

Jenesis (Letoqeto)

Anutunon jero iwoi kuuya letonji.

Jenasa-asari

Buk koi kanonj sundu koi kaanja jeja: Anutunonj siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokolonj orono singisononj kamaanj ururo lombo siimboboloyawo ii balonj so ananaa qanananonj uro. Kaenj kamaanj nunuro Anutunonj oyanboyonj mokolonj laligowombaajonj kana nomaanja ii arenjonj ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanonj bakaya woi kokaenj ejao:

1) Bonj 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunonj siwe ano namo mokolonj orono ejemba yonoo laaligogianonj wala eenanonj nomaenj kolooro. Aadam ano Iiw, Kein ano Aabel yonoo sundugia. Nooawaa kambaanonj gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanonj taua koriga totoonj megi.

2) Bonj 12-50 Israel yonoo bemunjaleurugia yonoo sundugia: Wala Aabrahamnonj Anutu moma laarij qaaya tenj koma laligoro qaaya jenj tegoro solajaniro. Iwaa gematanonj meria Aisak, esia Jeikob qata monj Israel ano iwaa merauruta 12 yonoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuunj 12 yonoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita monj. Nomaenj kolooro Joosefnonj wala Iijipt keno iwaa gematanonj maŋa Jeikob ano daremuŋuruta kuuya yonononj kanagenj kaanagadeenj sumanjurugia iyonowow Iijipt kantrinonj kema waba laligogi.

Buk koi kanonj ejemba yonoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunonj nomaenj ama ononoti, iikanonj sundu iikawaa bakaya waŋa kolooja. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemenj eja waŋa ii Anutu. Kanakanaiyanonj siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokolonj onono singisononj kamaanj ururo pondanj Maŋgia onja laligonj kileŋgia gosinj qaagia jenj tegonj ironjia meleema onono qagianonj uro laligogi. Tosianonj Anutuwaqa baatanonj kenjgiti, ii awaagadeenj kalanj koma unjuano laaligogianonj iikawaa so utegonj asugiro. Nooawaa kambanonj sumanjuruta 8 yonononj qaagoto, ejemba tosaanja kuuya yonononj komugi. Kanagenj soomonjgo qaaya ii Aabraham ano gbiliuruta kanagenj koloogiti, ii onono. Soomonjgo qaa iikawaa so Anutunonj kanagesouruta oyanboyonj mokoloowutiwaajonj galej koma onono laligonj kouma laligonj kougi. Ejembanonj wala eenanonj nomaenj Anutu moma laarij mugiti, sundu towoya

iikanonj kambaŋ kokaamba kaanagadeeŋ momalaarinananonj kotiiŋ gbilia ewaatiwaajonj ilaanj nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenj:

- 1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokolooŋo. 1.1–2.25
- 2) Singisonjowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
- 3) Aadambaa kambaŋanonga kanaiŋ Nooawaanonj kouro. 4.1–5.32
- 4) Nooawaa kambaŋanonj apu gboulu somatanonj waaro. 6.1–10.32
- 5) Babilon miri koriga totoonj megi. 11.1-9
- 6) Seembaa kambaŋonga kanaiŋ Abrambaanonj kouro. 11.10-32
- 7) Bemunjale karoonj Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1–35.29
- 8) Iisoowaa gbiliuruta ii kokaenj: 36.1-43
- 9) Joosef ano iwaa daremunuruta 37.1–45.28
- 10) Israel kanageso yonjononj Iijipt laligogi. 46.1–50.26

Anutunonj jeŋ kotoŋo iwoi kuuya letoma koloogi.

1 ¹Kanakanaiyanonj Anutunonj Siwe ano namo mokoloonj orono. ²Mokoloonj orono namo ii gbameŋa ano kijikajuyawo ero. Ero apu anjonj dusiitawo ii pangamanonj esuuro ero. Kaenj ero Anutuwaaw Uŋa Toroyanonj apu iikawaa qaganonj kema kaŋ laligoro. ³^a Kaenj laligoro Anutunonj kokaenj jeŋ kotoŋo: “Asasaga mono asugiwa.” Kaenj jeŋ kotoŋo gomaŋ mono asariro. ⁴Asariro iiro awaa kolooro asasaga ano pangamanj mendeema orono. ⁵Asasagaa qata weenj ano pangamambaa qata gomantiija kaenj orono. Kaenj orono weemboria mutuya tegoro gomaŋ tiij ano.

⁶^b Ano Anutunonj kokaenj jeŋ kotoŋo: “Mono apu batugianonj sombimbaa jawo kotiga asugiŋ apu mendeeno eugenj ano emugenj ewao.” ⁷Kaenj jeŋ kotoŋ sombimbaa jawo kotiga mokoloonj iikanonj apu mendeeno deema jawo qaganonj eugenj ano jawo baatanonj emugenj eri. Kaenj kolooro. ⁸Anutunonj sombimbaa jawo kotiga eugenjaa qata sombiŋ qaro. Kaenj qaro weemboria woiya tegoro gomaŋ mombo tiij ano.

⁹Ano Anutunonj kokaenj jeŋ kotoŋo: “Apu sombiŋ baatanonj ejuti, ii mono meŋ kululuugi tuuŋ motoonjgo kolooro namo toboga asugiwa.” Kaenj jeŋ kotoŋo mono kaenj asugiro. ¹⁰Kaenj asugiro tobogaa qata namo qama apu tuuŋ somata kululuugiti, iikawaa qata kowe orono. Orooma iriuro iikanonj mono awaa kolooro. ¹¹Awaa kolooro kokaenj jeŋ kotoŋo: “Namo qaganonj mono iwoi tonjonja kuuya kokaenj asugiŋ waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asugiŋ waama kuuŋ sogonjkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namononj asugiŋ honjgia kogiawo kuuŋ sogonjkebu.” Kaenj jeŋ kotoŋo mono kaenj asugiro: ¹²Namo qaganonj iwoi

^a 1.3 2 Kor 4.6 ^b 1.6-8 2 Piito 3.5

tongoŋa kuuya asugiŋ waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namonoŋ asugiŋ honŋia kuuy sogogi. Kaer asugiro Anutunoŋ injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. ¹³Weemboria karoŋa tegoro gomaŋ mombo tiŋ ano.

¹⁴Ano Anutunoŋ kokaer jeŋ kotoŋo: “Sombimbaa jawo kotiganoŋ mono asasaga asugiŋ weer ano gomantiŋa ii mendeema oroma nama (yara) yambu, koŋuru kambaŋ ano weer kambaŋ, gbani kambaŋ ano weemboria motomotoombaa aiweseyaga ewu. ¹⁵Iikanoŋ mono sombimbaa jawo kotakota kanoŋ asasaga ano namo meŋ asariwu.” Kaer jeŋ kotoŋo mono kaer asugigi: ¹⁶Anutunoŋ asasaga somata woi mokoloŋ orono: Asasaga galeŋa weer jaaya nano iikawaa kamakamaata koŋ ii gomantiŋaa galeŋaga nama er ubao. Senŋelao ii kaerjadeer mokoloŋ oŋono. ¹⁷Anutunoŋ ii sombimbaa jawo kotiga iikanoŋ namo meŋ asariwutiwaajŋ oŋono. ¹⁸Ii namo meŋ asariŋ weer ano gomantiŋaa galeŋgiaga nama asasaga ano pangamaŋa mendeema orombutiwaajŋ oŋono. Kaer asugiro Anutunoŋ injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. ¹⁹Weemboria 4:ya tegoro gomaŋ mombo tiŋ ano.

²⁰Ano Anutunoŋ kokaer jeŋ kotoŋo: “Apu kowe iikawaa uutanoŋ mono iwoi isiŋosonŋiawo asugiŋ sokoma apu qer kondondonŋon laŋ kema kaŋ laligowu. Kaerjadeer kooŋa kooŋa namo qaganon kanakeewer elelaŋ kotoŋ kema kaŋ laligowu.” ²¹Kaer jeŋ kowewaa oroya somasomata ano iwoi isiŋosonŋiawo tanigia kania kania apu qer kondondonŋon qeqelala kema kaŋkejuti, ii mokoloŋ oŋono. Kaeragadeer kooŋ tanigia kania kania enŋanŋiawo ii mokoloŋ oŋono. Mokoloŋ oŋoma injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. ²²Awaa kolooro kotuegoŋ oŋoma qaa kokaer jeŋ kotoŋo: “Oŋo mono ko meragiawo juma seiŋ apu kowe sokoma laligowu ano kooŋ oŋo mono kaerjadeer namo qaganon koloŋ seiwu.” ²³Qaa kaer jeŋ kotoŋo weemboria 5:ya tegoro gomaŋ mombo tiŋ ano.

²⁴Ano Anutunoŋ kokaer jeŋ kotoŋo: “Namo qaganon mono iwoi kuuya laaligogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaa oroya, iwoi bagianoŋ koma kondondonŋonkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaer jeŋ kotoŋo mono kaer asugigi: ²⁵Anutunoŋ duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloŋ oŋono. Miriwaa oroya tanigia kania kania ii mokoloŋ oŋono ano iwoi kuuya bagia namonoŋ koma kondondonŋonkejuti, tanigia kania kania ii mokoloŋ oŋono. Mokoloŋ oŋoma injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. Kiaŋ.

Anutunoŋ eja ano emba mokoloŋ orono.

^{26c} Kawaa gematanoŋ Anutunoŋ kokaer jeŋ kotoŋo: “Ayo, anana mono eja ananaa tani kaerja meniŋ iwoi kuuya galeŋ koma oŋoma laligowa.

---

^c 1.26 1 Kor 11.7

Iwoi kuuya ii kowewaa soraya, sombimbaa kooŋa ano miriwaa oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia namonoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti, mono iyoŋoo galenŋgiaga koloŋ laligowa.” ^{27^d e} Kaen jeŋ kotoŋ iyanjaa kaitaniaa so eja mokoloo. Anutuwa kaitania kaanŋa laligowaatiwaajon ii mokoloŋ muro. Eja ano emba laligowaatiwaajon ii mokoloŋ orono. ²⁸ Mokoloŋ oroma ii kotuegoŋ kokaen jeŋ kotoŋ orono: “Oro mono gbili mokoloo koloŋ sein ama baloŋ sokoma laligowu. Kaen laligoŋ baloŋ toya koloowu. Kaen koloŋ kowewaa soraya, kanakeewambaa kooŋa ano oro mokoleŋ lagiso buubuu namonoŋ kema kanŋkejuti, mono ii kuuya galen koma poŋgia koloŋ laligowu.” ²⁹ Kaen jeŋ kotoŋ qaa kokaen irijoro: “Mobu, niinoŋ monjaŋ logoya kania kania baloŋ kuuya sokoma asugiŋ waama kogia kuuŋ sogonŋkejuti ano gere kasa kuuya hoŋ kogiawo kuuŋ sogonŋkejuti, iikanon nembanenegia koloowaatiwaajon anjeŋ. ³⁰ Duuyaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooŋa kuuya ano iwoi kuuya namonoŋ kema kanŋkejuti ano tosia kuuya sewan aason horonŋkejuti, iyoŋooŋoŋ loloo gbojoja toŋgoŋa kania kania ii nenegia koloowaatiwaajon anjeŋ.” Qaa kaen jero mono kaen asugiro. ³¹ Asugiro Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloroti, ii iiro awaa totoŋ kolooro keraqeeanŋo moro. Weemboria 6:ya tegoro gomaŋ mombo tiin ano. Kian.

Anutunoŋ kendoŋ raro.

2 ¹ Gomaŋ ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya ii mono mokoloŋ onondabororo. ^{2 f g} Anutunoŋ gawoŋa ii mero tegoro weemboria 7 iikanon kendoŋ raro. Gawoŋa kuuya merotiwaajon weemboria 7 kanoŋ haamo mero. ³ Mokomokolo gawoŋa kuuya merotiwaajon ama weemboria iikanon haamo mero. Kawaajon weemboria 7:ŋa ii kendoŋ jeŋ kotuegoŋ jeŋ kobooro. Kian.

Oyanboyan gawoŋ qata Eeden

⁴ Anutunoŋ siwe namo mokoloo asugiritiwaa sunduya ii kian. Poŋ Anutunoŋ siwe namo mokoloŋ oronoti, kambaŋ iikanon ⁵⁻⁶ Poŋ Anutuwa uuaŋaajon namo qaganon koŋ mende kiro gawoŋ komakoomowaajon eja moŋ mende laligoroto, namo uutanonŋa bedu iikanonjadeen kouma namo qaga sokoma meŋ samoriro. Kawaajon duuyaa gere kasa moŋ me sombembaa loloo gbojoja iwoi moŋ ii namonoŋ mende asugiŋ ero.

^{7^h} Kambaŋ kanoŋ Poŋ Anutunoŋ baloŋ sububuŋ meŋ iikanon eja meŋ yagoŋ laaligowaa buu aasonŋa sewananoŋ upiipiro kemero horon gbilin laaligowaa unayawo kolooro.

^d 1.27 Mat 19.4; Maak 10.6   ^e 1.27-28 Jen 5.1-2   ^f 2.2 Hib 4.4, 10   ^g 2.2-3 Eks 20.11

^h 2.7 1 Kor 15.45

⁸Kaen kolooro Poŋ Anutunonj weenj koukoutanonj baagenj gomanj qata Eeden kanonj oyanboyanj gawonj (paradais) komoma eja mokoloroti, ii iikanonj oono laligoro. ⁹ⁱ Oono laligoro jenj kotoŋ namononga gere tanigia kania kania asuginj waagi. Gere ii iimasiŋsiŋgiawo kolooro honjia neneya ii naangiawo. Oyanboyanj gawonj biiwianonj laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motoonj jenj kotoŋ asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaenj; Hoŋa nenj iikanonj awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaobo.

¹⁰Gere kaenj waagi apu monj ii Eedenonja kanainj oyanboyanj gawonj kotonj kelekele menj iikanonjadenj kamaanj juma apu boria gowoya 4 koloonj kenji. ¹¹Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila balonj kuuya liligonj enj kenja. Balonj kanonj goul eja.^j ¹²Balonj iikawaa goulya ii awaa soro kolooja. Selemoronj unkoowayawo qata bedelion ano jamo honjowo qata oniks ii kaanagadenj iikanonj ejao. ¹³Apu gowoya woiyaa qata Giihon. Ii (Mesopotemiawaa) balonj qata Kuus ii kuuya liligonj kenja. ¹⁴Apu gowoya karonjoo qata Taigris. Ii Assiria balonj batanonj weenj koukoutanonj baagenj kemenj kenja. Apu gowoya janjo 4 iikawaa qata ii Yufreitit.

¹⁵Kaen kolooro Poŋ Anutunonj eja wama oyanboyanj gawonj Eeden koma komoma galenj kombaatiwaajonj jenj oono. ¹⁶Ooma kokaenj jenj kotonj muro: “Oyanboyanj gawonj uutanonj gere kuuya nama kenjuti, iyonoo honjia ii saanonj afaanjonj menj nenj laligowa. ¹⁷Kaento, momakootowaa gere honja ii mono mende newa. Ii nenj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati eenj, gii mono weemboria iikanonjadenj koomu kotiga komuwaga. Kawaajonj ii mono mende newa.”

¹⁸Kaen jenj Poŋ Anutunonj jero: “Eja anjodeenj laligoro awaa mende kolooja. Kawaajonj nii mono iyaŋa kaanja ala-ilailaaya mokoloomaŋa.” ¹⁹Kaen jenj duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa koŋj kuuya ii namononj mokoloonj onjoma ejawaa kosianonj unuama ejanonj qagia nomaenj qabaati, ii iima mobaatiwaajonj iwaa baatanonj onjono. Onjono ejanonj iwoi laaligogiawo kuuya iyonoo qagia motomotoonj qaro Anutunonj kaenj ewaatiwaajonj jenj kotihiro. ²⁰Kaen kolooro ejanonj miriwaa oro kuuya, kanakeewambaa koŋj kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyaŋa kaanja ala-ilailaaya laligowaatiwaajonj monj mende mokoloro.

²¹Mende mokoloro Poŋ Anutunonj kaenj iima kotonj eja menj bimooro komunagbiili gaonj ero. Ero maronj siita monj horonj siitaa duŋa busuyanonj menj kojangiro. ²²Kojanginj maronj siita ejawaanonj meroti, iikanonj emba mero. Menj nama ejawaanonj wama karo. ²³Wama karo ejanonj ii iima kokaenj jero: “Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa

ⁱ 2.9 Isa 2.7; 22.2, 14   ^j 2.11 Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianonj eja.

sii busunonga asugija. Anutunonj ii ejawaa sele kitianonga mero letoma eja tani kaanja laligojiwaajon qata emba (= ejawaa alia) qabu.”^k 24^l Kaen jero Anutunonj jej kotonj orono: “Kaen kolooro ejanonj mono nemuɲmanja oromesaon embiawo qokotaan selemotoonjo koloonj laligowao.”

²⁵Eja iikanonj embiawo opo surugara qaa bombolanj laligorito, kilen iyanğaraajon gamugara mende moma laligori. Kiañ.

Aadam ano Iiw Anutuwaanonj qaa qotogonj kamaanj ururo.

3 ^{1m} Ponj Anutunonj namowaa oro laaligogiawo kuuya mokoloonj ononoti, iyonoo batugianonj mokolenonj osonkakale momononj oro kuuya unuugunj uro. Kaenj uma emba kokaenj ijoro: “Oyanboyanj gawononj gere kuuya nama kenjuti, iyonoo honjia monj mende newaotiwaajon Anutunonj onanonj jej kotonj orono me qaago?”

²Kaenj ijoro embanonj meleema mokolej kokaenj ijoro: “Oyanboyanj gawononj gere tosia nama kenjuti, iyonoo honjia ii saanonj newotiwaajon jero. ³Jeroto, gawonj biiwianonj gere monj nanji, iikawaa honja ii neñ komuwobotiwaajonj mono kokaenj jero: ‘Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.’ Kaenj jej kotonj norono laligojo.”

⁴Kaenj meleema jero mokolenonj emba kokaenj ijoro: “Ii awawi totoonj! Oro mende komuwaota. ⁵Kaento, gere iikawaa honja neri weemboria iikanondeenj mono jaagaranonj tooro Anutu kaanja koloonj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunonj kaenj koloowabotiwaajonj moma qaa kaenj jero.”

⁶Kaenj ijoro embanonj gere ii uunj iigigiuro honja awaa nenetaa so kolooro. “Ii iima-ainainawo nano momakooto somata afaanjkota nombaa,” kaenj romonjonj honja monj metogonj nero. Neñ loya iwo laligoroti, ii kaanjadeenj muro nero. ⁷Nero jaagaranonj mono iikanondeenj tooro bombolanj laligoriti, ii iima kotonj aori. Kaenj iima kotonj aonj nama fig gewewaa seña memburatij opo suru kaanja uunj lama rari.

⁸Rari weenj jaaya kemero gomanj gooriro Ponj Anutunonj oyanboyanj gawononj riinj karo kana otonja mori. Ii moma loemba yorononj Ponj Anutuwaawaa jaasewananonj kokomomola meñ oyanboyanj gawombaa gere uugianonj kema asanğori. ⁹Asanğorito, Ponj Anutunonj Aadambaajonj kokaenj qaro, “Gii dakanonj laligojanj?”

¹⁰Kaenj qaro kokaenj meleeno: “Gii oyanboyanj gawonj uutanonj riinj kana goo kana otonja moma selen bombolanj rajenjiwaajonj toroko mojen. Kawaajonj kokomomola meñ asanğojenj.”

¹¹Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Gii bombolanj laligojanj, ii morononj gijoro mojan? Nii gere mombaa kota newabotiwaa sonjo ama gombeti, gii iikanonja monj nejanja me qaago?”

^k 2.23 Ejawaa alia: Inğlis qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororonj tani koloojao.

^l 2.24 Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31   ^m 3.1 Isa 12.9; 20.2

¹² Kaen ijoro ejanon jero: “Emba niwo laligowaatiwaajon nonati, iinon gere iikawaa kota nono nejeņa.”

¹³ ⁿ Kaen ijoro Pon Anutunon emba kokaen qisin muro: “Gii mono naambaajonja kaen anjanja?” Qisin muro kokaen meleeno: “Mokolenon niijongoro nejeņa.”

Anutunon ironja meleema onombaatiwaajon jero.

¹⁴ Kaen meleeno Pon Anutunon mokolej kokaen jej muro: “Kaen anjanjwaajon ama gii mono miriwaa oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yonoo batugianon kokaen jej qasuaaj gombe laligowa: Gii mono namonon laligowagatiwaa so baganon kondondonjon kema kaj sububun uutanon laligon kikisi iwoi neņkeba. ¹⁵ ^o Kaen neņ embawo batugaranon kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yonoo batugianon toroqen ej uro kokaen koloowaa: Yonoononga eja moņnon goo waņa rinjanjgoro gii iwaa kana gbakoyanon kinjkebaga.”

¹⁶ Toroqen emba kokaen jej muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata gombe ii moma merabora onomakebaga. Ii kilen naanga mono logaagen ej gono iinon galenga koloon laligowaa.”

¹⁷ ^p Toroqen eja kokaen jej muro: “Nii gere mombaa honja newabotiwaajon ‘Ii mende newa,’ jej songo ama gombeto, giinon kilen embagaanon qaa otaan nejana. Kawaajon nii namo ii goojon ama seigowe ewaa. Kaen ero gii namonon laligowagatiwaa so mono ureņ aon siimbobolo moma gawon mamaga meņ nenega mokoloon laligowa. ¹⁸ Gawon meņ laligona goo nene gawonon jon kowororo iwoi ii kouro duuyaa logoya iwoi neņ laligowa. ¹⁹ Kaen laligon nogo ariņ gawon mena gbamo yakaga honja kolooro neņ laligowa. Kaen laligowagato, namonon meņ gombetiwaajon namo iikanondeen mombo eleema kemeba. Selega sububunonon meņ gombeta laligon umago mono mombo sububun koloowaga.” Kaen jej muro.

²⁰ Ejanon embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyonoo nemungia kolooro ejanon qata Iiw (Eewa) qaro. ⁴ ²¹ Pon Anutunon oro selianon opo suru meņ Adam embiawo lama orono laligori.

Anutunon Aadam Iiw Eeden jolonjtowononja konjoma orono.

²² ^r Kaņa laligori Pon Anutunon kokaen jero: “Yai! Ejemba ii nonoononga mombaa so koloon awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaotiwaajon moĵao. Kaen kolooro laaligo kotigaa gere kota mende newaotiwaajon songo ambeto, yoronon kamban kokaamba

---

ⁿ 3.13 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14   ^o 3.15 Isa 12.17   ^p 3.17-18 Hib 6.8   ^q 3.20 Iiw: qaa iikawaa kania ii ‘Jaawo laligojuti, iyonoo nemungia.’   ^r 3.22 Isa 22.14

toroqen borogara boraama ii kaanagadeen meŋ neŋ iikaanjon mende komuŋ tetegoya qaa kotiin laligon ubaobo.”²³ Kaen jeŋ kawaajon oyanboyan gawon Eeden iikanonja konjoma oroma namononja meŋ oronoti, mono namo iikanonjadeen komakoomo gawon mewaotiwaaajon wasiŋ orono seleengen kemen keni. ²⁴Ejemba kaen konjoma oroma oyanboyan gawon Eedembaa leegenanon ween koukoutanon baagen zerubim gajoba tosaŋa kuun onono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utuŋ galen konŋi. Yoŋoo borogianon manjawaa sooya somata ano iikanon gere bolan kaŋa bilibiliawo jeŋ batanon gematanon liligon bilisikwaa so kolooro nama galen koma laligogi. Kiaŋ.

Keinonj Aabel qero komuro.

4 ¹Aadamnonj embiawo laligon agiminj aori Iiwnonj (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Meŋ Kein qawaajon kokaen jero: “Anutunonj ilaŋ nono merana mejeŋa.” ²Iiwnonj kanagenj Aadambaa meria Aabel, Keimbaa koga mero. Aabelnonj laligon somariin lama galenŋiaga kolooro Keinonj komakoomo ejaga koloonj laligoro. ³Kaen laligori kamban moŋnonj Keinonj gawononja nene tosia meŋ kanj Pombaajon siimolonj oonj muro. ⁴⁵ Aabelnonj kaanagadeen lama tuunjanonja mutu kolokolooya moŋ meŋ kanj qeŋ kitia kelegawononj Pombaa siimolonj ooro. Ooro Poŋnonj Aabel aŋa ano iwaanonj siimolonj iima moro naanjawo kolooro. ⁵“Naanjawo kolooroto, Poŋnonj Kein ano iwaanonj siimolonj ii iima togoro. Kaen kolooro Keimbaa iriŋa soono uuta katitigoro jaasewanonj bosoleero. ⁶Bosoleero Poŋnonj Kein kokaen ijoro. “Iriŋga mono naambaajon soono jaasewanonj bosoleeja? ⁷Gii iwoi awaa ana meŋ aŋaliŋ gombe saanonj jaasewanga hak otaambaga me qaago? Iwoi awaa mende ana siŋgisongowaa Toyanonj mono uugaa naguyanonj nama koumambaajon awelegonj embomakeja. Kaen embomakejato, gii mono iikawaa sonjo ama galen meŋ haamo amba.”

⁸^t Poŋnonj Kein kaen ijoroto, Keinonj kilenj koga Aabel kokaen ijoro: “Mono kana anorodeen gawononj kembo.” Kaen ijoro gawononj kema Keinonj luguŋ koga Aabel qelanjin meŋ qero komuro.

⁹Komuro Poŋnonj Kein kokaen qisiŋ muro: “Koga Aabel ii dakanonj laligoja?” Qisiŋ muro kokaen meleeno: “Nii mende mojeŋ. Nii konaa galaŋa qaago.”

¹⁰^u Kaen meleeno Poŋnonj ijoro: “Gii naa iwoiga anjaŋa? Moba, kogaa sayanonj mono namononja asuginj qaro mojeŋ. ¹¹Namo kokawaa qaa oota aantama kogaa saya boroganonja meji, niinonj mono kokanonja konjoma gombe kamba. Joramora aŋgonjora ii mono goo qaganonj ambe uja. ¹²Konjoma gombe komakoomo gawonj mena namononj moriaŋaa hoŋa

^s 4.4 Hib 11.4   ^t 4.8 Mat 23.35; Luuk 11.51; 1 Jon 3.12   ^u 4.10 Hib 12.24

anjon koma gono balon so momolagon keqelen ama olon koma lan kema kan laligowa.”

¹³Kaen jero Keinon Pon kokaen ijoro, “Qaanaa irona meleena qananon uji, iikanon mono esuna uugun bimooro bosimambaajon amamaama. ¹⁴Moba, gii kete nii gawonqeqe balonona notaana jaasewanganona momolagon balon so keqelen ama olon koma lan kema kan laligoma. Kawaajon mojonon nii niima afaajon nuro komumambo.”

¹⁵Kaen ijoroto, Ponon kokaen jero moro: “Kaen qaago! Mojonon Kein qero komuwaati een, iikawaa irona mono iwaa qaganon uro ambeja 7 koloowaa.” Kaen jey mojonon Kein mokolon qero komuwabotiwaajon selianon aiwese tere mojon ano. ¹⁶Kaen ano Pombaa jaasewana mesaon kema kema balon qata Lansan ewaewan (Nood) kanon keuma laligoro. Balon ii Eeden ween koukoutanon baagen eja. Kiaj.

Keimbaa gbiliuruta

¹⁷Keinon embiawo laligon agimij aori koro ama Henok mero. Keinon taon mojon mej meriaa qata Henok qaro. ¹⁸Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehujael. Mehujaelwaa meria Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaen koloogi. ¹⁹Lameknon emba woi orono: Mojon qata Ada, mojon qata Zila. ²⁰Adanon koro ama Jaabal mero. Iinon ejemba opo sel kuungianon ej laligon bao bulmakao galej koma onoma laligojuti, iyonoo benisigia kolooro. ²¹Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinon ejemba gita kulele qej awelo uun laligojuti, iyonoo benisigia kolooro. ²²Zilanon kaajagadeen meria qata Tuubal-Kein mero. Iinon somariin gawombaa tulsya ano manjaqeqewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainon ooro bolbolgoro qokotaen menjero. Tuubal-Keimbaa naaja qata Nama.

²³Lameknon kamban mojonon embawoita ii kokaen irijoro,
 “Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao:
 Mojonon nii nun qijiro iikawaa ironaajon
 mono eja mojon qewe komuwaa.

Mojonon nii gbilibuurun nuro sa iikawaa
 ironaajon mono eja gbaworo mojon qewe komuwaa.

²⁴ ^v Mojonon Kein qero irona iwaa qaganon uro ambeja 7 koloowaato, mojonon Lamek nii nuro iikawaa irona mono iwaa qaganon uro ambeja 77 koloowaa.” Kiaj.

Seet ano Enos

²⁵Eja mutuya Aadam iinon mombo embiawo laligon agimij aori meragara mojon kolooro kokaen jero: “Keinon Aabel qero komurotiwaajon Anutunon Aabelwaa kitianon merana mojon nonja.” Kawaajon qata Seet

^v 4.24 Mat 18.22

(Nonja) qaro. ²⁶Seetwaa meria kaanagadeen kolooro qata Enos qaro. Kianj.

Kambanj iikanonj ejemba yonononj kanainj Pombaa qata qama koolinj laligogi. Kianj.

Aadambaa gbiliuruta yonoo qa arengia

1 Hist 1.1-4

5 ^{1w} Aadambaa esameraanja ano amboisiuruta yonoo qa arengia koi. Anutononj eja mokoloroti, iinonj ii iyanjaa kaitaniaa so mero. ^{2x} Kaenj menj eja ano emba laligowaotiwaajonj mokoloonj oroma kambanj kanonj qagara ejemba^y qama kotuegonj orono. ³Aadamnonj laligoro yambuya 130 tegoro meria monj kolooro. Ii Adam iyanjaa kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro. ⁴Seet kolooro kambanj iikanonjadeen Aadamnonj toroqenj yambu 800 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ⁵Aadamnonj kaenj laligonj uro yambuya mindirinj 930 motogonj komuro.

⁶Komuro meria Seet iinonj yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro. ⁷Enos kolooro kambanj iikanonjadeen Seetnonj toroqenj yambu 807 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ⁸Ugi Seetnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 912 motogonj komuro.

⁹Komuro meria Enos iinonj yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro. ¹⁰Keinanonj kolooro kambanj iikanonjadeen Enosnonj toroqenj yambu 815 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ¹¹Ugi Enosnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 905 motogonj komuro.

¹²Komuro meria Keinan iinonj yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro. ¹³Mahalalel kolooro kambanj iikanonjadeen Keinanonj toroqenj yambu 840 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ¹⁴Ugi Keinanonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 910 motogonj komuro.

¹⁵Komuro meria Mahalalel iinonj yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro. ¹⁶Jared kolooro kambanj iikanonjadeen Mahalalelnonj toroqenj yambu 830 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ¹⁷Ugi Mahalalelnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 895 motogonj komuro.

¹⁸Komuro meria Jared iinonj yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro. ¹⁹Enok kolooro kambanj iikanonjadeen Jarednonj toroqenj yambu 800 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ²⁰Ugi Jarednonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj

^w 5.1-2 Jen 1.27-28   ^x 5.2 Mat 19.4; Maak 10.6   ^y 5.2 Aadam: ii Hibruu qanonj ejemba.

962 motogonj komuro. ²¹ Komuro meria Enok iinonj yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.

²² Metusela kolooro kambanj iikanonjadeen Enoknonj yambu 300:waa so uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro kambanj batuya kanonj meraboraana tosaana koloonj ugi. ²³ Ugi Enoknonj laligonj uro yambuya mindirinj 365 motogoro. ²⁴ ^z Motogonj uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro Anutunonj eenj jaa seliawo mero.

²⁵ Mero meria Metusela iinonj yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro. ²⁶ Kolooro kambanj iikanonjadeen Metuselanonj toroqenj yambu 782 laligonj kema kema uro kambanj batuya kanonj meraboraana tosaana koloonj ugi. ²⁷ Ugi Metuselanonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 969 motogonj komuro.

²⁸ Komuro meria Lameknonj yambuya 182 tegoro meria monj kolooro. ²⁹ Kolooro qata Nooa (ulujkolej) qama kokaenj jero: “Anutunonj balonj seigoro nono boronananonj gawonj koma komoma seleqeqe ama siimbobolo moma laligoninj mera koi kanonj mono saanonj ulujkolej nonomakebaa.” ³⁰ Nooa kolooro kambanj iikanonjadeen Lameknonj toroqenj yambuya 595 tegoro kambanj batuya kanonj meraboraana tosaana koloonj ugi. ³¹ Ugi Lameknonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 777 motogonj komuro.

³² Lameknonj komuro meria Nooa iinonj yambuya 500 tegoro merauruta karoonj qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kiañ.

Namo ejembanonj bolinj anjonjoragiawo koloogi.

6 ¹ ^a Ejemba namo qaganonj laligogi jangogianonj kanainj somariiro boraurugia ii kaanagadeen koloogi. ² Koloogi kambanj kanonj Anutuwa merauruta yonononj ejemba yonoo boraurugia injisosoroogi. Injisosoroogitiwaa so ii onjonji embaurugia koloogi. ³ Kaenj koloogi kambanj iikanonj Ponjonj qaa kokaenj jero: “Namo ejembanonj jaa selewo kambanj tetegoya qaa laligonj ubuto, yonononj mono komuwu. Arengia kaenj ama onjonjey. Kambanj kokaamba kanainj laaligogia mono yambu 120 jango ii mende uugunj laligonj ubuya.” ⁴ ^b Anutuwa merauruta yonononj balonj ejemba yonoo boraurugia onjonji embaurugia koloonj merabora onjonjiti, kambanj iikanonj ano kanagenj kaanagadeen eja damubiribirigiawo koloonj somariin namononj laligogi. Monowaa monoyanonja bejurugia qabunawo laligogiti, iyonononj mono ii koloogi.

⁵ ^c Balonj ejemba yonoo kilenjagia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo arengia kuuya ii kambanj so bologagadeen suulanj (pororo) ama laligogiti, ii Ponjonj iiro. ⁶ Ii iima ejemba mokoloonj onono namononj

^z 5.24 Hib 11.5; Juud 14   ^a 6.1-4 Job 1.6; 2.1   ^b 6.4 Jan 13.33   ^c 6.5-8 Mat 24.37; Luuk 17.26; 1 Piito 3.20

lalogiti, iikawaajonj Anutunonj moma bolinj wosobirinonj uuta saa qero siimbobolo moma laligoro. ⁷Kaenj moma laligonj qaa kokaenj jero: “Ejemba mokoloonj onjombeti, niinonj mono ii balononja unuj tiwilaan onjomanja. Ejemba, miriwaa oroya, iwoi bagianonj koma kondondonjonkejuti ano kanakeewambaa koonja mokoloonj onjombetiwaajonj moma bolinj aonj ii mono unuj tiwilaan onjomanja.” ⁸Kaenj jeroto, eja Nooa iinonj Pombaa jaanonj kiankoomuya mokoloonj laligoro. ⁹⁻¹⁰^d Noowaa gbiliuruta yonjoo sundugia ii kokaenj: Merauruta karoonj qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Nooan onj ejemba batugianonj eja solanja koposowaa qaaya qaa laligonj uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro. ¹¹Nooan onj kaenj laligoroto, ejemba tosaanja kuuya ii Anutuwa jaanonj dogonj bolidaborogi. Kawaajonj ejemba pororo unuj tiwilaan onjonji, iikanonj balonj kuuya sokoma ero. ¹²Ejemba kuuya namononj kema kanj laaligogia menj bolidaborogi gomanj balonj kuuya yonjoo nanamemenjia ii dogonj anjonjorayawo kolooro Anutunonj namononj uuj tanigia kaanja ii iiro.

Wanjo memewaa arenja

¹³Kaenj iima Anutunonj Nooa qaa kokaenj ijoro: “Ejemba yonjoojonj ama unuj tiwitiwilaan aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajonj niinonj ejemba kuuya menj komunj onjomambaajonj qaana somonjgowe. Moba, niinonj apunonj balonj meleembe kemero iwoi kuuya isinjonjiawo ii komudaborowuya. ¹⁴Kawaajonj gii mono geenjo reenj gere koma kanonj wanjoga mewa. Iikawaa uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Wanjowaa uuta ano selia ii qandononj kuuj mokotaadaborowa. ¹⁵Wanjo ii kokaanja mewa: korigaya 133 miita (450 fiit), aaregenja 22 miita (75 fiit) ano konjaya 13 miita (45 fiit) kaenj mewa. ¹⁶Waarenja mejugonj sopa ano waarenj batugaranonj liligonj jengenanj tintinja 44 sentimiita (18 ins) ii kotonj mesaowa. Wanjowaa uuta mosona uuta qaga, batuya ano dusiita karoonj koloowu. Wanjo naguya ii nemunjaagenj amba. ¹⁷Moba! Niinonj mono jewe gboulu somatanonj kouma balonj kuuya qenj tururo ejemba ano iwoi laaligowaa aasonjgiawo kuuya sombinj baatanonj laligojuti, iyonjononj mono apu nemotonj komuwu. Kaenj komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono qaondaborowuya.

¹⁸Kaenj asugiwaato, niinonj giwo soomonjo arenj kokaenj anjenj: Gii mono wanjononj uba. Gii, embaga ano mera enjarouruga onjononj mono motoonj wanjononj ubu. ¹⁹Uma lalogiti iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaaajonj yonjooononja woi woi ejia ano embia ii sogianonj unjana giwo motoonj wanjononj ubu. ²⁰Koonj tanigia kania kania, miriwaa oroya tanigia kania kania ano namowaa mokolenj, loloonj iwoi tanigia kania kania kuuya yonjooononga woi woi ii mono

^d 6.9 2 Piito 2.5

komuwubotiwaajon otana goonon kagi wanjonon ubu. ²¹ Kaanagadeen ongongia ano koon, oro iwoi kuuya yonjonon newutiwaa so mono nembanene kania kania mokolon korama men kululuun wanjonon ana kalan konkonga ewaa.” ^{22 e} Anutunon Nooa kaen ambaatiwaajon jen koton muroti, iikawaa so mono ten koma ii kuuya ama medabororo.

Ejemba ano oro kuuya ii wanjonon ugi.

7 ¹ Noanon wanjo medabororo Ponon qaa kokaen ijoro: “Gii ejemba tuun koi yonoo batugianon solana koloon laligojan. Niinon goo kanaga kaen mokoojen. Kawaajon gii ano sumanjuruga kuuya ongo mono wanjonon ubu. ² Oro neneya, donqizizingia qaa ii kuuya yonoononga sewen sewen, ejia 7 ano embia 7:baa so ongoona goonon koubu. Kaanagadeen oro angojoragiawo kuuya yonoononga woi woi ejia ano embia kaanja ongoona goonon koubu. ³ Toroqen koon kania kania kuuya yonoononga kaanagadeen sewen sewen, ejia 7 ano embia 7 ii ongoona giwo wanjonon ubu. Kaen ana oro ano koon tanigia kania kania kuuya ii mende qaombuto, toroqen namonon koloon seisei ama laligowuya. ⁴ Ugi weemboria 7 tegoro jen kotowe kon rombu somatanon mono namonon kamaaro gomantiina weemboria 40:waa so toroqen kon kiwaa. Kaen kiro iwoi isinonogiawo kuuya namonon mokolon onombeti, ii mono motoon jen tegowe qaombuya.” ⁵ Ponon Nooa kaen ambaatiwaajon jen koton muro iikawaa sogadeen mono ten koma ii kuuya andabororo.

⁶ Kaen ama mero Noowaa yambuyanon 600 kolooro gboulu somatanon namo qaganon kouro. ^{7f} Koubaatiwaajon ano Nooa embiawo ano mera enarourugara yonjonon motoon gboulunon komuwubotiwaajon olon koma wanjonon ugi. ⁸ Kaanagadeen oro neneya, donqizizingia ano oro angojoragiawo ano koon ano iwoi kuuya bagianon koma kondondongonkejuti, ⁹ ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianon kan wanjonon Noowaanon ugi. Anutunon Nooa jen koton muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kiaj.

Gboulunon ejemba turun onono komugi.

¹⁰ Kaen kolooro weemboria 7:baajon jeroti, ii tegoro gboulu somatanon balon qaganon kouro. ^{11g} Noowaa yambuyanon 600 kolooro yambu iikawaa koina 2 kawaa weemboria jango 17 kanon apu jaaya kuuya, apu diingiwao iikawaa nemungia kuuya ii emugenga somariin bongun waagi. Kaanagadeen eukanon kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii aantangi. ¹² Kon rombu somata ii balonon kamaan kin ero kema gomantiina asaga 40 keno. ¹³ Konon kanain kimambaajon ano weemboria kanon Nooa ano merauruta Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embiawo ano enarourugara karon yonjonon

^e 6.22 Hib 11.7   ^f 7.7 Mat 24.38-39; Luuk 17.27   ^g 7.11 2 Piito 3.6

motoonj wanjononj udaborogi. ¹⁴Toroqenj duuyaa oroya ano miriwaa oroya kuuya, iwoi kuuya bagianonj koma kondondongonjkejuti, koonj kuuya ano iwoi enganggiawo kuuya ii ejemba yonowoo motoonj wanjononj udaborogi. ¹⁵Anutunonj iwoi kuuya mokoloonj onono laaligowaa aasonj horonjkejuti, iyonoononga woi woi (2-2) ii Nooawaanonj kouma wanjononj udaborogi. ¹⁶Anutunonj Nooa jej kotonj murotiwaa so iwoi isijosonggiawo kuuya wanjononj udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanonj udaborogi Pon ajo Nooawaa gematanonj wangowaa naguya kono.

¹⁷Naguya kono iikanondeej gboulu somatanonj kanainj gomantiija asaga 40:waa so toroqenj namononj waaro. Apunonj somariinj waama balonj koma turunj uma wanjo namononja metaano uro. ¹⁸Uro apunonj balonj qaganonj somariinj saa qenj ugi wanjononj apu qaganonj ajodeej eenj lanj kema karo. ¹⁹Kaenj kolooro apunonj balonj qaganonj mombo somariinj uro. Baanja koriga koriga sombinj baatanonj nama kenjuti, ii kuuya musulungonj onono. ²⁰Musulungonj onoma uma baanja kuuya koma turunj 8 miita (25 fiit) kawaa so unjuugunj ero.

²¹Kaenj ero iwoi isijosonggiawo kuuya namo qaganonj kema kanj laligogiti, iyonononj apu nemotonj komudaborogi. Iwoi kuuya ii koonj me miriwaa oroya me duuyaa oroya me mokolej, lagiso ano iwoi kuuya tuunj menj balononj qeqelala kema kanjkejuti ano ejemba kuuya ii motoonj qaondaborogi. ²²Iwoi kuuya balonj toboganonj laligonj laaligowaa aasonja sewangianonj horonj laligogiti, ii koreyanonj komudaborogi. ²³Iwoi laaligogiawo kuuya namononj laligogiti, ii Anutunonj unjudabororo. Iwoi kuuya ii ejemba, oro me iwoi bagianonj koma kondondongonjkejuti me kanakeewambaa koonja koonja ii mono Anutunonj unjudabororo. Nooa ano sumanjuruta wanjo uutanonj laligogiti, iyonogadeej mono injiima koboonj anjonj koma gou gajogia kono. ²⁴Apu gboulu kanonj balonj qenj turunj mende horonj kemeroto, weemboria 150:waa so ero.

Gboulunonj horonj kamaaro namononj toboriro.

8 ¹Weemboria 150 ii tegoro kanonj Anutunonj Nooawaa ano duuyaa oroya ano miriwaa oroya ano iwoi kuuya iwo wanjononj laligogiti, ii romonjonj onoma haamo somata ano namo qaganonj qero apunonj kanainj horonj kamaaro. ²Anutunonj emugenj apu diinggiawo iyonoo jaagia ano eukanonj kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii kojanginj songo ano konoj riima toborinj sombinonga mombo mende kamaaro. ³Mende kamaaro apu somatanonj kanainj namo qaganonj erotinonja eleema horonj kamaanj kemero. Weemboria 150:waa so apunonj horonj kamaanj kemenj egi. ⁴Kaenj egi wanjononj koinj 7 kawaa weemboria 17 kanonj baanja qata Ararat kawaa wanjanonj mokotaanj kotiinj raro. ⁵Kanonj raro apu kanonj toroqenj horonj kamaanj kamaanj keno. Kema koinj 10 kawaa weenja mutuya kanonj baanja iikawaa wangia ii asuganonj asugigi.

⁶Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanonj wangowaa jenggenanja wala memeta ii metano. ⁷Metama aoao koonj monj wasiro kanakeewanj lanj elelaonj kema kanj mende eleema laligoro balombaa apuya kanonj juguro. ⁸Kawaa gematanonj Nooanonj kewo monj wasiro keno. Namonj qaganonj apunonj horonj kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajonj ii wasiro keno. ⁹Kewononj kema kanj apunonj toroqenj balonj sokoma turunj erotiwaajonj haamo memeyaa raranja mende mokolonj wangononj eleeno Nooanonj boria boraama menj wanjo uutanonj oono. ¹⁰Oono weemboria 7:baa so toroqenj mamboma laligonj kanonj kewo ii mombo wangononjga wasiro keno. ¹¹Kema mare kanonj eleema oil gere seja gbiligibili monj ii motogonj jetanonj kisama Nooawaanonj karo. Kaenj karo Nooanonj ii iima kokaenj moma asariro: Apunonj mono horonj kamaaro namononj asugidaboroja. ¹²Kaenj moma asarinj mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo wasiro elelaonj keno. Kenoto, kambanj iikanonj ii iwaanonj mombo mende eleema karo.

¹³Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koinj mutuyaa weemboria mutuya kanonj apunonj namo qaganonj jugunj toborinj ero. Kaenj kolooro Nooanonj wangowaa waarenja mero keno kokaenj uunj iiro: Namonj qaganonj mono toborinj ero. ¹⁴Ii iiroto, mombo mambonjgi toborinj koinj woiyaa weemboria 27 kanonj toboridaboronj ero.

¹⁵Anutononj Nooa qaa kokaenj ijoro: ¹⁶“Gii embagawo ano mera enarouruga, onj mono wanjo mesaonj kamaawu. ¹⁷Kamaanj oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo wangononj laligojuti, ii koonja koonja, miriwaa oroya ano mokolej iwoi kuuya bagia namononj koma kondondongonjkejuti, ii mono kuuya unjama kamaawu. Kaenj ana saanonj balononj koloonj seisei ama deema balonj sokoma laligowuya.”

¹⁸Kaenj ijoro Nooa embiawo ano mera enarouruta yonononj motoonj wanjo mesaonj kamaagi. ¹⁹Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokolej iwoi kuuya, koonj kuuya ano iwoi kuuya namononj kema kanjkejuti, iyonononj mono kaanjadeen isigiaa so wanjo mesaonj awanjanj kanj kamaadaborogi. Kianj.

Nooanonj Anutuwaajonj siimolonj oonj dangisenj jero.

²⁰Kamaadaborogi Nooanonj Pombaajonj siimolonj alata monj menj miriwaa oroya donqizizingiawo ii kuuya ano koonj donqizizingia qaa ii kuuya yonoononja tosia onjoma alatanonj ama Anutuwaajonj siimolonj ooro. ²¹Ooro Ponjonj moronj unjkoowaya aijnawo ii moro sokono uutanonj qaa kokaenj jero: “Ejemba yonoo uugiaa momo arengianonj mono meraboraangianonjga kanainj bologa koloojuto, kilenj namo ii kambanj monjonj ejemba yonoojonj ama mombo mende qasuaamanja. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinonj ii unjudaboroweto, iikawaa so kambanj monjonj mombo mende jenj tegonj unjumanja. ²²Namononj enj ubaatiwaa so mono namononj koma

komogi honja kolooro megi iikanonj mono mende qaondaborowaa. Gomanj olomooro sanjonja momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Konjuru kambanj ano weenj kambanj, gomantiija ano asasaga ii kambanja kambanja ewaewanj ama awanjanonj enj kembao. Ii kuuya tetegoya qaa enj uro laligowu. Kaañanonj mono kaenj toroqen ewaa.” Kianj.

Anutunonj Nooawo soomonjo areñ ano.

9 ^{1h} Kaenj jej Anutunonj Nooa ano merauruta kokaenj jej kotuegon onono: “Onjo mono koloonj seisei ama gomanj sokoma laligowu. ² Kaenj anji balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa koonja kuuya, iwoi kuuya bagianonj namo koma kondondonjonjkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono onjo borogianonj onjoombe onjononj ii galenj koma onjoma laligogi yonjononj onjoojonj keegia moma jenenjgia ororo laligowuya. ³ Iwoi kuuya isinjonjgiawo kema kanj laligojuti, ii onjo nenega koloonj ewaa. Wala logoya iwoi tonjonja nenegiaga onjombeta kete iwoi kuuya koi kaanjagadeenj onjonjenj. ⁴ⁱ Motoonjo ii mono mende newu. Ii oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaajonj ama songo koi ama onjonjenj. ⁵ Onjonjanjiaa sagia ii monjononj monj mende maaba. Monjononj sa ii maabaati, iikawaa ironjanonj mono iyanjaa qaganonj ubaa. Oro monjononj me ejemba monjononj ejemba monj qero laaligoyaa sareya maabaati, iikawaa ironjanonj mono iyanjaa qaganonj uro komuwaa. ^{6j} Anutunonj ejemba iyanjaa kaitania kaanja merotiwaajonj ama monj morononj ejemba monj qero komuwaati, monjononj mono ii kaanjadeenj qero komuwaa.

^{7k} Onjo mono koloonj seinj laligowu. Kaenj namo qaganonj koloonj seigi jangogianonj somariinj ubaa.”

⁸ Anutunonj toroqen Nooa ano merauruta iwo laligogiti, iyonjoojon qaa kokaenj jero: ⁹ “Niinonj kete onjo ano onjo kerasuru-urugia kanagenj koloowuti, onjowo soomonjo areñ anjenj. ¹⁰ Kaañjadeenj iwoi laaligogiawo kuuya, ii miriwaa me duuyaa koonj oroya kuuya giwo laligonj wanjononja kamaajuti, mono balombaa ilawoila laaligogiawo kuuya yonjowo soomonjo areñ kokaenj anjenj: ¹¹ Niinonj soomonjo arena ii onjowo kokaenj ama kotiijenj: Niinonj apu gboulunonj ilawoila isinjonjgiawo kuuya ii mombo mende unjuwe qaombuya. Apu gboulu ii namo tiwilaawaatiwaajonj mombo mende ambe kawaa.” ¹² Anutunonj toroqen qaa kokaenj jero: “Niinonj mono soomonjo areñ koi ii neenaa ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya onjowo laligojuti, ananaa batunananonj ambe tetegoya qaa kotiiinj enj ubaa. Soomonjo areñ iikawaa aiweseya ii kokaenj:

¹³ Niinonj marilolona ii koosunonj ambe ewaa. Niinonj neena ano namononj laligojuti, ananaa batunananonj soomonjo areñ anjenj, marilolonj

^h 9.1 Jen 1.28   ⁱ 9.4 Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23

^j 9.6 Jen 1.26; Eks 20.13   ^k 9.7 Jen 1.28

kanonj mono iikawaa aiweseya koloonj ewaa. ¹⁴Niinonj kambanj monjonj koosuya namo qaganonj horonj onombe kamaanj ajoroogi marilolonjanonj koosunonj asugiwaati, ¹⁵kambanj iikanonj niinonj soomonjo arena ii romonjgomaŋa. Ii neena ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananonj ambeti, mono ii romonjgomaŋa. Kawaajonj apu yonjononj mombo kaanj mende somariinj iwoi isinjonjgiawo kuuya tiwilaawutiwaajonj gboulu somata mende koloowaa.

¹⁶Kambanj monjonj marilolonanonj koosunonj asugiwaati, niinonj ii iima iikanondeej soomonjo arena ii romonjgomaŋa. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganonj laligojuti, ananaa batunananonj ama meŋ kotiiwe ewaa.” ¹⁷Anutunonj Nooawaajonj kaenj jeŋ toroqej kokaenj ijoro: “Niinonj soomonjo arej koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananonj ama meŋ kotijej. Soomonjo arej iikawaa aiweseya ii mono kianj.”

Nooawaa merauruta

¹⁸Nooawaa merauruta wanjononja kamaagiti, iyonjoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet.¹ Haam ii Keinambaa maŋaga. ¹⁹Yonjononj Nooawaa merauruta karonj koloogi. Ejemba kuuya deenjeema balonj sokoma laligojoni, anana iyonjooononja koloonij.

²⁰Nooanonj komakoomo ejaga koloonj wain apu kasa gawonj mutuya komoro. ²¹Ii komoroto, kambanj monjonj wain apu tosia meŋ nero uuta enjalolonj kolooro iyaŋaa opo sel kuuj uutanonj opoqiisia qetegonj bombolanj ero. ²²Keinambaa maŋa Haam iinonj maŋanonj bombolanj eroti, ii iima seleenjeŋ kemeŋ daremunjwoita irijoro moriti, iikanonj maŋa gamu qeŋ muro. ²³Seem ano Jaafet yorononj ii morito, maleku monj meŋ sawiŋgaranonj ama gemagama uma maŋgaranonj bombolanj eroti, ii esuuri. Jaagara monjeŋ uuritiwaajonj ama maŋgaranonj asuganonj eroti, ii mende iiri. ²⁴Nooanonj enjalolonja qaono uuta tororo moma waama meria meraanonj sili ama muroti, ii moro. ²⁵Ii moma uuta duuro Haambaajonj kokaenj jero: “Keinan ii jeŋ qasuaanj mujeŋ. Iinonj mono daremunjwoita yoroo welenjeqeurugara yonjoo welenjeqeqegia omaya koloonj laligowaa.” ²⁶Toroqej kokaenj jero: “Anutu, Seembaa Poŋa, ii mono mepesejeŋ. Keinanonj mono Seembaa welenjeqeqeya omaya koloonj laligowaa. ²⁷Anutunonj mono Jaafetwaa balonja meŋ somariiro Seembaa opo sel kuunonj laligowuya. Keinan yonjononj mono Seem yonjoo welenjeqeurugia omaya koloonj laligowu.”

²⁸Gboulu somatanonj tegoro Nooanonj toroqej yambu 350:waa so laligonj uro. ²⁹Laaligoyaa yambuya ii mindirinj 950 kawaa so laligonj kouma komuro. Kianj.

---

¹ 9.18 Jaafet: = seija

Nooawaa merauruta yoŋoo kerasuru tuuŋ arengia

1 Hist 1.5-23

10 ¹Nooawaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yoŋoo gbiliurugia gboulu tegoro koloogiti, iyoŋoo qa arengia kokaen:

Jaafetwaa gbiliuruta

²Jaafetwaa merauruta yoŋoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Mesek ano Tiiras. ³Goomerwaa merauruta yoŋoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma. ⁴Jaawambaa merauruta yoŋoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso. ⁵Yoŋoo esameraurugia ii juma deenqeema (gomanj leele) Batugaranonj Kowe goraayanonj ano kowe iikawaa watoya watoya kanonj iyangiaa balonjianonj kema laligoju. Yoŋononj isigia so, tuungia so ano qaagia so iyangiaa gomanjianonj kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kianj.

Haambaa gbiliuruta

⁶Haambaa merauruta yoŋoo qagia ii Kuus,^m Iijipt, Libia ano Keinan. ⁷Kuuswaa merauruta yoŋoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka. Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan. ⁸Kuuswaa meria monj qata Nimrod kolooro. Iinonj somariinj waama manjaqeqewaa kawali eja kotiga totoonj koloonj namononj laligoro. ⁹Iinonj Pombaa jaasewanonj borojanj eja kotiga laligorotiwaajonj ama qaa saanja kokaenjenkeju: “Monjonj Pombaa jaasewanonj Nimrod kaanja borojanj eja kotiga kolooja.” ¹⁰Nimrodwaa bentotoŋa ii balonj koi kaananonj kanaigi: Baabel, Erek, Akad ano Kalne. Taonj 4 ii Babilonia (Sinar) gomanonj eju. ¹¹Nimrodnonj Babilonia balonj mesaonj Assiria kema gomanj somasomata qagia Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero. ¹²Kaanagadeen Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batugaranonj mero.

¹³Iijiptwaa gbiliuruta yoŋononj Libia (Lud) kanageso, Anam kanageso, Lehab kanageso ano Naftu kanageso koloouju. ¹⁴Kaanagadeen Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yoŋoo bejisigia kolooro.

¹⁵Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanonj Keinanonj kanageso koi kaanja yoŋoo bejisigia kolooro: Hit kanageso, ¹⁶Jebus kanageso, Amor kanageso, Girgas kanageso, ¹⁷Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso, ¹⁸Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanonj korebore yoŋoo wanjale bejisigia kolooro yoŋononj kanagenj juma deenqeengi.

¹⁹Kaenjenkeengi Keinan kanageso yoŋononj balonj goraaya ii gomanj qata Saidon iikanonja kanainj kema Gerar gomanonj kema Gaza

^m 10.6 Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

kanonj tegoja. Kaanagadeen Sodom baagenj kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanonj tegoja. ²⁰Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balonjia so ano kanageso tuunjia so kaen laligogi.

Seembaa gbiliuruta

²¹Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaanjiadeenj koloogi. Seemnonj kaen Eberwaa merauruta kuuya yonoo wanjale benjisigia kolooro. ²²Seembaa merauruta yonoo qagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram. ²³Arambaa merauruta yonoo qagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaen laligogi. ²⁴Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro. ²⁵Eberwaa merawoita woi koloori. Mononj koloonj laligonj kouroti, kamban iikanonj namo ejembanonj juma deenjgeengi. Kawaajon iwaa qata Peleg (Siinsererenj) qagi. Kogaa qata ii Joktan. ²⁶Joktambaa merauruta kokaenj koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera, ²⁷Hadoram, Uuzal, Dikla, ²⁸Oobal, Abimael, Saba, ²⁹Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa meraurutaga. ³⁰Yonoo rama laaligo balonjia ii gomanj qata Meesa iikanonja kanainj gomanj qata Sefar kanonj baagenj kema weenj koukoutaa balonj baanayawo kanonj tegoja. ³¹Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balonjia so ano kanageso tuunjia so kaen laligogi.

³²Nooawaa esameraanjuruta ii isigia so, kanagesogia ano balonjia so kaen koloogi. Yonononj juma seinj deenjgeema kanageso tuunja tuunja koloogi gboulu somatanonj tegoro kema balonj sokoma laligogi. Kianj.

Anutunonj ejemba qaagia mendeeno.

11 ¹Wala eenanonj balonja balonja kuuya yonononj qaa motoonjo jegi iikanonj mindirinj onono laligogi. ²Kaen laligonj mesaonj weenj koukoutanonj baagenj kema Babilon uutanonj balonj koria somata monj mokolonj kanonj mirigia menj raji. ³Kanonj rama iyanjgiodeenj kokaenj aminj mogi: “Mono kawu. Anana mono gbakonj menj mozozonjonj gerenonj ooninj kotakota koloowaa.” Kaen jenj miri sopaya mewombaajonj jamo kowonjinj qaagoto, birik ama batugianonj namo saposapo qandonj kaanja anji iikanonj birik ii mokotaan onono. ⁴Gawonj kaen menj toroqenj kokaenj jegi: “Mono kawu. Anana mono ananaajonj siti monj menj iikanonj miri koriga totoonj (taua) meninj waarenjanonj sombinj oosiriwaa. Kaen oosiro mende deenjgeema balonj kuuya sokoma lanj kema laligowombotiwaajonj mono anana qabuñananawo koloowonja.”

⁵Kaen jenj gawonj megito, Pononj ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaajonj kamaaro. ⁶Kamaanj ii iima kokaenj jero: “Yonononj siinsererenj qaagoto, kanatuuru arenjia motoonjo qaagia motoonjo jenj nama iwoi koi kanainj mejuti eenj, kanagenj ii me woi mewombaa arenjia ambuyati, ii mono iikawaajonj mende amamaanj osiwuya. ⁷Ayo, anana

mono balononj kemenj qaagia mej sooninj tuunj monj yonononj tuunj tosia yonoo qaagia mende moma asarinj laligowu.”

⁸ Poŋnonj kaenj jej ejemba kanonj mendeqendeema onono gomanj kuuya sokoma kema kanj siti memewaa gawonja somonjonj mesaogi. ⁹ Poŋnonj ejemba kuuya yonoo qaagia mej sooroti, iikawaajonj gomanj iikawaa qata Baabel (enjalolonj sisau) jegi. Iikanonja Poŋnonj ii mendeqendeema onono deema balonj kuuya sokoma kenji. Kianj.

Qa arenj Seembaanonja kanainj Abrambaanonj kenja.

1 Hist 1.24-27

¹⁰ Seembaa gbiliuruta yonoo qa arengia koi. Gboulu gematanonj yambu woi tegoro Seemnonj yambuya 100 tegoro kambaŋ kanonj meria Arfaksad kolooro. ¹¹ Arfaksadnonj kolooro kawaa gematanonj Seemnonj toroqenj yambu 500 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹² Arfaksadnonj yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro. ¹³ Selanonj kolooro kawaa gematanonj Arfaksadnonj toroqenj yambu 403 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁴ Selanonj yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro. ¹⁵ Ebernonj kolooro kawaa gematanonj Selanonj toroqenj yambu 403 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁶ Ebernonj yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro. ¹⁷ Pelegnonj kolooro kawaa gematanonj Ebernonj toroqenj yambu 430 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁸ Pelegnonj yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro. ¹⁹ Reunonj kolooro kawaa gematanonj Pelegnonj toroqenj yambu 209 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁰ Reunonj yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro. ²¹ Serugnonj kolooro kawaa gematanonj Reunonj toroqenj yambu 207 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²² Serugnonj yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro. ²³ Naahornonj kolooro kawaa gematanonj Serugnonj toroqenj yambu 200 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁴ Naahornonj yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro. ²⁵ Teranonj kolooro kawaa gematanonj Naahornonj toroqenj yambu 119 laligoro kambaŋ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi. ²⁶ Teranonj yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

²⁷ Terawaa gbiliuruta yonoo qa arengia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano Haran koloogi. Harambaa meria Loot kolooro. ²⁸ Haranonj Kaldia yonoo balononj laligonj iyanjaa kolokoloo gomanja qata Uur iikanonj komuro Harambaa manja Teranonj toroqenj laligoro.

²⁹Abram ano Naahor yorononj ororonj emba meri. Abrambaa embia qata Saarai kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanonj Harambaa borataga kolooro. Haranonj Milka ano Iska yoroo manjaraga. ³⁰Saarainonj emba arunaga meria qaa eej laligoro.

³¹Teranonj meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano enjaroia Saarai, meria Abrambaa embia ii unuano motoonj Kaldia balombaa gomanj qata Ur mesaonj Keinan balononj kembombaajonj kenji. Kaenj kenjgito, Haran gomanj balononj kanj nama kanonj mirigia menj raji. ³²Ragi Teranonj yambuya 205 kolooro Haran gomanj kanonj rama komuro. Kianj.

Anutunonj Abram oono.

12 ¹ⁿ Poñnonj Abram kokaenj ijoro: “Gii gomanga, kanatuuruga ano mangaanonj miri iwoi mesaonj balonj qendeema gomanjati, mono iikanonj kema. ²Niinonj koloonj seisei gombe gbiliuruganonj kanageso somata koloowuya. Niinonj kotuegonj nanjonj gombe qabuñaganonj somariin somata koloowaa. Kaenj kolooro Anutu niinonj goojonj ama kanageso tosaanj kotuegonj onjoma laligowaa. ^{3o} Daenj yonjononj gii kotuegonj gombuti, niinonj mono ii kotuegonj onjoma laligomaña. Daenj yonjononj gii jenj qasuaanj gombuti, niinonj mono ii kaanjagadeen jenj qasuaanj onjoma laligomaña. Goojonj ama noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso tuun kuuya yonjoo qagianonj uro oyanjboyanj mokoloowuya.”

⁴Kaenj ijoro Abramnonj Poñnonj jerotiwaa so Haran gomanj mesaonj keno Lootnonj iwo keni. Abramnonj yambuya 75 kolooro kanonj Haran gomanj mesaonj keno. ⁵Kemanj jenj embia Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya menj kululuugi seiroti ano welenjeqe ejemba Haran gomanonj laligonj onjonjgiti, ii unuama gomangia mesaonj Keinan balononj kembombaajonj kema kema iikanonj keugi.

⁶Abramnonj balonj kanonj kema laligonj gomanj qata Sekem kanonj kouma jujuu gere somata qata More kawaa kosianonj kuun menj raro. Kambanj kanonj Keinan ejemba yonjononj balonj iikanonj laligogi. ^{7p} Kaenj laligogi Poñnonj Abram asuginj munj kokaenj ijoro: “Balonj koi ii mono goo gbiliuruga buñ qen onjomaña.” Kaenj ijoro Abramnonj Poñ iwaanonj asugiroti, iwaajonj siimolonj oonjoombaa alata monj mero.

⁸Iikanonjagadeen mesaonj toroqen Beetel gomambaa weenj koukoutanonj baagenj balonj baanjawo kanonj kema opo sel kuunja mororonjonj mero nano. Kaenj nano Beetel gomanj kanonj weenj kemekemetanonj baagenj raro Ai taonjonj weenj koukoutanonj baagenj raro. Kaenj rari batugaranonj nama Pombaa siimolonj alata monj iikanonj menj Pombaa qata qama koolinj muro. ⁹Kawaa gematanonj balonj ii mesaonj toroqen Saut waagenj kema distrik qata Negew kanonj rama laligogi. Kianj.

ⁿ 12.1 Apo 7.2-3; Hib 11.8   ^o 12.3 Gal 3.8   ^p 12.7 Apo 7.5; Gal 3.16

Abramnoŋ Ijijpt kantrinoŋ kema laligoro.

¹⁰Kambaŋ kanonŋ Keinan balonoŋ bodi kolooro. Bodi iikanonŋ kотиiŋ biŋawo kolooro Abramnoŋ Ijijpt kantrinoŋ tawayagadeeŋ laligowombaajoŋ keŋgi. ¹¹Kananonŋ kema Ijijpt dodowigi Abramnoŋ embia Saara i qaa kokaeŋ ijoro: “Moba, giinoŋ emba iimasiinŋiŋgawo koloojaŋi, ii mojeŋ. ¹²Kawaajoŋ Ijijpt eja yoŋonoŋ gii giima kokaeŋ jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaeŋ jeŋ nii nugi komumaŋato, gii giima koboogi laligowaga. ¹³⁹ Kawaajoŋ gii mono kokaeŋ jewa: ‘Nii iwaa naaŋaga.’ Kaeŋ jenago gooŋonŋ ama awaagadeeŋ ama noma noo laaligona gou gajona koŋgi laligomaŋa.”

¹⁴Abramnoŋ Ijijpt keuro Ijijpt ejemba yoŋonoŋ Saara iigi emba iima-aiŋaiŋawo awaa soro kolooro. ¹⁵Iikanondeeŋ Faarao kiŋ pombaa poŋ qereweŋa jawiŋuruta yoŋonoŋ ii iigitiwaaŋonŋ Faarao kimbaanoŋ kema Saara iwaa selia mepeseegi moro. Ii moma jero Saara i wama kiŋ pombaa jiŋkaronŋ miri uutanoŋ ugi. ¹⁶Ugi Faarao kiŋnoŋ Saara iwaaŋonŋ ama Abram awaagadeeŋ ama muro. Kaeŋ ama muro iwoi koi kaŋa ii Abrambaa buŋa kolooro: lama, bulmakao, doŋgi eja ano embia, welenŋqeŋe eja ano emba ano kamel jaasoŋgoya ii Abram muro buŋa qeŋ aoro.

¹⁷Ii buŋa qeŋ aoroto, Poŋnoŋ Abrambaa embia Saara i noŋ Faarao kimbaa mirinoŋ laligorotiwaajoŋ ama jero ji bologa kotiganonŋ Faarao kiŋ ano ejemba iwaa jiŋkaronŋ mirinoŋ laligogiti, iyoŋoo qagianonŋ uro. ¹⁸Kaeŋ uro Faarao kiŋnoŋ Abram koma hororo karo kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii mono naa terega ama nona? Naambaajoŋ ‘Ii embanaga,’ kaeŋ mende jena mobe? ¹⁹Naambaajoŋ ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaeŋ jena niinoŋ ii embanaga kolootiwaajoŋ oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”

²⁰Kaeŋ jeŋ ejauruta jeŋ kotoŋ oŋono Abram wama kananonŋ kema oŋoŋgi embia ano ilawoilaya kuuya eŋ muroti, ii meŋ uŋuama keŋgi. Kiaŋ.

Loot ano Abram yorononŋ deeni.

13 ¹Abramnoŋ Ijijpt balonŋ mesaonŋ embia ano bao hina iwoiya kuuya meŋ uŋuama Lootwo motoonŋ eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waageŋ qata Negew kanonŋ kougi. ²Abrambaanoŋ lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo eŋ muro eja kindiŋbiriawo laligoro. ³Kaeŋ laligoŋ Negew distrik uutanoŋ rama mesaonŋ tawayagadeeŋ rooŋqeŋegianoŋ eŋ waama kema laligoŋ Beetel gomanonŋ kougi. Opo sel kuuŋa wala Beetel ano Ai gomaŋ iyoroo batugaranonŋ kuuŋ mero nanoti, mono iikanonŋ kougi. ⁴Wala siimolonŋ alata meroti, mono iikanonŋ kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.

⁹ 12.13 Jen 20.2; 26.7

⁵Lootnoŋ Abrambo rama mesaŋ laligoroti, iinoŋ kaanjiadeeŋ lama bulmakao tuuŋa tuuŋa ano opo sel kuuŋa kuuŋa ii mamaga meŋ laligoro. ⁶Kaeŋ laligoŋ oro esuhina iwoigara mamaga eŋ orono balonoŋ mende sokono. Ii motooŋ unuagiwaotiwaa so mende kolooro kileŋ motooŋ rama laligowotiwaajoŋ amamaari. ⁷Amamaaŋ Abram ano Loot yoroonoŋ oro galenjurugara yoŋoo batugianoŋ balombaa aŋgowowoya asugiro. Kambaŋ kanonŋ Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋonoŋ balonŋ iikawaa toya koloogi yoŋowo motooŋ laligogi.

⁸Kaeŋ laligoŋ Abramnoŋ beeta Loot kokaenŋ ijoro: “Anara mono maŋ mera laligojo. Kawaajoŋ nii ano gii batunaranonŋ me oro galenjurunara yoŋoo batugianoŋ andoruru mono mende ewa. ⁹Kawaajoŋ saanonŋ deembo. Balonŋ kuuya mono goo jaasewanŋanoŋ asuganoŋ eŋ kenji, ii saanonŋ iijaŋ. Kaeŋ ano giinoŋ qaninaraageŋ kemaŋa jewagi eeŋ, niinoŋ saanonŋ dindinaraageŋ kemaŋa. Me giinoŋ dindinaraageŋ kemaŋa jewagati eeŋ, niinoŋ saanonŋ qaninaraageŋ kemaŋa.”

¹⁰^r Kaeŋ ijoro Lootnoŋ Jordan balombaageŋ uuŋ balonŋ koria somata kuuya iiro Anutunoŋ ii awaa bedu mero Pombaanoŋ oyaŋboyaŋ urukisi kelegawo kaŋa kolooro. Ii Iijpt yoŋoonoŋ balonŋ kaŋa eŋ Zoar gomaŋ baageŋ keno. Wala Poŋnoŋ Sodom ano Gomora mende tiwilaŋ orono kambaŋ kanonŋ balonŋ ii kaŋa ero. ¹¹Kaeŋ ero Lootnoŋ ii iima gosinŋ Jordambaa balonŋ koria somata kuuya ii meweŋgoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ keno. Kaeŋ ama deeni. ¹²Deema Abramnoŋ Keinan balonoŋ kema laligoroto, Lootnoŋ balonŋ koria somataa taonŋ taonŋ yoŋoo batugianoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ opo sel kuuŋa metogoŋ meŋ kuuŋ kema nama tetegoyanoŋ Sodom kosianoŋ keuma laligoro. ¹³Kanoŋ laligoroto, Sodom kanatuuru yoŋonoŋ kanageso bologa koloonŋ Poŋ qetama siŋgisioŋgo jekania booroŋgia ama meŋ laligogi.

Abramnoŋ Hebron gomanonŋ kema rama laligoro.

¹⁴Lootnoŋ Abram ooma keno kambaŋ kanonŋ Poŋnoŋ Abram qaa kokaenŋ ijoro: “Mono jaaga hak ataama багаагеŋ uuŋ waama eleema gemagaageŋ uuŋ kaŋagadeeŋ weeŋ koukoutanoŋ ano weeŋ kemekemetanoŋ baageŋ uuwa. ¹⁵^s Balonŋ kuuya koi iijaŋi, ii mono gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋa qewe kambaŋ tetegoya qaa buŋagiaga eŋ ubaa. ¹⁶Niinoŋ gbiliuruga koloonŋ seisei mamaga oŋombe jaŋgogianoŋ somariinŋ namowaa sakasiŋa kaŋa koloowaa. Moronoŋ sakasiŋ jaŋgoya weeŋgonagati, iinoŋ saanonŋ gbiliuruga yoŋoo jaŋgogia mewaa. ¹⁷Niinoŋ balonŋ koi mono goo buŋaga qeŋ gonjeŋ. Kawaajoŋ saanonŋ waama kema kaŋ balonŋ kuuya koi bakabaka eugeŋ emugeŋ iima kotonŋ laligowa.”

¹⁸Kaeŋ ijoro Abramnoŋ waama opo sel kuuŋa qetegoŋ meŋ kuuŋ kema Hebron gomanonŋ kaŋ Mamre gomanonŋ jujuu gere somata nama kenjiti,

^r 13.10 Jen 2.10   ^s 13.15 Apo 7.5

iikawaa kosogianonj raro. Kanonj rama Pombaajonj siimolonj alata monj mero. Kianj.

Abramnonj Loot ii kere yonoo borogianonja metogoro.

14 ¹Kambanj kanonj Babilombaa (Sinarwaa) kiija qata Amrafel, Elasarwaa kiija qata Ariok, Elambaa kiija qata Kedorlaomer ano Goimbaa kiija qata Tidal laligogi. ²Yonononj kinj koi yonowoo kanainj manja aogi: Sodom taombaa kiija qata Bera, Gomora taombaa kiija qata Birsaa, Adma taombaa kiija qata Sinab, Seboim taombaa kiija qata Semeber ano Bela (qata monj Zoar) taonj kawaa kiija. ³Kinj kuuya koi yonononj dondoonja qata Sidim kanonj ajoroonj ku-usunja mindirinj soomonjgo anji. Sidim dondoonjanonj kambanj kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja. ⁴Yonononj yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jenjkooto baatanonj laligonj kouma yambu 13:na kanonj iwaa qaa baatanonj kembombaaajonj qotogonj karej motonj manja qegi.

⁵Kaenj anji yambu 14:na kanonj Kedorlaomer ano kinj tosaanja iwo soomonjgo ama laligogiti, iyonononj kanj kanageso koi kaanja yonowoo manja qej haamo anji: Refa kanageso ii Asterot Karnaim gomanonj unj unj haamo anji. Zuzi kanageso ii Haam gomanonj ano Eme kanageso ii Kiriataim gomanj kanonj unj unj haamo anji. ⁶Hoor kanageso ii Seir balonj baanjawoo kanonj unj unj onjotaan kema kema El Paran gomanj kanonj keuma haamo ama onj onji. El Paran ii balonj qararanjkonjkonjaa goraayanonj eja. ⁷Haamo ama onjoma iikanondeen eleema En Mispas (qata monj Kaades) kanonj kanj Amalek kanageso haamo ama onjoma balonjgia kuuya anjonj konji. Amor kanageso Hazezon Taamar balononj laligogiti, ii kaanjiadeen unj unj haamo ama onj onji.

⁸Kaenj kolooro Sodombaa kiija, Gomorawaa kiija, Admawaa kiija, Zeboimbaa kiija ano Bela (qata monj Zoar) kawaa kiija yonononj waama asasa riinj Sidim dondoonjanonj keuma kinj koi kaanja yonowoo manja qewombaa jawoya ama aronj qej nanji: ⁹Elambaa kiija Kedorlaomer, Goimbaa kiija Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kiija Amrafel ano Elasarwaa kiija Ariok. Kinj 4 yonononj kinj 5 yonowoo aronj qegi.

¹⁰Kaenj aronj qegito, Sidim balonj dondoonja kanonj ronj resa saposapoyawoo kanonj saa qej raro. Kaenj raro Sodom ano Gomora taonj yoroo kinj ponjgianonj manjaqeqe ejaurugara yonowoo unjurama kemaligi eja tosanonj ronj iikanonj ritoonj kemej unjuro. Kaenj unjuro alaurugia tosaanja kuuya yonononj oloj koma unjurama balonj baanjawoo kanonj ugi. ¹¹Ugi kinj 4 yonononj Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya ii leinj qej mej togonj kenji. ¹²Abrambaa beeta Lootnonj Sodom laligorotiwaajonj ama ii kaanjiadeen esuhinayawoo wama kenji.

¹³Kaenj kenji eja monjonj oloj koma misinjonj kanj iikawaa buzu qaaya ii Hibruu (waba) eja Abram ijoro. Kambanj kanonj Abramnonj Amor

eja qata Mamre iwaanonj jujuu gere somasomata iikawaa kosogianonj laligoro. Mamrenonj kowoita qagara Eskol ano Aner yorowo motoonj Abrambo soomongo ama laligogi. ¹⁴Abramnonj beeta Loot wama kenigiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 aŋaa mirinonj koloonj momo moma manjaqeqe koma gbilinj laligogiti, ii oŋoono ajoroonj kere tuunj oŋotaan Noot waageŋ kema laligonj Dan gomanonj keugi.

¹⁵Abramnonj ejauruta mendeema oŋono yonononj gomantiija kanonj konjomaa kere tuunj qelanjinj ununj haamo ama oŋonji. Haamo ama oŋoma oŋotaan kema laligonj Damaskaswaa Noot leegeŋ gomaŋ qata Hoba kanonj keugi. ¹⁶Kanonj keuma esuhina kuuya leiŋ qeŋ meŋ kenigiti, ii mokoloogi. Beeta Loot ano iwaanonj ilawoila ii meŋ wama eleema kagi. Sodom ano Gomora yonoo emba meraanurugia ano ejemba tosaŋa ii kaanjadeen kuuya unuama kagi.

Melkizedeknonj Abram kotuegoro.

¹⁷Abramnonj kaenj Kedorlaomer ano kinj tosaŋa iwo soomongo ama laligogiti, ii ununj haamo ama oŋoma eleema karo Sodobaa kiŋa iinonj Sawe dondoonja (qata monj Kimbaa dondoonja) kanonj mokoloonj iimambaaonj keno. ¹⁸^t Kambaŋ kanonj Melkizedek Saalembaa kiŋa iinonj bered ano wain apu meŋ karo. Iinonj Anutu uuta gawonj galeŋa kolooro. ¹⁹Kaenj ama Abram kotuegonj muŋ qaa kokaenj ijoro: “Anutu uuta Siwe namo mokoloonj oronoti, iinonj mono Abram gii kotuegonj gono laligowa. ²⁰Anutu uutanonj kereuruga goo borononj ama oŋonoti, mono ii mepeseejonj.” Kaenj ijoro Abramnonj ilawoilaya kuuya mendeeno tuunj ten kolooro iikanonga motomotoonj (10%) meŋ mamatewooya muro.

²¹Ii muro Sodobaa kiŋanonj Abram kokaenj ijoro: “Ejembauruna ii nombagato, esuhina ii mono geengaa buŋa koloowa.”

²²Kaenj ijoroto, Abramnonj Sodobaa kiŋaajonj kokaenj jero: “Qaana kotiiwaatiwaajonj niinonj borona Poŋ Anutu uuta Siwe namo mokoloonj oronoti, iwaanonj baageŋ meŋ waama jojopaŋ qaa kokaenj jejeŋ: ²³Nii goononj iwoi monj ii mende totoonj memaŋa. Beweso kasagaa kitia me kana esugaa kasia ii kaanjadeen mende memaŋa. Kaenj ambe giinonj kanageŋ kokaenj jewabo: ‘Niinonj Abram iwoi mube iinonj eja esuhina qaqabunayawo koloonj laligoja.’ Gii mono kaenj jemambaaonj amamaan laligowa. ²⁴Nii iwoi monj mende toroqenj memaŋato, ejaurunanonj naa iwoiga negiti, ii meleema nononji sokondaboroja. Kaanagadeen eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre niwo kagiti, iyonononj mono tawagia soya jejeya mewu.” Kianj.

Anutunonj Abrambo soomongo areŋ ano.

15 ¹Kaenj ama Abrambaa jaaya meleeno jaameleŋ unj iiro Poŋonj qaa kokaenj jeŋ asugiro, “Abram, gii toroko mende moba. Niinonj goo reeŋ koloonj. Goo tawaga mono somata qatawo koloonj eŋ ubaa.”

^t 14.18-20 Hib 7.1-10

²Qaa kaen ijoroto, Abramnonj kokaen jero, “Oo Ponj somatana, nii meraborana qaa laligowego tawa nona iikanonj mono nomaen ilaen nonaga? Niinonj komuwe Damaskas eja Eliezer iinonj noo esuhinanaa toya koloowaa.” ³Kaen jen toroqenj kokaen jero, “Giinonj gbili monj mende nonatiwaajonj gawonj ejana waŋa noo mirinonj laligoji, iinonj mono noo ilawoilana kuuya buŋa qen aowaa.”

⁴Kaen jero Pombaanonj qaa je monj ii iwaanonj kokaen asugiro moro, “Eja iikanonj esuhinagaa toya mende koloowaato, geengaa seleganonjga mera monj koloowaati, iinonj mono goononj ilawoila kuuya buŋa qen aowaa.” ⁵^u Qaa kaen asugiro Anutunonj Abram wama seleenjenj kemeŋ qaa kokaen ijoro, “Mono sombinonj uuna uro senjelao weenjonj oŋombaatiwaa so koloowaati eenj, ii mono saanonj weenjonj oŋomba.” Kaen ijonj kokaen toroqenj jero, “Goo gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianonj mono iikawaa so koloowaa.”

⁶^v Kaen jero Abramnonj Ponj moma laariŋ muro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solanjiro.

⁷Ponjonj toroqenj qaa kokaen ijoro, “Niinonj Ponj koloojen. Gii Kaldia balombaa gomaŋ qata Uur kanonj laligona guambe koi kari. Balonj koi gombe buŋa qen aowaatiwaajonj ama gii guama koi kawe.”

⁸Kaen jeroto, Abramnonj kokaen ijero, “Oo Ponj somatana, balonj koi kanonj noo buŋaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomaŋa?”

⁹Kaen jero Ponjonj iwaajonj kokaen jero, “Gii mono kema bulmakao embia kowiŋa yambuya karoonj, meme (noniŋ) embia yambuya karoonj ano lama eja yambuya karoonj ano kewo monj ano kewo susu gbilia monj ii meŋ noononj kawa.”

¹⁰Kaen jero Abramnonj kema ii korebore meŋ kaŋ oro ii biiwianonj qosoma oŋoma leegenj leegenj ii areŋgoro kana leelee arenonj egi.^w Kaen anoto, koonj ii mende qosono. ¹¹Mende qosoma qamogia lee lee areŋgonj oŋono koonj kawalia yoŋononj kaŋ qamo yoŋoo qagianonj kamaanj konjito, Abramnonj ii konjoma oŋono keŋgi.

¹²^x Ween jaaya tegonj kememambaajonj anoti, kambanj iikanonj Abrambaa jaayanonj kamaanj mero gaonj biŋawo ero. Kaen ero paŋgamaŋ ziwiziwiwaa kanjaŋa kanonj kaŋ turuŋ muro. ¹³^y Turuŋ muro Ponjonj kokaen ijoro, “Qaa hoŋa koi mono geja ama moba: Goo gbiliuruganonj mono balonjga mesaonj kantri monjonj kema wabaga laligonj ubuya. Kaen laligonj yoŋoo welenqeŋeurugia omaya koloogi ii yambu 400:waa so meluŋjonj oŋoma laligowuya.

^u 15.5 Room 4.18; Hib 11.12   ^v 15.6 Room 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23   ^w 15.10 Soomonjo: Kamban kanonj soomonjo areŋ ama ii sili kaŋa kanonj meŋ kotiŋkegi. Ejanonj oro leeya woi iikawaa batugaranonj nama mindiriŋ oroma soomonjo ii doonjonj galenj kono.

^x 15.12 Job 4.13, 14   ^y 15.13 Eks 1.1-14; Apo 7.6

^{14z} Kaen laligowuyato, niinon kantri welenqeqeurugia omaya koloon laligowuyati, iyonoo qaagia kaanagadeen jen tegon irona meleembe qagianon ubaa. Kaen uro isama ononji kantri ii mesaon esuhinagia mamaga men eleema kawuya. ¹⁵⁻¹⁶ Niinon Amor kanageso ii balon kokaon uulanawo mende onotaamaña. Wala singisongoya singisongoya ama bolidaborogi i irona tororo meleema onomanatiwaa kambananon koloowaati, kamban iikanon mono ii onotaamaña. Kawaajon goo esauruga yonoo esaurugia koloon laligowuyati,^a kamban kanon goo gbiliuruganon mono eleema koi kawuya. (15) Yononon kaen kawuto, geenjo wala yambugaa kambananon waziin komuro luaenon manasauruga yonoonon kena ron koma gombuya.”

¹⁷ Pononon kaen jero ween jaayanon tegon kemero pangaman mero iwoi kokaen kolooro iiro: Monjon mombaa uutanon gere bolananon kokobilibiliawo jen asariro kowa kondun kondunawo pumpungoro. Iwoi iikanon asugin oro koomuya qoosona iyonoo batugianon nama kema karo.

^{18b} Pononon oro leele iikawaa batugianon kema kan somaña kanon Abrambo soomongo areñ ama (kaisareyanon ii men kotiin) qaa kokaen ijoro, “Niinon balon koi ii goo gbiliuruga ii bunja qen onomaña. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya (Nail) iikanona kanain kan koi uugun kema apu bereña somata qata Yufreitis iikanon tegowaa. ¹⁹ Kamban kokaamba ii kanageso koi kaña yonoo balon eja: Kin kanageso, Kenas kanageso, Kadmon kanageso, ²⁰ Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso, ²¹ Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yonoonon balon kuuya ii mono men sokoma laligowu.” Kian.

Haagar ano Ismael

16 ¹ Abrambaa embia Saairainon aruña laligon merabora mende meroto, Saairi waa welen embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga. ² Iinon laligorotiwaajon Saairainon Abram kokaen ijoro: “Pononon songo somongon nono merabora mende mewetiwaajon gii mono welen embana mena koro ama merabora mon mero noo bunaga koloonaga.” Kaen ijoro Abramnon Saairi waa qaayaajon uumotoonngo ano. ³ Abramnon Keinan balonon yambu 10 laligoro tegoro kamban kanon Abrambaa embia Saairainon Iijiptga welen embia Haagar men loyawo motoon

---

^z 15.14 Eks 12.40-41; Apo 7.7   ^a 15.15-16 Yambu 430 kamban ii kokaen jen weengogi: Liwainon laaligo yambuya 137 iikanonadeen yambu 80 ii Iijipt laligoro. Iwaa gematanon eja koi kaananon yambugia kokaen Iijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanon Moosesnon Iijipt mesaon toroqen yambu 40 laligoro.) Ii mindirin yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7   ^b 15.18 Apo 7.5

ewaotiwaajon muro. ⁴Kaen muro men laligoro koro ano. Koro anjen, kaen moma galen embia Saara i kanain jejewili ama muro.

⁵Kaen ama muro Saaraion Abram kokaen ijoro: “Unanon boliro siimbobolo momakejenj, iikawaa qaayanon mono goo qaanon uma ewaa. Niion welen embana goo boroganon ambe koro ama ii moma iikanondeen kanain jejewili ama noma laligoja. Kawaajon Pononon mono nii ano gii anaraa batunaranon qaa gosin jen tegowa.”

⁶Kaen ijoro Abramnon kokaen jero: “Welen embaganon mono geengaa boroganon laligojiwaajon nomaen mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba.” Kaen jero Saaraion Haagar lan horon ureen ama muro mesaon togon olon koma keno.

⁷Keno Pombaon gajoba monon balon qararanonkonononon apu jaaya mombaa kosianon mokolon muro. Apu jaaya ii Suur gomanon kekembaa kana goraayanon eja. ⁸Iikanon mokolon mun kokaen jero: “Haagar, Saara welen embia, gii mono daenkaya kaja dakanon kembaga?”

Kaen jero kokaen meleeno:

“Nii galen embana Saara wananon asanjon olon koma kajej.”

⁹Kaen jero Pombaa gajobanon Haagar kokaen jen koton muro: “Gii mono mombo Saara wananon kema welen qen iwaa qaa baatanon laligowa.” ¹⁰Qaa ii toroqen kokaen jero moro: “Haagar, nii mono goo gbiliuruga kolonseiseigia onombe janogia mende weenweenyoyaa so kaan laligowuya.”

¹¹Pombaa gajobanon mombo toroqen Haagar kokaen ijoro:

“Gii kokowo koloojan meraga mewaga.

Dologo koi tapekokoro moma saana

ii mono Pombaa gejianon kemero moja.

Kawaajon merawaa qata Ismael qaba.^c ¹²Iion eja donji bao

kombo kaan kolon (anja jaaja lan kema kan) laligowaa. Iion borianon ejemba kuuya qetaama onono ejemba kuuya yononon ii qotogon mun laligowuya. Iion kouruta kuuya yonowo kerekere anodeen ama kanawaen qen laligowaa.”

¹³Kaen ijoro Haagaron kokaen jero: “Niion mono keteda koi monon nii niimakeji, ii iijen.” Kawaajon Pon iwajon qaa jeroti, iwaa qata kokaen qama muro: “Gii Pon nii niimakejanj, ii koloojan.” Qata kaen qaro. ¹⁴Kania kawaajon ama apu ron iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ron) qagita eja. Apu ron ii toroqen goman woi qagara Kaades ano Bered iyoro batugaranon eja.

¹⁵^d Haagaron Abrambaa meria mero. Abramnon iyanaa meria Haagar meroti, iwaa qata Ismael qaro. ¹⁶Abramnon yambuya 86 kolooon Haagaron Ismael mera ii Abrambanon mero. Kianj.

^c 16.11 Ismael: = Anutunon gejianon moja. ^d 16.15 Gal 4.22

Soomoŋgo arembaa aiweseya ii selekooto.

17 ¹Abramnoŋ yambuya 99 kolooro Poŋnoŋ asugij muŋ qaa kokaen ijoro: “Niinoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojen. Kawaajon gii mono noo qaana ten koma pondan nanamemen dindiŋa otaen laligowa. ²^e Nii soomoŋgo aren gii ano nii anaraa batunaranon ambeti, ii men kotiŋ koloonŋseisei gombe gbiliuruga yoŋoo jangogianon mono somata totoon koloowaa.”

³Kaen ijoro Abramnoŋ simiŋ kuma usugoro Anutunon iwaajon qaa kokaen jero: ⁴“Moba, niinoŋ soomoŋgo arenna giwo kokaen anjen: Giinoŋ kanatuuru mamaga yoŋoo wanjale benisigiaga koloowaga. Qaa kaen jen somoŋgowe ewaa. ⁵^f Goo qaga Abram ii mende toroqen qagi ewaato, giinoŋ kanatuuru mamaga yoŋoo benisigiaga koloowaatiwaajon kuŋ gonjen, iikawaajon ama qaga mono Aabraham qagi ewaa. ⁶^g Niinoŋ koloon seisei gombe gbiliuruga ii honoŋa qaa koloowuya. Yoŋonon juma deema kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga koloowuya. Goo gbiliuruga yoŋoonoŋa toŋianon kiŋ poŋa poŋa koloowuya.

⁷^h Niinoŋ mono soomoŋgo arenna ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganon toroqen koloon ubuti, ananaa batunananon ambe kotiŋ tetegoya qaa en uma ewaa. Niinoŋ goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganon koloon ubuti, mono iyoŋoo Anutugiaga koloon laligomaŋa. ⁸ⁱ Gii Keinan balonon wabaga laligojani, niinoŋ balon ii jinoŋa qaa gii ano goo gbiliuruga onoo buŋaga qen onombe buŋagia tetegoya qaa en uma ewaa. Kaen ero niinoŋ mono onoo Anutugiaga koloon laligomaŋa.”

⁹Anutunon Aabrahambaajon kaen jen toroqen qaa kokaen ijoro: “Kaen laligomaŋato, giinoŋ mono noonon soomoŋgo arennaa qaaya ii ten koma otaen laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganon toroqen koloon ubuti, iyoŋonon mono kaanjadeen ii ten koma otaen laligon ubu. ¹⁰^j Gii ano goo gbiliuruga onowo soomoŋgo arenna ama ii otaawutiwaajon jejen, iikawaa aiweseya ii kokaen: Onoo batugianon eja kuuya yoŋoo selegianon mono noo aiwesena kotowu. ¹¹Noo aiwesena mono selegianon kotowu. Iikanon soomoŋgo aren nii ano onoo batunananon ambe eji, iikawaa aiweseyaga en ubaa.

¹²Kambaŋ koi kanoŋa kanaiŋ eja kuuya onoo batugianon toroqen koloon ubuti, iyoŋoo selegianon mono gomaŋ boria 8 kolooro kanon noo aiwesena koton laligowu. Onoanŋgiaa gomaŋ uutanon onoanŋgiaa ano welenqequeurugia yoŋoo meraurugia koloowuti, ii mono ororon ama onoma laligowu. Welenqeqe tosaŋa ii waba yoŋoonoŋa monenonon sewanŋgia megi yoŋoo meragia koloowu. Yoŋonon iyanŋgiaa gbiliurugia

^e 17.2 Hib 13.2   ^f 17.5 Room 4.17   ^g 17.5 Abram: ii maŋ uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yoŋoo benisigia.   ^h 17.7 Luuk 1.55   ⁱ 17.8 Apo 7.5   ^j 17.10 Apo 7.8; Room 4.11

mende koloojuto, ii kilenj noo aiwesena ii mono yonoo selegianonj kaanjiadeenj kotonj laligowu. ¹³Welenqeqe tosianonj onjoangiaa gomanj uutanonj koloogi welenqeqe tosaanja ii monenonj sewangia megj yonoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yonoo selegianonj kaanjiadeenj kotonj laligowu. Noononj soomongonj arejnaa aiweseya selegianonj kotowuti, ii mono soomongonj arenj tetegoya qaa enj ubaatiwaajonj jenj kotijiej. ¹⁴Eja monj morononj noo aiwesena selianonj mende kotogj eenj laligowaati, iinonj mono noo soomongonj arejna uuguj qetamakeja. Kawaajonj eja kaanja ii mono ejemba tuuj onjo batugianonjga yakarij mugj seleenjenj kamaanj laligowaa.”

¹⁵Anutunonj toroqenj Aabraham kokaenj ijoro: “Gii embagaa qata Saara i mende toroqenj qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawiñ emba) qama laligowa.^k ¹⁶Niinonj Saara kotuegonj mube iinonj goojonj mera monj mewaa. Niinonj kotuegonj mube iinonj ejemba tuuja tuuja mamaga yonoo nemuj bejisigiaga koloowaa. Iwaa gbiliuruta yonoononjga tosianonj kanageso tuuj yonoononj eja ponja ponja koloowuya.”

¹⁷Ponjonj kaenj ijoro Aabrahamnonj ii moma simij kuma usugonj uutanonj kokaenj romongonj kawaajonj jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaenj mokoloowenaga? Kaanagadeenj Saaranonj yambuya 90 kolooro mono nomaenj mera menaga?” ¹⁸Aabrahamnonj kaenj romongonj walingonj Anutu kokaenj qisij muro: “Gii saanonj Ismael kuuj muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanonga koloowu.”

¹⁹Kaenj qisiro Anutunonj kokaenj meleeno, “Embaga Saaranonj mono geengaa mera dindiña mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinonj Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yonowo soomongonj arejna ambe kotij tetegoya qaa enj ubaa. ²⁰Ismael kotuegonj mumambaajonj qisij nonjani, ii kaanjiadeenj saanonj moma goma kotuegonj mumaña. Iinonj eja ponj 12 iyonoo nemuj bejisigia koloowaa. Niinonj koloonj seisei mube gbiliuruta yonoo janogianonj mono somata totoonj koloowaa. Yonononj seij kanageso tuuj somata koloowuya.

²¹Kaenj koloowuyato, Saaranonj geengaa meraga Aisak ii yambu eugenanonj kambanj kokaamba mewaati, niinonj mono neenaa soomongonj arejna ii iwo ama menj kotiimaña.” ²²Anutunonj Aabrahambo qaa kaenj amiri tegoro ii mesaonj waama uro.

²³Weemboria iikanonjadeenj Aabrahamnonj Anutuwaanonj qaa tenj koma anaa meria Ismaelwaa selianonj Anutuwaa aiweseya kotoro. Kaanagadeenj welenqeqeuruta anaa miri uutanonj koloogi tosaanja monenonj sewangia mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanonj ragiti, ii mono kuuya kaanjiadeenj ama onono. ²⁴Aabrahamnonj yambuya 99 kolooro selianonj

---

^k 17.15 Saara: Qata kokaembaajonj utegoro: Iinonj ejemba tuuja tuuja mamaga ano kinj ponj tosaanja yonoo nemuj bejisigiaga koloowaa.

aiwese ii kotogi. ²⁵Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianonj ii kotogi. ²⁶A Abraham ano meria Ismael yoroo selegaranonj aiwese ii somanja motoonggo iikanondeen kotogi. ²⁷Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanonj ragiti, tosanonj iyanjaa miri uutanonj koloogi tosaanja ii waba yonoononja sewanija mero laligogiti, kuuya iyonoo selegianonj aiwese ii kaanjiadeen kotogi. Kiaj.

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunonj jero.

18 ¹A Abrahamonj Mamre gomanonj jujuu gere somasomata iyonoo batugianonj laligoro Ponjonj asuginj muro. Weemboria monj iikanonj ween jeta kotakota qero A Abrahamonj opo sel kuunjaa qaayanonj raro. ²Rama ataama uunj iiro eja karoonganonj bataagej nanji. Nanji injiima opo sel kuunj qaayanonga alanzan waama joujolongia jej unuamambaaonj sararagonj bobogarij keno. Kema waegia menj siminj kuma namononj usugonj kemero.

³Kemej kokaen jero: “Oo ponuruna, niinonj onoo welenqeqegia koloon onoo jaagianonj kalen morianj mokoloonj laligojenj eenj, onoo mono nii mende nuugunj kembu. ⁴Nii onoo welenqeqegia koloonj saanonj apu monj menj kanj onombe kanagia songbama gere kokawaa umuganonj rama haamo mewu. ⁵Nii saanonj nene melaa monj menj kanj onombe newuya. Iikanonj menj kotiinj ononogo saanonj kana mombo toroqen kembuya. Niinonj koi kaandiaga laligowe onoo nii goda qen noma kajutiwaaonj saanonj welenj qen onomaña.” Kaen jero meleema kokaen jegi: “Dangisenj, jejanjwaa so kaen saanonj ambonja.”

⁶Kaen jegi A Abrahamonj uulanawo bobogarij sel kuunj uutanonj kema uma Saara kokaen ijoro: “Gii mono uulanawo flaua awaa totoonj gomba (sapalanj) karoombaa so menj meleema yonooonj bered oowa.” ⁷Kaen jenj uulanawo bulmakao tuunjonj kema bulmakao donja busuya loota meweengonj welenqeqeya monj muro kanainj uulanawo qen kojongonj ooro. ⁸Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia menj kema eja ragiti, iyonoo bagianonj ano. Bagianonj ano nenj raji iyanja kambañ kanonj kosogianonj gere kanianonj galengia nano.

⁹Nano kokaen qisinj mugi: “Embaga Saara ii dakanonj?” Qisinj mugi jero: “Ii opo sel kuunj uutanonj endu raja.”

¹⁰¹ Kaen jero eja yonoononja monjonj kokaen ijoro: “Yambu motoongowaa so tegoro niinonj onanonj eleema koi kawee embaga Saaranonj mono meriawo koloonj laligowaa.” Kaen ijoroto, Saaranonj opo sel kuumbaa qaa ootayanonj loyaa gematanonj nama qaa ii gejianonj kemero moro. ¹¹A Abraham ano Saara yorononj ejemba waja koloori yambugaraa jangoyanonj somata kolooro laligori. Saaranonj koimbaa

¹ 18.10 Room 9.9

aima laligoroti, iikawaa kambaŋanonŋ mono uugudabororo. ¹² Kawaajon Saaranonŋ ii moma uutanonŋ kokaenŋ romonŋonŋ jomoro: “Niinonŋ mono emba waŋa soosooliya koloowe lona eja poŋnanonŋ kaŋjadienŋ eja waŋa kolooro iwo ewotatiwaa naaŋanonŋ mombo asuginŋ nonaga me qaago?”

¹³ Kaenŋ romonŋoro Poŋnonŋ Abraham qisij muŋ kokaenŋ ijoro: “Saaranonŋ naambaajonŋ jomoma kokaenŋ romonŋoja: ‘Nii emba waŋa totoonŋ koloonŋ oŋanonŋ merabora mewenaga me?’ ¹⁴ Poŋnonŋ iwoi mombaajonŋ mende totoonŋ osinŋkeja. Kawaajonŋ jejenŋ, ‘Yambu motoonŋgowaa so tegoro niinonŋ oŋanonŋ eleema koi kawe Saaranonŋ mono meriawo koloonŋ laligowaa.’”

¹⁵ Saaranonŋ keeta moma ii qalweenŋ kokaenŋ ijoro: “Nii mende jomojenŋ.”

Kaenŋ jeroto, Poŋnonŋ kokaenŋ ijoro: “Qaago, gii mono oŋanonŋ jomojana.” Kaenŋ.

Aabrahamnonŋ Sodom taombaajonŋ qama kooliro.

¹⁶ Kaenŋ jero eja karonŋ yoŋononŋ waama oromesaonŋ Sodom taononŋ baagenŋ eleema kembombaajonŋ aŋgi. Aabrahamnonŋ kaŋjadienŋ ii oŋoomambaajonŋ yoŋowo motoonŋ kenŋgi. ¹⁷ Poŋnonŋ iyaŋaajonŋ kokaenŋ jero: “Nii iwoi amambaajonŋ mojenŋ, qaa ii alana Aabrahambaa jaanonŋ saanonŋ mende mesanŋgomaŋa. ¹⁸ Kokaembaajonŋ ii mesanŋgomambaajonŋ amamaajenŋ: Aabrahamnonŋ noo alana qaita moŋ. kolooja. Iinonŋ koloonŋ seisei kondooro kanageso somata ku-usunŋgiawo koloonŋ laligowuya. Noo kotumotuenanonŋ mono iwaajonŋ ama namowaa kanageso tuuŋa kuuya yoŋoo qagianonŋ uro oyaŋboyanŋ mokoloowuya. ¹⁹ Niinonŋ ii kokaembaajonŋ meweenŋonŋ muwe: Iinonŋ meraborauruta ano gbiliuruta iwaa gematanonŋ koloonŋ laligonŋ ubuti, ii mono Pombaanonŋ kana inŋisaama nanamemenŋ dindina sokomakeji, ii otaawutiwaajonŋ jenŋ kotonŋ oŋoma laligowaa. Kaenŋ laligoro qaaya tenŋ koma otaanŋ laligowuti eenŋ, Poŋ niinonŋ Aabrahambaajonŋ iwoi asugiwaatiwaajonŋ jenŋ somonŋgoweti, iikanonŋ mono kuuya hoŋawo koloonŋkebaa.”

²⁰ Poŋnonŋ aŋodeenŋ kaenŋ jenŋ toroqenŋ Abraham kokaenŋ ijoro: “Sodom ano Gomora yoŋononŋ singisongŋo lombotawo biŋawo ama laligogi kakasililinŋ somata uuta asugiro mamaganonŋ iikawaajonŋ qama saamakeju. Kawaajonŋ yoŋoo singisongŋogiaa qaayanonŋ mono somariinŋ uuta totoonŋ kolooja. ²¹ Kawaajonŋ nii mono yoŋoononŋ kemenŋ kaniagia iimaŋa. Kakasililinŋ aŋgitiwaajonŋ ama mamaganonŋ noo jaananonŋ qama saama laligogiti, ii kuuya oŋanonŋ aŋgi me qaago, niinonŋ ii gosinŋ momambaajonŋ mojenŋ.”

²² Kaenŋ jero eja woiyanonŋ eleema Sodom baagenŋ kenito, Aabrahamnonŋ toroqenŋ Pombaa jaasewaŋanonŋ nano. ²³ Nama Pombaa kosianonŋ kema

^m 18.12 1 Piito 3.6   ⁿ 18.14 Luuk 1.37

kokaen qisij muro: “Gii ejemba solaja ano ejemba anjonjoragiawo ii motoon tiwilaan onjomambaajon jejan me? ²⁴Taon iikanon ejemba solaja 50 laligojuti een, gii ii onjanon menj kileen onjomambaajon jejan me? Taon ii yonoojon ama injiima koboona me qaago? ²⁵Gii mono kaen amambaajon amamaanaga. Ii yamagen! (qaago totoo!) Giinon ejemba solaja ii ejemba anjonjoragiawo yonowo motoon mindirin ununa mende sokombabo. Iyonowo motoon komuwubo. Giinon namo ejemba kuuya nonoo qaanana jen tegonkejan, iikawaajon mono geengaa kanaga dindiina otaana sokombaa.”

²⁶Aabrahamnon kaen ijoro Ponon meleema kokaen jero: “Niinon Sodom taonon ejemba solaja 50 mokolon onomanati een, iyonoojon ama taon kuuya ii saanon injiima koboona.”

²⁷Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen ijoro: “Pon, nii kikisi sububun omaya kaana koloojento, kilej qaa kotiga Ponna goonon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kilej moma nomba. ²⁸Taon iikanon ejemba solaja 50 qaagoto, 45 laligowuyagati een, giinon ejemba 5 yonoojon ama taon kuuya ii kilej tiwilaan onombaga me qaago?” Kaen ijoro Ponon kokaen jero: “Niinon ejemba solaja 45 iikanon mokolon onomanati een, taon ii mono mende menj kileema.”

²⁹Aabrahamnon dujanon mombo qaa kokaen ijoro: “Ejemba solaja 40 taon iikanon mokolon onombagati een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba 40 yonoojon ama taon ii mende menj kileema.”

³⁰Kaen ijoro jero: “Oo Pon, uuga waababoto, niinon mombo qaa gijomambaajon mojen. Ejemba solaja 30 taon iikanon mokolon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba solaja 30 taon iikanon mokolon onomanati een, niinon mono taon ii mende menj kileema.”

³¹Aabrahamnon toroqen kokaen ijoro: “Pon, nii qaa kotiga Ponnaajon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kilej moma nomba. Ejemba solaja 20 ii taon kanon mokolon onombagi een, gii mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 20 iyonoojon ama taon ii mende menj kileema.”

³²Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen qisiro: “Oo Pon uuga waababoto, niinon mombo soma motoonngo koi qaa gijomambaajon mojen. Ejemba solaja 10 iikanon mokolon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 10 iyonoojon ama taon ii mende menj kileema.” ³³Kaen amin mori tegoro Ponon Abraham mesaon keno iinon mombo eleema mirianon karo. Kiaj.

Sodom ano Gomora yonoo anjonjora laaligogia

19 ¹Siwe gajoba woi ii Abraham mesaon kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnon taombaa kiropo naguyanon raro.

Rama iriima waama joujolongara jeŋ uruamambaajon kema namonon simin kuma usugon kemero. ²Kemeŋ kokaen jero: “Oo eja poŋwoina, oro saanon welenqeqegara noo mirinon kaŋ kanagara soŋgbambe niwo motoon ewoŋa. Eŋ waama saanon umugawodeeŋ kana toroqen kembao.” Kaen jeroto, yoronon kokaen ijori: “Qaago, noro saanon qenjaaro somben moŋnon kema ewota.”

³Kaen ijorito, Lootnon kottiŋ kaparaŋ koma uruama aŋaa mirianon kema ugi. Uma welenqeqeuruta jeŋ koton onono bered yiistya qaa oogi. Kaanagadeeŋ nembanene naanawo meagon oon oronŋi neri.

⁴Ii neŋ gaon ewowaa ani iikanondeeŋ Sodom ejembanon kaŋ miri ii liligogi. Sodom taombaa bakaya kuuya iikanonja ejemba waŋa ano sagbili ii donon donon ambembo horon kougi. ⁵° Kouma Lootwajon kokaen qagi: “Eja woi mare goonon kajaoti, ii daenŋen? Eja nono yorowo serowilin ambombaajon mojon. Kawaajon mono ii uruama nonoonon kamaawu.”

⁶Kaen qagi Lootnon nagu metama yoŋoonon kemeŋ gematanon nagu kono. ⁷Nagu koma kokaen injoro: “Alauruna, kaen qaago. Sili kilega ii mono mende ambu. ⁸Mobu. Noo borawoina woi saraŋ laligon kambaŋ moŋnon ejawo mende eri. Ii saanon onoonon uruama kamaawe naa iwoiga ambombaajon mojuti, ii saanon siingia metogowu. Kaento, noo miri waarenanon eja woi urualeema sopa somonon ononji, iiga mono iwoi kilega moŋ mende totoon ama orombu.”

⁹Kaen injoroto, yoŋoonon kokaen meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinon koi kaŋ wabaya laligon geenŋaajon moroga jeŋ mona uro nonoga pondan jeŋ koton nonomambaajon mojan? Yoronon mende kamaawaoti eeŋ, mono geenŋo nonoonon kana kakasililin tokoronkota ama gomboŋa.” Kaen jeŋ Loot utanŋi gemagama keno uma miri naguya qosombombaajon ama nanŋi.

¹⁰Kaen ama nanŋito, eja woi yoronon borogara boraama Loot horon giliri miri uutanon uro nagu koni. ¹¹^p Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanon seleenŋen nanŋiti, ii qaaganon jeri jaagia gooro jibujabu qeŋ nagu mokoloowombaajon koromojoron ama moŋgama amamaagi. Kiaŋ.

Lootnon Sodom gomaŋ mesaoro.

¹²Eja woi yoronon Loot kokaen ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tinitosauruga tosaanja kuuya taon kokanon laligojuti, ii mono uŋuana taon koi mesaon kembu. ¹³Nono taon koi meŋ kileeŋ kondemondeemboŋa. Kanageso koi yoŋoo kakasililimbaajon mamaganon Pombaa jaanon hononja qaa qama saama laligogi. Kawaajon iinon wasin norono gomaŋ koi meŋ kileeŋ kondemondeembojon koi kajo.”

° 19.5-8 Poŋ 19.22-24   ^p 19.11 2 Kin 6.18

¹⁴Kaen ijori moma Lootnoŋ kema qega buŋawoita borawoita orombaotiwaajon jero laligoriti, ii kokaen irijoro: “Oro mono alanzan waari goman koi mesaon kembona. Poŋnoŋ taon koi tiwilaan kondemondemambaajon anja.” Kaen irijoro yoronon qaa ii mori goŋgeege tani kolooro.

¹⁵Goman weŋgeran suluro Siwe gajoba woi yoronon Loot horon kuun mun kokaen jeri: “Anutunon Sodom yoŋoo singisonogogiaa irona meleema taongia kondemondeembaa. Giinon yoŋowo motoon tiwilaawabotiwaajon mono uulanawo waama embaga ano borawoiga giwo rajaoti, ii unuama taon koi mesaowu.”

¹⁶^q Kaen jeri Lootnoŋ toroqen ezelobezelo ano eja woi yoronon Lootwaa boria qelanjin meŋ embia ano borawoita yoŋoo borogia kaanjadeen qelanjin meŋ unuama taon seleenŋen keŋgi. Poŋnoŋ kaen kiankomun onono. ¹⁷Taon seleenŋen keŋgi eja woi iyoroononŋa moŋnoŋ qaa kokaen jero: “Laaligogia anŋon kombutiwaajon onŋo mono uulanawo misinŋon kemaliwu. Gemagianon mende eleema uuŋ dindinagadeen kema balon korianon endu keuma kanon kaanagadeen doron mende ambu. Tiwilaawubotiwaajon mono baananon eu uma misinŋon kemaliwu.”

¹⁸Kaen jeroto, Lootnoŋ kokaen jero mori: “Oo Poŋna, gii mono kaen ambombaajon mende jewa. ¹⁹Gii wan taraana somonŋon kiankoomu somata qendeena goo jaanon onanon kalen morian mokolon welenqeqega koloofento, moba, niinon baananon eu misinŋon kemalimambaajon amamaamaŋa. Kondemondeen koinon noo qananon uro komumambotiwaaw toroko moŋen. ²⁰Moba, taon melaa moŋ endu ero iijanŋi, iikanon koriga qaagoto, saanon kembonatiwaa so kolooja. Kawaajon saanon jena iikanon misinŋon kemalin qeangon laligowonŋa. Goman melaada ii iina kosere ero iikanon saanon kema wan taraanana somonŋowonŋa.”

²¹Kaen jero moma moŋnoŋ kokaen meleeno: “Ii awaa! Qaa jejanŋi, iikawaajon kaanagadeen saanon wambelaan gomaŋa. Taon melaa iikawaajon jejanŋi, ii mende meŋ kileemaŋa. ²²Ii mende meŋ kileemaŋato, onŋo mono uulanawo iikanon misinŋon kemaliwu. Iikanon mende keugi kamban batuya kokaamba niinon iwoi moŋ amambaajon amamaamaŋa. Onŋo wala iikanon keugi iikawaa gematanon saanon jen kotowe kondemondeen asugiwaa.” Lootnoŋ taombaajon ‘melaada’ jerotiwaajon ama taon iikawaa qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Poŋnoŋ Sodom ano Gomora kondemondeeno.

²³Ween kouro Lootnoŋ Zoar taanon keuro. ²⁴^r Keuro Poŋnoŋ jero sombinonŋa salfa jamo geriawonon ii kon kaanŋa Sodom ano Gomora

^q 19.16 2 Piito 2.7   ^r 19.24-25 Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud 7

yoŋoo qagianonŋ kamaaŋ turuŋ oŋono. ²⁵Turuŋ oŋoma kanonŋ taonŋ woi ii ano gomaŋ koria kuuya kosogaranonŋ eji, ejemba kuuya iikanonŋ laligogiti ano gere kasa iwoi tonŋonja balonŋ iikanonŋ eroti, ii meŋ kileeŋ oŋondabororo. ²⁶^s Lootwaa embianonŋ loya otaaŋ kema mombo eleema gematanonŋ uuŋ iikanondeeŋ letoma sii jamo koloonŋ tando kaaja nano.

²⁷Aabrahamnonŋ umugawodeeŋ waama wala Pombaa jaasewanjanonŋ nama qaa aminŋ moriti, iikanonŋ keno. ²⁸Iikanonŋ kema nama Sodom, Gomora ano gomaŋ koria somata kuuya kaambaageŋ uuro keno balonŋ iikanonŋ kaaso injaŋa somatanonŋ kululuuŋ waaro iiro. Ii gere somata jeŋ kaaso somata waamakeji, iikawaa so kolooro. ²⁹Anutunonŋ balonŋ koria iikawaa taonja taonja meŋ kileeŋ kondemondeenoti, kambaŋ iikanonŋ Aabraham romonŋonŋ muro. Beeta Lootnonŋ taonŋ iikanonŋ laligoro ii meleeno kembombaajonŋ aŋgi Anutunonŋ kambaŋ iikanonŋadeeŋ jeŋ kotooro Loot kondemondeeŋ iikawaa uutanonŋa wama kagi. Kiaŋ.

Moab ano Amon kanageso yoŋoo kanagia

³⁰Lootnonŋ Zoar taononŋ laligomambaa toroko moro. Kawaajonŋ borawoita uruama Zoar mesaonŋ balonŋ baajaŋaŋo kanonŋ kema ragi. Borawoita woi yorowo kobaa uutanonŋ eŋ waama laligogi. ³¹Iikanonŋ laligonŋ borata somatanonŋ kambaŋ moŋnonŋ kogaajonŋ kokaeŋ jero: “Anaraa maŋnaranonŋ eja waŋa kolooja. Ejembanonŋ gomaŋ so agiminŋ aonŋ merabora mokolonŋ oŋomakejuto, balonŋ kokanonŋ eja moŋ norombaatiwaajonŋ mende laligoja. ³²Kawaajonŋ saanonŋ kana maŋnara wain apu muri neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro iwo eŋ koro ama gbili mokolori kanagesonananonŋ toroqenŋ laligowuya.”

³³Kaeŋ jeŋ gomantiija iikanonŋadeeŋ maŋgara wain apu muri nero. Neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro datanonŋ kema iwo ero. Naa kambaŋonŋ kooronjanonŋ karoti ano naa kambaŋonŋ waaroti, ii maŋjanonŋ mende moro.

³⁴Eŋ waama borata somatanonŋ koga kokaeŋ ijoro: “Niinonŋ woraŋ gomantiija maŋnawo ejeŋa. Saanonŋ kete gomantiija kaajaŋadeeŋ wain apu mombo muri neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro giinonŋ mono kema iwo ewao. Kaenŋ eŋ maŋnaraanonja koro ama gbili mokolori kanagesonananonŋ toroqenŋ laligowuya.”

³⁵Kaeŋ jeŋ gomantiija iikanonŋ kaajaŋadeeŋ maŋgara wain apu muri nero. Neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro koganonŋ kema iwo ero. Naa kambaŋonŋ kooronjanonŋ karoti ano naa kambaŋonŋ waaroti, ii maŋjanonŋ mende moro.

³⁶Kaeŋ anitiwaajonŋ motoonŋara maŋgaraa koro ani. ³⁷Borata somatanonŋ mera ejaŋa meŋ qata Moab (maŋnaanonja) qaro. Moab iwaa gbiliurutanonŋ koloonŋ seisei ama kougi kambaŋ kokaamba kaajaŋadeeŋ qagia Moab kanageso qamakejonŋ. ³⁸Borata gosoganonŋ kaajaŋadeeŋ

^s 19.26 Luuk 17.32

mera ejaga meŋ qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanonŋ koloonŋ seisei ama kougi kambanŋ kokaamba kaanŋagadeenŋ gagia Amon kanageso qamakejonŋ. Kianŋ.

A Abraham ano Abimelek.

20 ¹A Abrahamnonŋ Mamre gomanŋ mesaonŋ toroqenŋ Saut waagenŋ distrik qata Negew kanonŋ kema gomanŋ qagara Kaades ano Sur iyoroo batugaranonŋ laligoro. Kawaa gematanonŋ toroqenŋ taonŋ qata Gerar kanonŋ kema tawagadeenŋ laligoro. ²^t Kanonŋ laligonŋ ejemba ii kokaenŋ injijoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaenŋ injijoro Gerarwaa kinŋ Abimelek iinonŋ qaa ano keno Saara wama jinŋkaronŋ mirianonŋ kagi.

³Kaenŋ anŋgito, Anutunonŋ gomantiina mononŋ Abimelekwaanonŋ kanŋ gaononŋ kokaenŋ ijoro: “Emba buŋa qenŋ aojani, ii eja mombaa embiaga. Kawaajonŋ gii mono iwaajonŋ ama koomuwaa buŋaga koloowaga.”

⁴Kaenŋ ijoroto, kinŋ Abimeleknonŋ Saara mende merotiwaajonŋ ama kokaenŋ jero: “Poŋ, nii sinŋgisonŋgowaa qaana qaa. Kawaajonŋ giinonŋ nii ano kanagesouruna nono eenŋ totoonŋ tiwilaanŋ nonombabo. ⁵A Abrahamnonŋ mono anŋo kokaenŋ nijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanonŋ kaanŋagadeenŋ kokaenŋ nijoro: ‘Abraham ii naanaga.’ Kawaajonŋ uunanonŋ gbinqbaonŋ mende ero emba ii jewe karo boronanonŋ kaamaa monŋ mende anjeŋa.”

⁶Kaenŋ jero Anutunonŋ gaononŋ kitia kokaenŋ ijoro: “Qaa jejani, ii oŋanonŋ. Goo uuganonŋ gbinqbaonŋ monŋ mende ero goononŋ karoti, ii mojenŋ. Kawaajonŋ giinonŋ emba ii oosirinŋ noo jaananonŋ sinŋgisonŋgo ambabotiwaajonŋ sopa somonŋonŋ goma laligowe. ⁷Kawaajonŋ emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii gejatootoo ejaga. Ii saanonŋ goojonŋ qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi eenŋ, qaa koi mono oŋanonŋ moba: Gii ano tinitosauruga oŋo mono kuuya komuwuya.”

⁸Qaa kaenŋ ijoro kinŋonŋ moma umugawodeenŋ waama poŋ jawinŋuruta kuuya oŋoono ajoroogi Poŋnonŋ qaa kuuya jeroti, ii injijoro moma aaruŋ lalananiŋ toroko mamaga mogi. ⁹Kaenŋ moma kinŋ Abimeleknonŋ Aabrahambaajonŋ qaa ano uro kokaenŋ jeŋ qisinŋ muro: “Gii mono naa terega ama nonona? Niinonŋ naa bologa monŋ ama gombe giinonŋ kondoono sinŋgisonŋgowaa qaa lombotanonŋ mono nii ano kanagesona noo sopa totonŋ uutanonŋ laligojuti, nonoo qanananonŋ umambaajonŋ anja? Giinonŋ iwoi mende aanŋaa so ii sonŋo waleema ama nona. ¹⁰Giinonŋ mono kania naambaajonŋ sili ii anjanŋ?” Kinŋ Abimeleknonŋ Abraham kaenŋ qisinŋ muro.

¹¹Qisinŋ muro kokaenŋ meleeno: “Niinonŋ qaa ii kokaenŋ romonŋonŋ jewe: ‘Balonŋ kokawaa kanageso oŋononŋ Anutuwaawaa jeta uuguwubotiwaajonŋ toroko mende mobuyaga. Kawaajonŋ nii embanaajonŋ ama nugi komumambo.’ ¹²Iinonŋ oŋanonŋ naanaga, maŋnaa borata kolooja.

^t 20.2 Jen 12.13; 26.7

Nemunaa borata mende koloojiwaajonj ii embana mewe. ¹³Anutunonj maŋnaanonj miri mesaonj mongeŋ kemariwaajonj nijoroti, niinonj kambanj iikanonj Saara kokaenj ijowe: ‘Anara daen daen kemboti, iikanonj noojonj naanaga jewa. Kaenj ama iikanonj nii uujopa qendeema noma laligowa.’”

¹⁴Kaenj ijoro moma Abimeleknonj Aabrahambaa embia Saara meleema muro. Kaanjiadeenj lama bulmakao ano welenjqqe ejemba ii kaanjiadeenj muro. ¹⁵Muŋ qaa kokaenj jero: “Moba. Noononj balonj koi wosoganonj eji, iikanonj mono geengaa naanŋaa so laligowa.” ¹⁶Kaenj jeŋ Saara kokaenj ijoro: “Moba. Niinonj monej silwa jamo 1000:baa so naanŋa mube kanonj tawaga koloaja. Tawa kanonj kaniaga qendeeno ejemba kuuya giwo laligojuti, iyoŋononj ii iima kokaenj jeŋ moma yagowu, ‘Singisonŋowaa qaaya ii Saarawaanonj mende eja.’” Kaenj jero.

¹⁷⁻¹⁸Aabrahambaa embia Saarawaajonj ama Poŋnonj emba kuuya kinj Abimelekwaaw miri uutanonj laligogiti, iyoŋononj mera memewaa kania somonŋoro. Kawaajonj Aabrahamnonj Anutuwaajonj qama kooliro Abimelek meŋ qeaŋoro. Kaanŋagadeenj embia ano welenjqqe embauruta meŋ qeaŋonj oŋono mombo meraboragiawo koloogi. Kianj.

Aisak kolooro.

21 ¹Poŋnonj Saara kalenj morianj mumambaa qaaya jeŋ somonŋoro eroti, iikawaa so ii galeŋ koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaenj ama muro: ²“Saaranonj koro ano Aabrahamnonj eja waŋa kolooro kilenj iwaa meria ejaga mero. Anutunonj mera koloowaatiwaa qaaya walawala jeŋ somonŋorotiwaa so ii mono kambanj iikanonjadeenj kolooro. ³Saaranonj Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaro. ⁴Qaro Aisaknonj weeŋa 8 kolooro kambanj kanonj Anutuwaa aiweseya selianonj kotoro. Anutunonj qaa jeŋ kotoro erotiwaa so ii kotoro. ⁵Aabrahamnonj yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro. ⁶Kolooro Saaranonj qaa kokaenj jero: “Anutunonj jomo mokolonj nono. Kawaajonj daen yonononj noo sunduna mobuyati, iyoŋononj mono niima jomowuya.” ⁷Kaenj jeŋ toroqenj kokaenj jero: “Saaranonj mera galeŋkonjkonjaga koloowaati, morononj qaa ii walawala moma Aabrahambaaonj jenaga? Kaenj qaagoto, kambanj kokaamba iinonj eja waŋa kolooro niinonj kilenj iwaa meria mejeŋ.” Kianj. ⁸Aisaknonj somariinj aju mesaoro weemboria iikanonjadeenj Aabrahamnonj nene lombanj somata ano.

Saaranonj Haagar ano Ismael konjoma orono.

⁹Iijipt emba Haagaronj Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinonj kambanj moŋnonj koga Aisak mepaegonj goŋgeegee ama muro Saaranonj ii iiro.

^u 21.2 Hib 11.11   ^v 21.4 Jen 17.12; Apo 7.8

¹⁰ ^w Kaen iima Aabraham kokaen ijoro: “Welen embawaa merianonj mono noo merana Aisakwo goononj ilawoila ii mende mendeema buja qerj aowaota. Welen emba ii ano meria ii mono konjona kembao.”

¹¹ Saaranonj qaa ii jeroti, iikanonj Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria koloorotiwaajonj ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

¹² ^x Kaen kolooro Anutunonj ii qaa kokaen ijoro: “Meraga ano welen embaga Haagar yorojonj mono uugoojonj somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yonjonondeenj mono goo qabunjaga bosima laligowuya. Kawaajonj Saaranonj qaa gijoji, ii kuuya mono moma tej komba. ¹³ Welen embagaa merianonj goo gbiliga koloojiwaajonj niinonj ii kaanjadeenj koloonj seisei mube gbiliurutanonj kanageso somata koloowuya.”

¹⁴ Kaen jero moma Aabrahamonj ej gomaamba totonjanonj waama nene tosia menj apu jua lama selianonj memeta kanonj apu kosonj kanj Haagarwaa sawinjanonj ama meriawo wasinj orono mesaonj keni. Kema Beerseba balonj qararankonjkonjanonj keuma liligonj laligori. ¹⁵ Laligori lama selianonj apu menj kenoti, iikanonj qaono meria ii bambanj mombaa baatanonj ano ero. ¹⁶ Ano ero nama kokaenj romongoro: “Merananonj jaana qaganonj komuwaati, ii iimambaajonj amamaanj doomorona mojenj.” Kaen romongonj mou motogi kenjiwaa so sigensigenj kema rama silama saaro.

¹⁷ Mera saaroti, ii Anutunonj moro gajobayanonj siwenonjga Haagarwaajonj qama kokaen jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanonj laligojanj? Keega mono mende moba. Meranonj endu ej saaji, Anutunonj saaya ii moja. ¹⁸ Mono waama meraga balonjga kobibiina waaro borianonj menj migigiinj muba. Niinonj ii kanagenj koloonjseisei mube gbiliurutanonj seinj kanageso somata qabunjagiawo koloowuya.” ¹⁹ Siwe gajobanonj kaen jero Anutunonj jaaya metooro uunj apu ronj monj iiro. Ii iima lama selia menj kema kanonj apu kosonj kanj meria muro nero. ²⁰ Anutunonj Ismaelwo nano somariinj balonj qararankonjkonjanonj laligonj idonj nene ejaga kolooro. ²¹ Balonj gbangbarasia qata Paran kanonj laligoro nemujanonj Iijipt kantrinonjga emba monj menj embiaga muro. Kianj.

Abrahim ano Abimelek yorononj uusoomonjga ani.

²² ^y Kambanj kanonj Abimelek ano iwaa manjajeqe tuunja kawali galeja qata Fikol yorononj Aabrahambaajonj kokaen jeri: “Giinonj ilawoila kuuya ama menkejani, Anutunonj mono iikanonj giwo namakeja. ²³ Kawaajonj giinonj mono kete kokaamba Anutuwaajaanonj jojopanj qaa kokaen jengonj menj kotiiwa: ‘Niinonj gii, merauruga ano gbiliuruga onjowo osonjakakale monj mende ama laligomanja.’ Kaen menj kotiinj niinonj kiankomunj goma laligoweti, iikawaa so giinonj mono kaanjadeenj balonj koi ano nii kiankoomu noroma laligowa. Gii gomanj kokanonj wabaga koloonj laligojanj.”

^w 21.10 Gal 4.29-30   ^x 21.12 Room 9.7; Hib 11.18   ^y 21.22 Jen 26.26

²⁴Kaen jeri Aabrahamnonj kokaen jero: “Niinonj jojopanj qaa ii saanonj jenggo jej kotiimaŋa.”

²⁵Kaen jeroto, Abimelekwa welenqeqeurutanonj apu ronj monj iyanŋiaajonj anŋonj konŋiti, Aabrahamnonj iikawaajonj Abimelek jej muro. ²⁶Jej muroto, Abimeleknonj kokaen meleema jero: “Morononj sili ii anoti, ii niinonj mende mojen. Geenŋo iikawaa qaaya monj wala mende jena moma laligonj keteda koi qaa ii mojen.”

²⁷Kaen meleema jero Aabrahamnonj kema lama ano bulmakao menj kanj Abimelek muro kambanj iikanondeen batugaranonj soomonŋo ani. ²⁸Iikaen ama Aabrahamnonj lama tuunŋianonŋaga lama embia melaa 7 metogonj mendeema onŋono yanŋiodeen nanŋi.

²⁹Kaen nanŋi Abimeleknonj Aabraham kokaen qisinj muro: “Lama embia melaa 7 gosinj endu ama onŋona yanŋiodeen nanjuti, ii kania naambaajonŋa?”

³⁰Qisinj muro kokaen meleeno: “Niinonj apu ronŋa koi osowetiwaa qaaya jeweti, ii moma laarijanj i eenj, lama melaa 7 koi mono noo boronanonŋa buŋa qen aona noo qaanaa dangunuya koloowaa.” ³¹Kaen meleema eja woi ii balonj kanonj nama jojopanj qaagara jenggo jej somonŋonj aori. Kawaajonj gomanj iikawaa qata Beerseba qamakeju.^z

³²Beerseba gomanonj soomonŋo kaen ani tegoro Abimelek ano iwaa manjaqeqe tuunŋaa kawali galeŋa Fikol yorononj waama eleema Filistin yonŋoo balononj kenj. ³³Kenj Aabrahamnonj berenj gere monj Beerseba gomanj iikanonj komoma Ponj Anutu beŋ kombombanŋa iwaa qata qama kooliro. ³⁴Qama koolinŋ nama Filistin yonŋoo balononj kambanj koriga wabaga koloonj laligoro. Kiaŋ.

Anutunonj Aabraham anŋotete menj muro.

22 ^{1a} Iwoi ii kolooro kambanj tosia tegoro Anutunonj Aabraham anŋotete menj muro. Qata “Aabraham!” qaro iinonj “Nii koi nanjenj,” jej meleeno.

^{2b} Kaen meleeno kokaen ijoro: “Motoonj mera soroga Aisak uuganonj jopagonj munkejanj, ii mono wama Mooria balononj kema baanŋa monj qendeema gomaŋati, iikanonj uma ii noo siimolonj oowa.”

³Kaen ijoro Aabrahamnonj enj gomaamba totononj waama donŋi qaganonj duŋ raraya meagonj welenqeqeya woi ano meria Aisak unuano. Siimolombaa geria soyanonj kondaboronj boranŋonj ama unuama Anutunonj balonj ijoroti, iikanonj keno. ⁴Kema laligonj weemboria karonŋa kanonj jaayanonj uuŋ waama balonj ii iiro koriganonj ero. ⁵Ii iima welenqeqewoita ii kokaen irijoro: “Oro donŋiwo koi rari nii ano mera

---

^z **21.31** Beerseba: qaa iikawaa kania woi: janŋo sewembaa apu ronŋa ano jojopanj qaawaa apu ronŋa. ^a **22.1-13** Hib 11.17-19 ^b **22.2** 2 Kor 3.1

noronoŋ endu kema Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mombo eleema oroonoŋ kawota.”

⁶Aabrahamnoŋ kaeŋ iriŋoŋ siimoloŋ ooŋoombaa gere boraŋawo meŋ meria Aisakwaa sawiŋanoŋ ano uro aŋo gere jo ano soo mero. Kaeŋ mero motooŋgara keni. ⁷Kaeŋ kema Aisaknoŋ doronoŋ ama maŋa Aabraham kokaeŋ ijoro: “Ama!” Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno: “Wae, merana naama?” Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiro: “Gere jeta ano gere ii koi meŋ kajoto, siimoloŋ ooŋoombaa lamaya ii dakanonoŋ?”

⁸Kaeŋ qisiro maŋanoŋ kokaeŋ meleeno: “Merana, Anutu aŋo mono siimoloŋ ooŋoombaa lamaya moŋ mokoloŋ norombaa.” Kaeŋ meleeno toroŋeŋ motooŋgara keni.

⁹^c Kema Anutunoŋ baloŋ jeroti, iikanonoŋ keuma nama siimoloŋ ooŋoombaa alataya moŋ meŋ gere iikawaa qaganonoŋ ama areŋgoro. Areŋgoŋ meria Aisak somoŋgoŋ alatanonoŋ gere qaganonoŋ ano. ¹⁰Ama meria uumambaajoŋ boria boraama soo kopinoŋa horomambaajoŋ ano. ¹¹Soo horomambaajoŋ ano iikanondeeŋ Pombaa gajobanoŋ Siwenoŋa Aabrahambaajoŋ kokaeŋ qaro: “Aabraham, Aabraham!” Kaeŋ qaro “Nii koi nanjeŋ,” jeŋ meleeno.

¹²Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Boroga mono merawaa qaganonoŋ mende amba. Iwaa qaganonoŋ iwoi moŋ mende amba. Giionoŋ meraga motooŋgo soro ii nooŋoŋ mende aŋgoŋ konjaŋiwaajoŋ kanaga kete kokaeŋ moma yagojeŋ: Gii Anutu waa qaa jeta uuguwabotiwaajoŋ keega momakejaŋ.”

¹³Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ ataama uuŋ iiro lama eja moŋ ilianoŋ gere bambaŋawonoŋ giliro kemero nano. Ii iima kema meŋ kaŋ meriaa kitianoŋ lama iikanonoŋ siimoloŋ ooro. ¹⁴Kawaajoŋ Aabrahamnoŋ baloŋ iikawaa qata ii ‘Poŋnoŋ mokoloŋ norombaa,’ jeŋ qaro. Kambaŋ kokaamba kaŋjadeeŋ qaa kokaeŋ qamakeju: “Poŋnoŋ ii baanoŋ mokoloŋ norombaa.”

¹⁵Pombaa gajobanoŋ Aabrahambaajoŋ Siwenoŋa mombo kokaeŋ qaro indina woi kolooro: ¹⁶^d “Poŋ niionoŋ kokaeŋ jejeŋ: Neeno neenaa qananonoŋ qama jojopaŋ qaa kokaeŋ jeŋgo jeŋ kotiijeŋ: Giionoŋ sili koi ama meraga motoondago ii nooŋoŋ mende aŋgoŋ konjaŋi, ¹⁷^e iikawaajoŋ niionoŋ oŋanoŋ gii kotuegoŋ goma koloŋseisei gombe gbiliuruga yoŋonoŋ honombonoŋa qaa seiwuya. Seigi jaŋgogianoŋ mono sombiŋ kanakeewambaa seŋgelaoya kaŋa koloowaa ano kowe goraayanonoŋ sakasiŋ eŋ kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yoŋonoŋ mono kotiŋ kereurugia uuŋ haamo ama siti baloŋgia uuŋuama aŋgoŋ koma laligowuya. ¹⁸^f Giionoŋ noo qaana teŋ konjaŋi, iikawaajoŋ goo gbiliuruga yoŋoonoŋga mombaajoŋ ama noo kotumotuenanoŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianonoŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.”

^c 22.9 Jei 2.21   ^d 22.16-17 Hib 6.13-14   ^e 22.17 Hib 11.12   ^f 22.18 Apo 3.25

¹⁹Pombaa gajobanonj kaenj ijoro Aabraham meriawo eleema welenqeqewoita yoroononj kema aitongonj motoonj Beerseba gomanonj kenji. Aabrahamnonj Beerseba gomanj kanonj opo sel kuunja mororonjonj laligoro. Kianj.

Naahorwaa gbiliuruta

²⁰Kambanj tosia tegoro buzu qaa monj kokaenj anji Aabrahambaanonj karo: “Milkanonj kaanjadeenj nemunja kolooja. Iinonj koga Naahorwaa merauruta tosaanja onono.” ²¹Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz ano iwaa kanianonj Kemuel, Arambaa manja. ²²Kemuelwaa kanianonj Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf ano Betuel. ²³Betuelnonj Rebekawaa manjaga kolooro. Milkanonj Aabrahambaa koga Naahorwaa merauruta 8 ii onono. ²⁴Naahorwaa embia sewanja mende memeta qata Reuma iinonj kaanjadeenj merauruta tosaanja onono. Yonoo qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kianj.

Saaranonj komuro.

23 ¹Saaranonj laligonj uro yambuya 127 kolooro. Saaranonj yambu iikawaa so laligoro. ²Laligonj Keinan balononj gomanj qata Kiriati Arba, qata alia Hebron qamakejuti, iikanonj komuro. Komuro Aabrahamnonj iikanondeenj embiaaajonj jinjenj qama saamambaajonj keno.

³Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaonj kema nama Hit ejemba ii qaa kokaenj injjoro: ⁴“Nii onoo batugianonj waba kanj tawatawa laligojenj. Kawaajonj onjo mono balonjgiaa bakaya monj kokaamba nonji sewanja mewe qasirina kolooro alauruna yonoo qamogia iikanonj ama ronj koma onjomakema.”

⁵Qaa kaenj injjoro Hit yonononj meleema kokaenj jegi: ⁶“Oo eja ponj, gii saanonj nonoononj qaa koi moba. Gii nonoo batunananonj Anutuwa eja jawina laligojanjwaajonj ama qasiriga ainganonj daenkaya iima sororogonj mewaatiwaajonj mojanj, iikanonj mono saanonj qamoga ronj komba. Giinonj qamoga osonj ronj koma jena nonoononjga monjonj ii mende anjonj koma gombaa.”

⁷Kaenj jegi Aabrahamnonj waama balonj toya Hit ejemba yonoo wosogianonj kemej usugonj onono. ⁸Usugonj onjoma nama yonoojonj qaa kokaenj jero: “Niinonj qamona osonj ronj komaanjiwaajonj saanonj jewuti eenj, mono noononj qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanonj kema qaa jena koi toroqen jenj kuunj mubu. ⁹Kuunj mugi moma kobaa qata Makpela iwaa buja koloonj gawonjaa jaanjaagenj eji, mono ii jenj tegoro sewanja memanja. Mono qisigi sewanja dawij jenj tegoro sewanja kuuya mewe noononj qasirina onoo batugianonj ewaa.”

§ 23.4 Hib 11.9, 13; Apo 7.16

¹⁰Kaen jero Efrononj alauruta Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanonj kanj sombenonj ajoroogiti, iyonoo batugianonj raro qaa geja ama mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹¹“Oo eja ponja, kaen qaagoto, mono jewe geja ama moba. Niinonj balonj koria ii ano kobaa iikanonj nanji, ii kalenaga gonjenj. Neenaa kanagesouruna yonoo jaagianonj nama ii gombe iju. Qamoga ii saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹²Kaen jero Aabrahamnonj balonj toya yonoo wosogianonj mombo kemenj usugonj onono. ¹³Usugonj onoma nama yonoo jaagianonj Efron kokaenj ijoro mogi: “Noononj qaa koi mono geja ama moba. Giinonj saanonj kaen anagato, niinonj mono balonj koria iikawaa sewanja ii gomanya. Ii saanonj jenj tawa mena niinonj qamona iikanonj osonj ronj komanja.”

¹⁴Kaen ijoro mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹⁵“Oo eja ponja, noononj qaa koi mono geja ama moba. Balonj iikawaa sewanja ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala koloojotiwaaajonj ama kanonj mono anaraa batunaranonj iwoi omaya kolooja. Kawaaajonj qamoga saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹⁶Kaen meleema muro moma Aabrahamnonj balonj sewanjaa jangoya Efrononj Hit kanageso yonoo jaagianonj jero mogiti, iikawaa uumotoonj ano. Jangoya silwa kota 400 ii konkororo ejembanonj kambanj kanonj sewanjaa soya jegi eroti, iikawaa so monej ii gosinj muro.

¹⁷Kaen muro Efrombaanonj balonj koria Mamre kosianonj Makpela kanonj eroti, kobaa iikanonj nanoti ano gere kuuya balonj kawaa jawo uutanonj nangiti, iikawaa qaaya jenj tegoro. ¹⁸Qaaya jenj tegoro Aabrahambaa buja kolooro. Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanonj kanj sombenonj ajoroogiti, iyonononj tawa ii iigi bujaya kolooro.

¹⁹Kawaa gematanonj Aabrahamnonj embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanonj osonj ronj kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianonj balonj koria qata Makpela kanonj eja.

²⁰Kaen kolooro balonj koria ano kobaa iikanonj nanji, ii Hit kanageso yonononj Aabrahambaa buja qenj mugi qasiria kolooro. Kiaj.

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

24 ¹Aabrahamnonj eja waja kolooro Anutunonj iwoi kuuya ama meroti, iikanonj ii kotuegonj muro laligonj kouro. ²Kaenj ama kambanj monjonj miriaa welenjeqe jawiwa waja, miria uutanonj ilawoila enj muroti, iikawaa galeja iwaajonj qaa kokaenj jero, “Gii mono qaaga jenj kotiiwaatiwaaajonj boroga noo tawonaa baatanonj amba. ³Kaenj ama Ponj, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanonj jojopanj qaa kokaenj jewa: Niinonj Keinan kanageso yonoo batugianonj koi laligojento, giinonj mono meranaa embia ii yonoo naanj boragiaga monj mende menj muba. ⁴Kaenj

qaagoto, gii mono neenaa kantrinoŋ kema tinitosauruna yoŋoonoŋga merana Aisakwaa embiaga wama kawa.”

⁵Kaen jero welenŋqeqe jawiŋanoŋ kokaenŋ qisiŋ muro: “Kema jewe emba kanonŋ niwo balonŋ kokanonŋ kamambaajonŋ togowaati eenŋ, niinoŋ mono nomaenŋ amaŋa? Meraga Aisak wama kantri kanati, iikanonŋ mombo eleema kembota me qaago?”

⁶Kaen qisiŋ muro Aabrahamnonŋ kokaenŋ meleeno: “Qaago totoonŋ! Gii noo merana wama kanonŋ mombo mende kembao. ⁷Siwewaa Poŋa Anutunonŋ nii maŋnaa mirinoŋ ano kolokoloo kantrinanoŋga qaa kokaenŋ jero mobe jojopaŋ qaanoŋ somonŋgoŋ nuano kawe: ‘Niinoŋ balonŋ koi mono goo gbiliuruga yoŋoo buŋa qeŋ oŋomaŋa.’ Kawaajonŋ iinoŋ mono Siwe gajobaya wasiro wala keno giinoŋ saanoŋ meranaa emba ii iikanonŋa wama kawa. ⁸Kema jena emba kanonŋ giwo kamambaa togowaati eenŋ, jojopaŋ qaaga koi kanonŋ mono mende toroqenŋ somonŋgoŋ gombaa. Noo merana ii mono mende totoonŋ wama iikanonŋ eleema kembao.”

⁹Kaen jero welenŋqeqe jawiŋanoŋ qaa ii jeŋ somonŋgoŋ muŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiambaajonŋ boria somataya Aabrahambaa tawo baatanonŋ ano.

¹⁰Kaen jeŋ kotiiŋ nama somatayaanoŋ kamel 10 ano iwaa kowianoŋa iwoi akadamugiawo kania kania motoonŋ mero. Ii meŋ mesaonŋ Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)^h kantrinoŋ kema Naahornonŋ taonŋ laligoroti, iikanonŋ keuro. ¹¹Keuma taonŋ seleenŋgenŋ apu roŋa eroti, iikawaa kosianoŋ kameluruta oŋoono simingia misigoŋ kemenŋ haamo megi. Weenŋ jaaya kememambaajonŋ ano taonoŋa emba yoŋononŋ apu kosowombaajonŋ apu roŋanoŋ kaka kambanŋgia ii kolooro. ¹²Iikanonŋ nama kokaenŋ qama kooliro: “Oo Poŋ, somatana Aabrahambaa Anutuya, gii mono kete toomoriaŋ noma somatana Aabrahambaaajonŋ qaa jeŋ somonŋgonati, iikawaa hoŋanoŋ asugiwaa. ¹³Moba, nii apu roŋ kosianoŋ kokanonŋ nambe taombaa emba saraŋurugia yoŋononŋ apu kosowombaajonŋ kawuya.

¹⁴Kagi kokaenŋ koloowaatiwaaajonŋ qama koolijenŋ: Niinoŋ emba saraŋ mombaajonŋ kokaenŋ jemaŋa: ‘Gii saanoŋ koworaŋenŋga meeranŋgona apu newenaga.’ Kaenŋ jewe iinoŋ kokaenŋ meleema nijowaa: ‘Saanoŋ nena kameluruga kaanŋgadeenŋ apu unuagimaŋa.’ Kaenŋ nijowaati, emba saraŋ iikaya giinoŋ welenŋqeqe ejaga Aisakwaa buŋa qenati, iinoŋ mono ii koloowaa. Kaenŋ kolooro giinoŋ somatanaajonŋ qaa jeŋ somonŋgonati, iikanonŋ hoŋawo kolooja, kaenŋ momaŋa.”

¹⁵Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro iikanondeenŋ emba monŋ qata Rebeka iinoŋ koworaŋenŋ sawiŋanoŋ anŋonŋ apu roŋanoŋ karo. Iinoŋ Aabrahambaa koga Naahor ano embia Milka, yoroo meragara qata Betuel

^h 24.10 Aram: qa ii kambanŋ kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitis ano Taigris) iyoroo batugaranonŋ.

iwaa borataga. ¹⁶Emba iikawaa kaitania ii iima-ainjainjawo tootoj kolooro emba saraj jumuja ejanonj mende memetaga laligoro. Iinonj kamaanj apu rojnonj kemej apu kosonj kouro. ¹⁷Kouro iikanondeej welenjeqe jawinanonj uulanjawo iwaa kosianonj kema kokaen jero: “Gii saanonj koworanjenjanonja apu monj nona newenaga.”

¹⁸Kaen jero kokaen meleeno: “Oo pojna, saanonj newa.” Kaen jej uulanjawo koworanjena borianonj mej kamaanj meerajgoro apu nero. ¹⁹Ii nero kokaen jero: “Niinonj kameluruga yonoojonj kaanagadeej apu kosonj onombe nej kema negi unjuro mesaowu.” ²⁰Kaen jej uulanjawo koworanjenjanonja apu molaaro kuuya juunonj kemero mombo qikqigonj kema apu rojnonj apu kosomambaaonj kemej kameluruta kuuya yonoojonj apu sogianonj kosoro. ²¹Kaen ano welenjeqe jawinanonj goronj nama ii tororo iima kokaen moma romonjgoro: “Onjanonj, Pojnonj kana koriga koi kajejatiwaa morianja ii mono kokaen kondooro asugija me nomaenj?”

²²Kaen romonjgonj nano kamel yonononj apu nedaborogi welenjeqe jawinanonj moponj (pinjonj) goulnoj memeta monj lombota 5 gram ii mej emba sarambaa sewanjononj ama borojenjenj goulnoj memeta woi lombogara 110 gram ii borianonj kotogoro uro. ²³Kotogoro uro kokaen qisij muro: “Gii morowaa borataga? Manjaa miri uutanonj nonononj gomantiinja ewonagatiwaa titinja monj nanja me qaago, ii saanonj jena mobenaga.”

²⁴Kaen qisij muro kokaen meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.” ²⁵Kaen jej toroqenj kokaen jero: “Nonoononj lolo hai ano kamel yonoo loloo qaqanonj neneya ii mamaga raja ano gomantiinja gaonj ewutiwaa titinja ii kaanagadeej saanonj nanja.”

²⁶Kaen jero welenjeqe jawinanonj namononj kemej usugonj Pombaa waeya mej mepeseero. ²⁷Mepeseenj kokaen jero: “Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Poja, niinonj gii mepeseenj gonjenj. Giinonj somatanaajonj kalenj moriambaa qaaga jej somonjonati, ii tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Poj giinonj nuana kana koriga koi kanj laligonj somatanaa tinitosauruta yonoo mirinonj koujenj.”

²⁸Kaen asugiro emba sarajnonj uulanjawo qiqigonj kema iikawaa sunduya ii nemunaa sumanjuruta mirinonj laligogiti, ii injjoro mogi. ²⁹Rebekawaa naanja qata Laban laligoro. Iinonj ii moma Aabrahambaa welenjeqe jawinja iimambaaonj uulanjawo seleenjenj apu rojanonj qiqigonj keno. ³⁰Naanja borianonj goul borojenjenj ano sewanjononj goul moponj raro iiro naanja Rebekanonj welenjeqe jawinanonj qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma iwaanonj keno. Kema apu rojanonj keuma eja ii iiro kanonj kameluruta yonoo kooronjianonj nano. ³¹Nano kokaen jero: “Pojnonj kotuegonj gono laligojanj, gii mono kana mirinonj kembo. Seleenjenj kokanonj mende namba. Niinonj onjoangia ewutiwaa miria ano kameluruga yonoo dunj kaanjiadeenj meweengojenj.”

³²Kaen jero welenqeqe jawinanon mirinonj karo kamel qagianonj esuhina raroti, ii Labanonj mesuma mero kamaaro jero kamel yonoojonj loloo hai ano qaqanonj nene menj kanj ononji. Welenqeqe jawin ano iwaa ejaurutanonj kanagia songbambutiwaa apuya ii kaanjiadeenj motoonj kosonj kanj ononji. ³³Kawaa gematanonj nene welenqeqe jawimbaa batanonj konjgito, iinonj kokaen jero: “Wala qaa menj kajeji, ii jewe mogigo mono nene koi nemaŋa.” Kaen jero Labanonj kokaen jero: “Ii saanonj jena mobonja.”

³⁴Kaen jero kokaen injjoro: “Niinonj Aabrahambaa welenqeqe ejaga koloojen. ³⁵Ponjonj somatana hononja qaa kotuegonj muro eja uuta esuhinawo koloonj laligoja. Ponjonj lama ano bulmakao, silwa ano goul, welenqeqe eja ano emba ano kamel, donji ii mamaga muro laligoja. ³⁶Somatanaa embia Saara iinonj emba waŋa totoonj koloonj kamban kanonj somatanaajonj meria monj mero. Maŋanonj esuhinaya kuuya ii meriaajonj buŋa qenj muro laligoja.

³⁷“Somatananonj niinonj jojopanj qaa kokaen jemambaajonj jenj kotonj nono: ‘Niinonj Keinan yonoo balanonj koi laligojento, giinonj mono meranaa embia ii Keinan yonoo naamboragiaga monj mende menj muba. ³⁸Kaen qaagoto, gii mono maŋnaa gomanj mirinonj neenaa tinitosauruna yonoononj kema meranaa emba ii iikanonja wama kawa.’

³⁹“Kaen nijoro somatana ii kokaen qisinj mube, ‘Niinonj kema jewe emba kanonj niwo mende kawaati eenj, niinonj mono nomaen amaŋa?’ ⁴⁰Kaen qisinj mube kokaen meleeno: ‘Niinonj Pombaa jaanonj kema kanj ama menj laligoweti, iinonj mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanonj toomorianjawo koloowaa. Kaen neenaa maŋnaa gomanj mirinonj kema tinitosauruna yonoononja meranaa emba ii menj kawa. ⁴¹Noo tinitosauruna yonoononj kema jojopanj qaa noojonj jenati, iikanonj mono kawaa gematanonj mende toroqen somonjonj gombaa. Emba monj mende gombuti eenj, giinonj kilen jojopanj qaa iikawaa kasanonja loloowaga.’

⁴²“Kaen jero kete apu roŋanonj kouma nama kokaen qama koolijen: ‘Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Ponja, nii kana koriga kajeji, ii mono uuaingaa so mona toomorianjawo koloowaa. ⁴³Iiba, niinonj apu roŋ kokawaa kosianonj nanjen. Kokaen nambe emba saraŋ monjonj apu kosomambaajonj karo niinonj ii kokaen ijomaŋa: “Gii saanonj koworaŋenganonja apu melaa monj nona newenaga?”

⁴⁴Kaen jewe iinonj kokaen meleema jewaa: “Saanonj nena kameluruga yonoo apu kaanjiadeenj kosonj onomaŋa.” Kaen meleema jewaati eenj, niinonj iikawaajonj kokaen momaŋa: Ponj giinonj ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaaajonj meweŋgojanj.’ ⁴⁵Uunanonja qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeenj Rebeka iinonj koworaŋen sawiŋanonj aŋgonj iikanonj kajaa. Kanj apu roŋanonj kemej apu kosoro niinonj iwaajonj kokaen jejenja: ‘Saanonj apu monj nona newenaga.’

46 “Kaen jewe iinon uulanjowo koworanjenja sawinanonjga mero kamaaro kokaen jejaa: ‘Saanon nena kameluruga yonoo apu kaanjadeen onjombe newuya.’ Kaen jero newe kameluruna ii kaanagadeen apu unuagija. 47 Unuagiwo kokaen qisij mujen, ‘Gii morowaa borataga?’ Qisij mube kokaen meleenja: ‘Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.’ Kaen meleenon niinon mopon sewananon mondon borojenjen borianon mewe uja. 48 Kamban iikanondeen namonon kemen usugon Pombaa waeya menj mepeseenje. Anutu somatana Aabrahambaa Ponjanon mono kana dindija nuano somatanaa kogaa mirinon kan esia meriaa embiaga koloowaatiwaajon mokoolojen. Kawaajon Pon menj mepeseen mujen.

49 “Kaen kan koi nanjen. Kawaajon onjo somatana isosoron sakitiuruta kolojutiwaa qaaya pondan otaan kiankomun mujuti een, ii mono qendeema jegi momanja. Kaen mende ambuti een, qaa ii kaanjadeen jegi momanja. Ii moma monjen eleema kemambaaon romonjgomanja.”

50 Kaen jedabororo Laban ano Betuel yoronon kokaen meleema jeri, “Qaa koi Pombaanonga kaja. Kawaajon noronon qaa kaen me kaen jewotiwaa so qaago. 51 Moba, Rebekanon koi nanja. Ponjon jenmindin anjiwaa so saanon ii wama kema somatagaa meria muna embia koloowaa.”

52 Kaen jeri qaagara moma Aabrahambaa welenjeqe jawinanon kamaan Pombaa jaanon namonon kemen usugoro. 53 Usugoro tegoro waama gesianonga goul ano silwa akadamyua iima-ainjaingiawo ano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaanjadeen kalen iwoi tosia sewanjia somata ii nemun naanja orono.

54 Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyononon nene qaan nen rama rama goman tiro egi. Egi goman ano waagi welenjeqe jawinanon kokaen jero: “Saanon wasij nonji somatanaanon kemaanja.”

55 Kaen jeroto, nemun naanja yoronon kokaen meleenon, “Saanon naamboranara mesaona toroqen kamban tosaanja weemboria ten kaen nonowo laligowaa. Kawaa gematanon saanon ii wama kembu.”

56 Kaen meleenito, welenjeqe jawinanon kokaen meleema jero mogi, “Welen kanana kajeji, ii Ponjon kotuegoro tomorianjowo kolojia. Kawaajon kambana mono mende qen koriiwu. Mono wasij nonji saanon eleema kema somatanaanon keumanja.”

57 Kaen jero moma kokaen jeri, “Saanon emba saran ii qaji karo iyanja qisij mubonja.” 58 Kaen jen Rebeka qari karo kokaen qisij muri, “Gii eja kokawo kemambaa mojan me qaago?”

Qisij muri “Saanon kemaanja,” jero.

59 Kaen jero nama naamboragara ii welen embiawo wasij orongi Aabrahambaa welenjeqe jawin ano iwaa ejauruta yononon ii uruama kembombaa anji. 60 Kembombaa anji kanon nemunman naan koanjurutanon Rebeka kotuegon mun kokaen jegi,

“Oo naaj boranana, Poŋnoŋ saanoŋ koloŋseisei gono giinoŋ gbiliuruga milyoŋa milyoŋa yoŋoo bemunjalegiaga koloowa. Yoŋonoŋ mono kotiiŋ kereurugia uŋuŋ haamo ama siti baloŋgia uŋuama aŋgoŋ koma laligowu.”

⁶¹Kaerj jegi tegoro Rebekanoŋ welenŋeŋe embauruta yoŋowo waama kamel qagianonŋ uma rama welenŋeŋe jawiŋa otaaŋ kenŋi. Jawiŋ iinoŋ Rebeka wama galeŋ kono eleema kana kenŋi. ⁶²Kema kema Keinan balonoŋ kougi. Aisaknoŋ baloŋ kawaa Saut leegeŋ distrik qata Negew kanonŋ laligoŋ kambanŋ iikanondeeŋ apu roŋ qata Ber Lahai Roiⁱ ii mesaonŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligoro. ⁶³Kaŋ laligoŋ gomaŋ tiimambaa ano kanonŋ kuuŋa mesaonŋ baloŋ koria somata kanonŋ kema liligoŋ qaa romoŋgoŋ jaa riŋ waama iiro tosiaonŋ kamel qagianonŋ rama iwaa kosianoŋ kawombaajoŋ kagi.

⁶⁴Kaerj kagi Rebekanoŋ jaa riŋ waama Aisak iima kamel qaganonŋ raroti, iikanonŋadeeŋ uulaŋawo luguŋ namonoŋ kamaaro. ⁶⁵Kamaaŋ welenŋeŋe jawiŋaajoŋ qisiŋ kokaerj jero, “Eja baloŋ korianoŋ endu nama jaasewaŋ qeŋ nonoma kaji, ii moronoŋ?” Kaerj jero kokaerj meleeno, “Iinoŋ mono somatanaa meriaga.” Kaerj meleeno moma waŋ kawaseŋa horoŋ jaasewaŋa esuuro. ⁶⁶Esuuro aitoŋgoŋ welenŋeŋe jawiŋanoŋ iwoi kuuya ama meŋ laligoroti, iikawaa sunduya ii Aisak jero moro. ⁶⁷Moro tegoro Aisaknoŋ Rebeka wano nemuŋa Saarawaa opo sel kuuŋanoŋ uma laligoro kanageŋ mero embia kolooro uutanonŋ jopagoŋ muŋ laligoro. Aisakwaa nemuŋanoŋ komuro wosobiri uutanonŋ laligorotiwaajoŋ ama uluŋkoleŋa kaerj mokolooro. Kiaŋ.

Aabrahambaa esa ambouruta tosaŋa

1 Hist 1.32-33

25 ¹Aisaknoŋ emba mero maŋa Aabrahamnoŋ embia moŋ qata Ketura mero. ²Mero Keturanonŋ Aabrahambaa merauruta kokaerj oŋono: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak ano Suua. ³Joksanonŋ merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo maŋgaraga kolooro. Dedan iinoŋ Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso yoŋoo benjisigiaga kolooro. ⁴Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa esauruta koloŋ laligogi. Kiaŋ.

⁵Aabrahamnoŋ esuhinaya kuuya ii meria Aisak buŋa qeŋ muro. ⁶Ii muroto, embauruta waŋgia mende memeta yoŋoo meraurugia yoŋoojoŋ kaleŋ iwoi jaŋ qeŋ mendeema oŋono. Mendeema oŋoma jaawo laligoŋ wasiŋ oŋono dagia Aisak mesaonŋ baloŋ moŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kanonŋ kenŋi. Kiaŋ.

Aabrahamnoŋ komuro roŋ koŋgi.

⁷Aabrahamnoŋ laligoŋ kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro. ⁸Laaligo yambuyaa jaŋgoyanoŋ uuta koloŋ sokono waziŋ eja

ⁱ 24.62 Apu roŋ: Laaligoyawo laligoŋ niimakejiwaa apu roŋa

waja koloon sewaj aason konoga horon goron qej komuro Anutunon wano tinitosauruta komugiti, iyonoonon kema toroqero. ⁹Komuro merawoita Aisak ano Ismael yoronon mangaraa qamoya menj kema Makpela kobaanon roj koni. Kobaa ii Hit eja Efron Zoharwaa meria iwaa balon korianon Mamre gomañ mirinoña ween koukoutanon baagen eja. ^{10j} Aabrahamnon balon koria ii Hit kanageso yonoononga sewaja meroti, iikanon ii ano embia Saara ii roj koma oronji. ¹¹Aabrahamnon komuro Anutunon meria Aisak kotuegon muñ laligoro. Iinon Negew balonon apu roñ qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu roña) iikawaa kosianon rama laligoro. Kiañ.

Ismaelwaa kanagesouruta

1 Hist 1.28-31

¹²Iijipt emba Haagar iinon Saarawaa welen embia laligoro Aabrahamnon mero koro ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yonoo qa arengia kokaen: ¹³Ismaelwaa merauruta yonoo qagia ano koloogitiwaa arengia ii kokaen: Meria mutuya qata Nebaiot. Iwaa gematanon Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴toroqen Misma, Duma ano Masa, ¹⁵Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema. ¹⁶Ismaelwaa meraurutanon kaen koloon asa tuungia 12 koloon laligon kougi. Asa qagia qagiti, iikawaa so opo kuun tambogia ano jigo mirigia kañagadeen qama menj laligon kougi.

¹⁷Ismaelnon laligon kouro yambuya mindirin 137 kolooro komuro. Kaen eja waja koloon sewaj aason konoga horon goron qej komuro Anutunon wano tinitosauruta komugiti, iyonoonon kema toroqero. ¹⁸Ismaelwaa gbiliuruta yononon koriganon koriganon deema kema laligon balon qagara Hawila ano Suur yoroo batugaranon gomañ menj laligogi. Gomangia ii Iijipt kantriwaa jawoyanonga kanain ween koukoutanon Assiria waagen kenngiti, kana iikawaa kosianon kanon eja. Ismaelwaa gbiliuruta yononon Aabrahambaa gbiliuruta tosaña kuuya ii kerekere ama onoma laligogi. Kiañ.

Iisoo ano Jeikob yoronon koloori.

¹⁹Aabrahambaa meria Aisak iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen: Aabrahambaa meria Aisak. ²⁰Aisaknon yambuya 40 kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinonña Aram eja qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naña ii Aram eja qata Laban. ²¹Aisakwaa embianon aruña laligorotiwaajon ama Poñ qama koolin muro. Qama koolin muro qamakoolia moro Rebekanon koro ano. ²²Koro ano merawoi yoronon nemungaraa

---

^j 25.10 Jen 23.3-16

goron uutanonj utama aori. Ii moma kokaenj jero: “Iwoi koi kaanja ii mono naambaajonj asuginj nonja?” Kaenj jenj kema iikawaajonj Ponj qisij muro.

²³ ^k Qisij muro kokaenj ijoro:

“Goo goronj uuganonj tuuj woi yonoo bejisigiaga ejao.

Iyoroononga kanageso woi asuginj deema laligowuya.

Ejemba tuuj monjonj tuuj alia unuugunj ku-usungia kotakota koloowuya.

Datanonj koga welej qenj munj laligowaa.”

²⁴ Mera meme kambananonj kanj kuuro goronj uutanonj mera sunesune woi eri. ²⁵ Wala goronjanonga asugiroti, iwaa selianonj jejegbili kolooro sele juyanonj selia kuuya sokoma ero. Kawaajonj qata Iisoo (juyawo) qagi. ²⁶ Iwaa kanianonj koganonj Iisoowaa kana gbakoyanonj borianonj menj asugiro. Kawaajonj iwaa qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaa kania woi: gbako ano tiligoja.) Aisaknonj yambuya 60 kolooro kambanj kanonj Rebekanonj merawoita woi ii orono. Kiaj.

Iisoononj borosamo mewaatiwaa qabuñaya qewagoro.

²⁷ Mera woi iyorononj asuginj somariiri Iisoononj borojanj gawombaa kania tororo moma yagonj pondanj jolononj laligomambaajonj moroto, koganonj eja bonjonja koloonj kaparanj koma mirinonj laligoro.

²⁸ Aisaknonj duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaajonj uutanonj Iisoo mamaga jopagonj munj laligoroto, Rebekanonj uu womboyanonj Jeikob mamaga jopagonj munj laligoro.

²⁹ Kambanj monjonj Jeikobnonj kozij menj iyanaajonj nene qaanj oonj raro datanonj jolononga kanj selia bimooro wosoya mamaga kiro.

³⁰ Kaenj kiro Jeikob kokaenj ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga nijywaajonj mono uulanjawo kozij qaanja nejongbala ii nona nemaña.” Kawaajonj qata Edom (nejongbala) qagi.

³¹ Kaenj ijoro Jeikobnonj jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabuñaya ii mono wala togonj nona nene qaanj ii saanonj gombe newa.”^l

³² Kaenj jero qaa kokaenj meleema muro: “Kona moba, nii komumambaajonj anjenj. Kawaajonj wala asugiwetiwaa qabuñananonj mono nomaenj ilaanj nonaga?”

³³ ^m Kaenj meleema muro kokaenj ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala jojopanj qaanonj jenj kotiina momaña.” Kaenj ijoro ii jojopanj qaanonj jenj kotiinj munj wala asugirotiwaa qabuñaya ii Jeikob togonj muro nenenonj

^k 25.23 Room 9.12 ^l 25.31 Mutu mera ii wanjia: Wala kolooroti, iinonj kouruta yonoo batugianonj wanjia kolooro goda qenj qabuñaya munj kalenja kalenja munj laligogi. Nemunj mangianonj komuri bunagara mendeengiti, kambanj iikanonj wala kolooroti waa borosamoya ii somaña woi toroqenj mugij. ^m 25.33 Hib 12.16

sewaja mero. ³⁴Sewaja mej bered ano kozinj qaanja Iisoo muro nej waama nama mesaonj keno. Iisoonoj wala asugirotiwaa qabuajaya ii iikawaajonj moro kamakamaata kolooro. Kianj.

Aisaknoj Gerar taonoj laligoro.

26 ¹Wala Aabahambaa kambananoj bodi kolooro. Kaanagadeenj Aisakwaa kambananoj bodi mombo koloonj gomanj sokoma ero. Bodi kolooro Aisaknoj mesaonj Filistin yonoo kinj ponjgia qata Abimelek iwaa gomanonj Gerar kanonj keno. ²Kema laligoro Pononj asuginj munj kokaen jero: “Gii Iijipt balononj mende kema. Gomanj koi bujaga koloowaatiwaaajonj jej kotoweti, mono kokanonj rama laligowa.

³Niinonj manja Aabahambaaajonj soomonjgo qaa munj ii jojopanj qanonj jej kotiiweti, ii mono galej kombe honjwawo koloowaa. Niinonj balonj kuuya koi ii gii ano goo gbiliuruga onoo bujaga qej onomanja. Kawaajonj saanonj balonj kokanonj rama waba laligona niinonj giwo laligonj kotuegonj gombe laligowaga. ⁴Niinonj gbiliuruga koloonjseisei onombe janjogianonj sombinonj sengelao rama kenjuti, mono iikawaa so koloowuya. Kaenjanj balonj kuuya koi ii onoo bujaga qej onomanja. Goo gbiliuruga yonoononga mombaajonj ama noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso tuunj kuuya yonoo qagianonj uro oyanjboyanj mokoloowuya. ⁵Niinonj kokaembaajonj kaenjanj amanja: Aabahamnonj noo qaana tej koma laligoro. Jojopanj qaana, jenjkooto qaana ano kana qaana muweti, iinonj ii kuuya otaanj laligoro.”

⁶Anutononj kaenjanj jero Aisaknoj toroqenjanj Gerar taononj rama laligoro. ⁷Laligoro gomanj iikawaa eja yonononjanj embiaajonjanj qisinjanj mugikokaenjanj jero, “Ii naanaga.” Kaenjanj jej uutanonjanj kokaenjanj romonjgoro: “Rebekawaa kaitanianonjanj iima-ainjanjwawo koloojiwaaajonjanj eja iyonononjanj mono iwaajonjanj ama nii nugi komumambo.” Kaenjanj romonjgonjanj “Ii embanaga,” kaenjanj jemambaajonjanj keeta moma laligoro. ⁸Aisaknoj iikanonjanj kambanj koriganjanj laligonjanj kouma kambanj mononjanj embiawo suunjonjanj anjonjanj aori Filistin yonoo kinjgia Abimelek iinonjanj jengenanonjanjga seleenjanj jaa riro kemero ii iriuro. ⁹Iriima Aisak oono karo kokaenjanj ijoro moro: “Moba, iinonjanj mono goo embaga kolooja. Mono naambaajonjanj ‘Ii naanaga,’ jena?” Kaenjanj moma kokaenjanj meleema muro: “Nii iwaajonjanj ama nugi komumambotiwaajonjanj romonjgonjanj kaenjanj jewe.”

¹⁰Meleema muro kinjanj Abimeleknoj kokaenjanj ijoro: “Gii mono naa terega ama nononjanjanj? Noo ejauruna yonoononjanjanj mononjanjanj mono afaanjonjanj goo embagawo enaga. Kaenjanj kolooro giinonjanj kondoonanjanj sinjgisongowaa qaa lombotanonjanjanj mono nonoo qanananonjanjanj unaga.” ¹¹Kaenjanj jej kanageso tuunjanjanj kuuya yonoojonjanjanj jenjkooto kokaenjanj ama onono: “Mononjanjanj monjanjanj eja koi me

ⁿ 26.3-4 Jen 22.16-18   ° 26.7 Jen 12.13; 20.2

iwaa embia meŋ bolin orombaati, ii mono koomuwaa buŋaga jeŋ tegonin komuwaa.” Kiaŋ.

¹²Aisaknoŋ baloŋ iikanonŋ nene gawoŋ koma komoro Poŋnoŋ kotuegoŋ muro yambu iikanonŋ hoŋa komoroti, ii 100:waa so seiŋ kolooro. ¹³Kaeŋ kolooro toomoriatŋ somasomata mokoloonŋ laligoro esuhinayanonŋ toroqenŋ somariinŋ uro kindinŋbiri eja qaqaqabunŋayawo kolooro. ¹⁴Iwaanonŋ lama, meme (noninŋ) ano bulmakao tuuŋa tuuŋa ii koloonŋ seiŋi. Kaanŋiadeenŋ weleŋqeŋeuruta mamaga oŋono laligogi. Kawaajonŋ Filistinŋ yoŋononŋ ii iima kanainŋ goronŋkiki ama gemaqeqe qaa jegi. ¹⁵Gemaqeqe qaa jeŋ maŋa Aabahambaa weleŋqeŋeurutanonŋ apu roŋ iwaa kambanonŋ osogiti, ii kuuya balononŋ qeŋ turudaborogi.

¹⁶Kaeŋ kolooro kinŋ Abimeleknoŋ Aisak kokaenŋ ijoro: “Gii ku-usuŋgawo koloonŋ mamaga nunuugujanŋiwaajonŋ mono kololoonŋ nonomesaonŋ moŋgeŋ kemba.” ¹⁷Kaeŋ jero moma baloŋ ii mesaonŋ Gerar doonŋanonŋ kema kemeŋ opo sel kuuy mororonŋgoŋ kuuy kanonŋ rama laligogi. ¹⁸Rama laligonŋ apu roŋ maŋa Aabahambaa kambanonŋ osogito, Aabraham komuro Filistinŋ yoŋononŋ qeŋ turugiti, ii Aisaknoŋ jero mombo osoŋ luluuma meagogi. Meagogi maŋanonŋ apu roŋ qagia qaroti, Aisaknoŋ ii iikayadeenŋ mombo qaro.

¹⁹Kaeŋ qaro weleŋqeŋeurutanonŋ dondoonŋanonŋ apu roŋ osoŋ laligonŋ apu roŋ moŋ apuya soraaya ujuŋgoŋ kouroti, ii mokoloogi. ²⁰Ii mokoloogito, Gerar yoŋoo lama bulmakao galeŋgianonŋ Aisakwaa lama bulmakao galeŋuruta yoŋowo kanainŋ aŋgowowo ama qaa kokaenŋ jegi, “Oo ii nonoonŋga!” Iyanŋawo aŋgowowo qaa kaenŋ jegitiwaajonŋ ama Aisaknoŋ apu roŋ iikawaa qata Esek (Aŋgowowo) qaro. ²¹Iikawaa gematanonŋ apu roŋ moŋ mombo osogi iikawaajonŋ kaanŋagadeenŋ aŋgowowo aŋgi. Kaenŋ aŋgitiwaajonŋ ama apu roŋ iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.

²²Kaeŋ qama baloŋ ii mesaonŋ kema apu roŋ moŋ mombo jero osogi. Apu roŋ iikawaajonŋ aŋgowowo qaa mende kolooro kawaajonŋ qata Rehobot (Tintiŋa awaa) qama qaa kokaenŋ jero: “Kete Poŋnoŋ tintiŋa awaa nonono saanonŋ baloŋ kokanonŋ laligonŋkoloonŋ seisei amboŋa.”

²³Kaeŋ jeŋ kanonŋ laligonŋ mesaonŋ Beerseba gomanonŋ keno. ²⁴Beerseba keno gomantiina iikanonŋ Poŋnoŋ asuginŋ muŋ kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ maŋa Aabahambaa Anutuya kolojeŋ. Niinonŋ giwo laligonŋ kotuegoŋ goma laligomaŋa. Kawaajonŋ toroko mende moba. Niinonŋ gawoŋ ejana Aabahambaaajonŋ ama goo gbiliuruga koloonŋseisei oŋombe jaŋgogianonŋ uuta koloowaa.”

²⁵Kaeŋ ijoro Aisaknoŋ siimolonŋ alata moŋ iikanonŋ meŋ Pombaa qata qamago qama kooliro. Qama koolinŋ opo kuuŋa mororonŋgoŋ meŋ rama laligogi. Laligonŋ jero weleŋ ejaurutanonŋ apu roŋ moŋ iikanonŋ osogi. Kiaŋ.

Aisak ano Abimelek yorononj batugaranonj soomonjo ani.

26^P Aisaknonj Beerseba laligoro kambanj mononj kinj Abimelek iinonj Gerar taonj mesaonj iwaanonj karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano manjaqeqe tuunaa kawali galeja Fikol yorononj iwo motoonj kagi. 27Kagi Aisaknonj kokaenj qisij onono: “Onjo kere moma noma balongianonja konjoma nonjgito, kilenj mono naambaajonja noononj koi kaju?”

28Qisij onono kokaenj meleenji: “Pononj giwo nanji, nono ii asuganonj iima moma kotojonj. Kawaajonj kokaenj romonjgojonj: ‘Nonononj giwo soomonjgo ambombaajonj aijnana mojonj. Saanonj gii ano nonoo batunananonj soomonjgo ama ii jojopanj qaanonj jej kotiininj kokaenj ewaa: 29Nono kakasililinj monj mende ama goninto, kambanj so awaa ama goma gomesaoninj luaenonj miriga mesaonj kema kanj laligona. Iikawaa so giinonj kaanjadeenj nono iwoi bologa monj mende ama nonoma laligowa.’ Kambanj kokaamba Pononj kotuegonj gono laligojanj.” 30Kaenj jegi Aisaknonj jejelombanj mozozonjgonj oonj ano nene qaanj nej ragi. 31Rama enj gomaamba umugawo waama soomonjgogia somonjgonj aonj ii jojopanj qaanonj jej kotiigi. Jej kotiigi Aisaknonj ii wasinj onono luae qaganonj mesaonj kenji.

32Kenji weenj iikanonjadeenj Aisakwaa welenj eja yonononj kanj apu ronj monj osogiti, iikawaa sunduya kokaenj ijogi: 33“Nono apu mokoloonj.” Kaenj ijogi moma apu ronj iikawaa qata Siba qaro.⁴ Kawaajonj taonj iikawaa qata ii kambanj kokaamba kaanjadeenj toroqenj Beerseba qamakejonj. Kianj.

Iisoononj waba emba woi orono.

34Iisoononj yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, manja qata Beeru ano Basemat, manja qata Elon. 35Emba iyorononj Aisak ano Rebeka uukondunj ano wosobiri somata totoonj mokoloonj oroma laligori. Kianj.

Aisaknonj Jeikob kotuegonj muro.

27 1Aisaknonj laligonj kouma eja waja kolooro jaaya umunj kono iwoi mombo iima kotomambaajonj amamaaro. Kaenj amamaanj mutu meria Iisoo koma horonj muro karo kokaenj ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaenj meleema muro: “Amana, nii koi nanjenj.”

2Meleema muro kokaenj ijoro: “Moba, nii eja waja koloonjenj. Naa kambanonj komumanjati, ii mende mojenj. 3Kawaajonj gii saanonj tiwo wasaga ano kisare gesoga menj jolononj kema orowaa borojanj menj qenj

^P 26.26 Jen 21.22   ⁴ 26.33 Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopanj qaa ano jango sewen. Jen 21: 31

noononj kawa. ⁴Karj nene naanawo aijnaa so oonj mozozonjonj mej karj nona nemaņa. Ii neņ nama kotumotue gomaņa. Ii wala gombe tegoro niinonj iikawaa gematanonj saanonj komumaņa.”

⁵Aisaknonj meria Iisoowaajonj qaa kaenj jero Rebekanonj ii geja ama moro. Moro Iisoononj mesaonj tiwojuy mej oro qerj maņa mumambaajonj junjonj keno. ⁶Keno Rebekanonj meria Jeikob qaa kokaenj ijoro: “Merana moba, maņganonj daga Iisoo qaa kokaenj ijoro mojeņa: ⁷“Gii mono oro mej karj noma nene naanawo oonj mozozonjonj nona nemaņa. Neņgo Pombaa jaasewananonj kotumotue gomaņa. Ii wala gombe tegoro iikawaa gematanonj saanonj komumaņa.” ⁸Kawaajonj merana, mono geja awaagadeenj ama moba. Qaa dologo koi jeņ kotonj gomaņati, gii mono iikawaa so amba. ⁹Mono meme tuunjonj kema iikanonja meme (noniņ) donja kelegawo woi mej karj nona niinonj iikanonj maņgaa aijnaa so nembanene naanawo oonj mozozonjgomaņa. ¹⁰Oonj mozozonjgowe mej kema amaga muna neņ kotumotue gonaga. Iikawaa gematanonj saanonj komuwaa.”

¹¹Kaenj jero Jeikobnonj moma nemuņa Rebeka kokaenj ijoro: “Nemuna moba, dana Iisoononj sele juyawo koloojato, noo selenanonj solaņa kolooja. ¹²Maņnanonj nii noosiriņ monagati eenj, nii iwaa jaasewananonj tiliqili eja kaaņa koloowe moma nombabo. Kaenj moma nono kotumotue qaagoto, qasumasuaa horowe neenaa qananonj ubabo.”

¹³Kaenj ijoro nemuņanonj kokaenj jero moro: “Merana, qasuaaņ gonagati eenj, iikanonj mono saanonj noo qananonj ubaa. Giinonj mono kileņ qaa jejeņi, ii moma teņ koma kema iwoi ii mej kawa.”

¹⁴Kaenj jero kema meme (noniņ) woi mej karj nemuņa muro. Muro nene aijnawo maņnanonj naaņa moroti, iikawaa so oonj mozozonjgoro. ¹⁵Oonj mutu meria Iisoowaa opoqiisi malekuya awaa totoonj opo kowianonj galeņ konoti, ii mej meria kanageņa Jeikob muro mouro. ¹⁶Mouro meme (noniņ) selia ii mej boria kokosiinj aroya solaņa esuuro. ¹⁷Esuunj nene aijnawo ano bered ooroti, ii mej Jeikobwaa borianonj ano.

¹⁸Ano mej maņaanonj kema “Ama!” jero.

Jero kokaenj meleeno: “Oo merana, gii morononj?”

¹⁹Kaenj meleeno maņa kokaenj ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jeņ kotonj nonjaņi, nii mono iikawaa so andaborojenj. Saanonj waama rama orona mej kajeņi, ii neņ kotuegonj nomba.”

²⁰Kaenj ijoro moma meria kokaenj qisiņ muro: “Merana, ii mono nomaenj uulaņawo mokoloojaņa?” Qisiņ muro kokaenj meleeno:

“Anutu, goo Ponņanonj mono ilaaņ nono ii uulaņawo mokoloojeņa?”

²¹Kaenj meleeno Aisaknonj Jeikob kokaenj ijoro: “Merana, gii onjanonj merana Iisoo koloojaņ me qaago, ii momambaajonj mono saanonj kosonanonj koi kana goosirimaņa.” ²²Kaenj ijoro maņa Aisakwaa kosianonj keno oosiriņ moma kokaenj jero: “Qaa aroganonj Jeikobwaa aroya koloojato, boroganonj Iisoowaa boria kaaņa.” ²³Boria juyawo data Iisoowaa boro tani kaaņa koloorotiwaajonj Aisaknonj ii mende moma

kotoŋ muŋ kotuegoŋ mumambaajoŋ ano. ²⁴Kileŋ mombo kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii oŋanoŋ merana Iisooga me qaago?”

Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Nii mono Iisooga.”

²⁵Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Merana saanoŋ oroga tosaaja nona neŋ kotumotuena gomaŋa.” Kaeŋ ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaaja motooŋ maama muro nero. ²⁶Neŋ nama meria kokaeŋ ijoro: “Gii saanoŋ kosonanoŋ kaŋ buuna kitoŋ newa.”

²⁷r Kaeŋ ijoro kosianoŋ kema buuta kitoŋ nero. Nero opoqiisi malekuyaa moroŋa moma kotuegoŋ muŋ kokaeŋ jero:

“Aha merana, Poŋnoŋ juŋ kotuegoro eji, noo meranaa selianoŋ uŋkoowa awaa soro kaŋa kolooro mojeŋ.

²⁸ Anutunoŋ mono siwewaa bedu uŋjjiya ano namowaa toomoriana togoŋ gono yaka logoyaga, yagoŋ dumuŋ kota ano wain apu iwoiga ii honoŋa qaa asugiŋ seiwu.

²⁹ s Kantria kantria yoŋonoŋ mono weleŋ qeŋ goma laligowu.

Kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu. Giinoŋ mono geengaa daremunuruga yoŋoo eja poŋgia koloŋ laligowa.

Nemuŋгаа merauruta yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu. Moŋnoŋ qasuaaŋ gombaati, qasumasuaanoŋ mono iwaa qaganonŋ ubaa.

Moŋnoŋ kotuegoŋ gombaati, kotumotuenonŋ mono iwaa qaganonŋ ubaa.” Kiaŋ.

Iisoonoŋ maŋanoŋ kotuegoŋ mubiwaajoŋ weleno.

³⁰ Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ mudabororo maŋaanoŋ miri uuta mesaonŋ seleengeŋ keno alanzaŋ iikanonŋadeeŋ data Iisoonoŋ tiwojuŋ laligoro tegoro mirinoŋ karo. ³¹ Kaŋ iinoŋ kaŋagadeeŋ nene naaŋawo oonŋ mozozonŋoŋ meŋ kaŋ maŋa muŋ kokaeŋ ijoro: “Amana, saanoŋ waama rama orona tosaaja neŋ kotumotuega nomba.”

³² Kaeŋ ijoro maŋa Aisaknoŋ kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii moronoŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.” ³³ Kaeŋ ijorotiwaajoŋ Aisaknoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ jeneŋa mamaga ororo kokaeŋ ijoro: “Gii mende kana iikanonŋ tiwojuŋ eja moŋnoŋ oro meŋ kaŋ nonjaati, ii mono moronoŋ? Iinoŋ ii nono neŋ kotumotuena mono mudaborojeŋa. Ii mudaborojeŋatiwaajoŋ iikanonŋ mono oŋanoŋ iwaa qaganonŋ eŋ ubaa.”

³⁴ Iisoonoŋ maŋaa qaa jeta ii moma uukonduŋ ama amburereŋ meŋ silama saama maŋaajoŋ kokaeŋ weleno: “Amana, nii mono kaŋagadeeŋ kotuegoŋ nomba.”

† 27.27-29 Hib 11.20 † 27.29 Jen 12.3

³⁵ Kaen welenoto, manjanonj meleema ijoro: “Koganonj mono tiliqili qaganonj kanj goononj kotumotue tagonj menj kenja.”

³⁶ ^t Kaen ijoro Iisoonorj kokaen jero: “Konanonj mono indinja woi tiligonj nono laligojenj: Iinonj wala asugiwetiwaa qabuñaya ii wala nuandabororo ano kete noononj kotumotue ii kaanagadeen tagonj nuama meja. Kawaajonj qata Jeikob (tiliqili eja) qamakejonj, ii mono soyanonj kolooja. Kotumotue monj mono noojonj enj gonja me qaago?”

³⁷ Kaen jero manjanonj Iisoowaajonj kokaen meleeno: “Moba, niinonj koga goo eja ponja laligowaatiwaaajonj kuunj mujenj. Tinitosauruta kuuya yonjononj ii welenj qenj muñ laligowutiwaaajonj jenj kotonj onjonjenj. Yaka logoya, yagonj dumunj kota ano wain apu iwoi ii mono jedaborojenja Anutunonj ii muñ laligowaa. Oo merana, naa kotumotuena monj toroqenj enj nonagi, ii gombenaga? Ii mono amamaajenj.”

³⁸ ^u Kaen meleeno manjaajonj kokaen jero: “Oo amana, kotumotue motoonjgo iigadeen mono enj gonja me nomaenj? Oo amana, mono nii monj kotuegonj nomba.” Kaen jenj kanainj silama saaro.

³⁹ ^v Saaro manjanonj kokaen meleema ijoro:

“Moba, giinonj mono balonj toomorianjawo mesaonj koriganonj kema laligowa.

Iikanonj sombimbaa bedu unjjijya ii kanakeewanja mende kamaankebaa.

⁴⁰ ^w Gii manjawaa soo somatanonj ejemba lanj ununj laaligoga anjonj koma kogaa welenjqeqeya kamakamaata koloonj laligowa.

Kaen laligowagato, kanawaenj qenj koga utama muñ kambañ iikanonj karenj motonj iwaa galeñ konkonja ununj yakariñ geengaa nananj laligowa.”

⁴¹ Manjanonj Jeikob kotumotueya muroti, Iisoonorj iikawaajonj ama kanainj koga uukazi moma muñ laligoro. Anja uutanonj kaenj moma alia mombaajonj kokaen jero: “Manjaraa koomuyaa kambananonj mono torija. Iinonj komuro jinjenj qama saama kambanj iikanonj saanonj kona Jeikob gewe komuwaa.”

⁴² Iisoowaa momoyanonj kaanja kolooro monjonj iikawaa buzuya moma Rebekawaanonj kema jero moma meria kanagenja Jeikobwaaajonj qaa ano kema wama karo kokaen ijoro: “Moba, daga Iisoonorj mono ironja meleeno qaganonj uro guro komuwagatiwaaajonj romonjgoja. ⁴³ Kawaajonj merana, niinonj qaa gijomanjati, ii mono tenj komba. Mono keteda koi waama oloñ koma Haran gomanonj naana Labambaanonj kemba. ⁴⁴ Kema iwo kambanj tosaanja toroqenj laligona dagaa uuduuduuyanonj olomoowaa.

^t 27.36 Jen 25.29-34   ^u 27.38 Hib 12.17   ^v 27.39-40 Hib 11.20   ^w 27.40 Jen 36.8; 2 Kinj 8.20

⁴⁵Uduuduuya olomooŋ kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinoŋ kawaa gematanooŋ goojoŋ qaa ambe karo guama kawu. Iinoŋ guro komuna moŋnoŋ ii qero komuwabo. Mono naambaajoŋ kambaoŋ motooŋgo iikanondeeŋ ororoŋ qaoni oromesaoŋ saamambo.” Kiaŋ.

Aisaknoŋ Jeikob wasiro Labambaanoŋ keno.

⁴⁶Rebekaŋoŋ loya Aisakwaanooŋ kema kokaeeŋ ijoro: “Niinoŋ eŋarowoina Hit emba yorojoŋ ama torooŋeŋ laligomambaaŋoŋ moŋona tiiro siimbobolo momakejeŋ. Jeikobnoŋ kaanagadeeŋ Hit yoŋoo boraurugia yoŋoonooŋga moŋ eŋarowoinara kaanŋa embiaga mewabo. Balooŋ kokanoŋ koloogiti, iyoŋoo siligia mono kaanagadeeŋ eja. Kaanŋa moŋ meŋ kawaboti eeŋ, niinoŋ mono laaligona naambaajoŋ torooŋeŋ laligowenaga? Siimbobolonanoŋ mono torooŋeŋ honooŋa qaa koloowabo.” Rebekaŋoŋ kaeeŋ jero.

28 ¹Kaeeŋ jero Aisaknoŋ Jeikob koma hororo karo kotuegoŋ kokaeeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Merana, gii Keinan yoŋoo naamboragia yoŋoonooŋga moŋ embaga mende mewa. ²Kaeeŋ qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balooŋ kema nemuŋгаа maŋa Betuelwaa mirinoŋ keuma owaga Labambaa borauruta yoŋoonooŋga moŋ embaga mewa. ³Embaga mena Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono gii kotuegoŋ koloŋseisei gono gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianoŋ seiŋo kanageso tuuŋ mamaga yoŋoo maŋ beŋgiaga koloowa. ⁴x Anutunoŋ mono gii ano gbiliuruga ooŋo Aabahambaa kotumotueya ii torooŋeŋ ooŋombaa. Kaanagadeeŋ balooŋ asaga Aabaham muro giinoŋ iikanoŋ waba koloŋ laligojaŋi, ii buŋa qeeŋ aowaga.”

⁵Kaeeŋ jeŋ Jeikob wasiro mesaŋ Mesopotemia (Padan Aram) balooŋ Labambaanoŋ kemambaaŋoŋ keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga, Jeikob ano iisoo yoroo nemuŋgara Rebekawaa naanŋa. Kiaŋ.

Iisoonooŋ ala-ala emba moŋ mero.

⁶Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ muŋ embia mewiwaaŋoŋ Mesopotemia balooŋ wasiroti, ii Iisoonooŋ moro. Kotuegoŋ muŋ kokaeeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Gii Keinan yoŋoo naamboragia yoŋoonooŋga moŋ embaga mende mewa.”

⁷Kaeeŋ jeŋ kotoŋo nemuŋmaŋa yoroo qaa jegara teeŋ koma mesaŋ Mesopotemia (Padan Aram) balooŋ kenoti, Iisoonooŋ ii kaanagadeeŋ moro. ⁸Ii moma maŋa Aisaknoŋ Keinan emba togoŋ moma bolii aooŋ laligoroti, Iisoonooŋ ii iima moma kotoŋo. ⁹Ii moma kotoŋ maŋaa jaanoŋ sokombaatiwaaŋoŋ asia Aabahambaa meria Ismaelnoŋ komuro iwaa mirinoŋ kema borata Malahat, Nebaiotwaa naanŋa ii mero embauruta karoŋoŋ koloogi. Kiaŋ.

x 28.4 Jen 17.4-8

Jeikobnoŋ Siwewaa doya gaonoŋ iiro.

¹⁰ Jeikobnoŋ Beerseba gomaŋ mesaonŋ Haran gomanonŋ kemambaajonŋ keno. ¹¹ Kema laligonŋ balonŋ moŋnoŋ keuma weeŋ jaaya kemerotiwaajonŋ ama iikanonŋ jamo ragiti, iikanonŋa moŋ meŋ waŋ qemboŋa qeŋ gomantiŋjanonŋ gaonŋ ero. ¹²^y Gaonŋ eŋ iikanonŋ gaonŋ kuku moŋ kokaenŋ iiro: Do mombaa kitia namononŋ kuugi kema qaga ii Siwenonŋ uma kuuŋ nano Anutuwaawaa gajobauruta yoŋononŋ iikanonŋ riŋ uma kamaanŋ aŋgi.

¹³^z Kaenŋ aŋgi Poŋnoŋ iwaa kosianonŋ nama qaa kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ Poŋ, asaga Aabahambaa Anutuya ano manga Aisakwaa Anutuya koloojeŋ. Balonŋ koi ejaŋi, niinonŋ ii gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋaga qeŋ oŋomaŋa. ¹⁴^a Goo gbiliuruga yoŋononŋ koloonŋ seisei aŋgi jaŋgogianonŋ namowaa sububuŋ kaŋa koloowaa. Kaenŋ kolooro juma deema balonŋ weeŋ koukoutanonŋ ano kemekemetanonŋ, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanonŋ baageŋ sokoma kema laligowu. Goojonŋ ama goo gbiliuruga yoŋoonoŋga mombaajonŋ ama noo kotumotuenanonŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianonŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya. ¹⁵ Moba, niinonŋ giwo laligonŋ daeŋ daeŋ kema kaŋ laligowagati, iikawaa so mono sopa somoŋgoŋ goma laligonŋ uma guambe balonŋ kokanonŋ mombo eleema kawaga. Niinonŋ gii mende gomesaonŋ qaa jeŋ somoŋgoŋ gombeti, iikawaa so ambe hoŋa koloodaborowaa.”

¹⁶ Kaenŋ ijoro Jeikobnoŋ gaonŋ uutanonŋga uuta tooro moma waama kokaenŋ jero: “Poŋnoŋ mono oŋanonŋ balonŋ koi kanonŋ laligojato, niinonŋ ii wala mende mojeŋa.” ¹⁷ Kaenŋ jero jeneŋa ororo qaa kokaenŋ jero: “Balonŋ koi mono kowoga ano keemomoyawo kolooja. Koi kanonŋ mono oŋanonŋ Anutuwaanonŋ duŋ raraya ano Siwewaa naguya kolooja.”

¹⁸ Kaenŋ jeŋ gomaŋ ano umugawodeeŋ waama jamo qemboŋa qeŋ eroti, ii meŋ waama jawo toonŋ osoŋ kuuŋ qaganonŋ kele apuya maama moriro. ¹⁹ Moriŋ gomaŋ iikawaa qata Betel (Anutuwaawaa miri) qaro. Wala taonŋ iikawaa qata ii Luz qama laligogi. ²⁰ Jeikobnoŋ balonŋ iikawaa qata doŋgoga Betel qama qaa kokaenŋ jeŋ somoŋgoŋ jojopaŋ qaanonŋ jeŋ kotiiro: “Oo Anutu, giinonŋ niwo laligonŋ kana koi kemaŋati, iikanonŋ nii galeŋ koma noma nembanenena ano selenaa esuya mokoloonŋ nona ²¹ saanonŋ luae qaganonŋ maŋnaa mirinonŋ mombo eleema kamaŋati eeŋ, niinonŋ mono goo uuaiŋga teŋ koma laligowe giinonŋ noo Poŋ Anutuna koloonŋ laligowa.

²² Jamo koi meŋ waama jawo toonŋ osoŋ kuujeŋi, iikanonŋ mono goo duŋ raraga ero iwoi kuuya togoŋ noma laligowagi, niinonŋ ii oŋanonŋ mendeembe tuuŋ 10 koloogi iikanonŋa motomotoonŋ meŋ leuŋ goma laligomaŋa.” Kiaŋ.

^y 28.12 Jon 1.51   ^z 28.13 Jen 13.14-15   ^a 28.14 Jen 12.3; 22.18

Jeikobnoŋ Labambaa mirinoŋ keuro.

29 ¹Jeikobnoŋ kaen jeŋ mesaonŋ kana toroqenŋ kema weenŋ koukoutaa kanageso yoŋoo balonoŋ keuro. ²Kanoŋ keuma balonŋ korianoŋ apu roŋ moŋ iiro. Miri toya yoŋonoŋ lama tuungia uŋuama iikanoŋ apu oŋoma laligogi. Kambaŋ kanoŋ apu roŋ kawaa kosianoŋ lama tuuŋ karoŋ egi apu roŋ qaa ootanoŋ jamo somata ii mende metaŋgi. ³Lama galenŋ yoŋonoŋ wala lama tuungia kuuya iikanoŋ meŋ kululuuŋ oŋoma jamo ii apu roŋ qaa ootanoŋga gbililingogi kenogo lamaurugia apu oŋoŋgi negi jamo ii mombo duŋanoŋ komakegi.

⁴Jeikobnoŋ lama galenŋ ii kokaenŋ qisiŋ oŋono: “Eja alauruna, oŋo dakaya?” Qisiŋ oŋono “Nono Harambaajoŋa,” kaenŋ meleema mugi.

⁵Meleema mugi kokaenŋ qisiŋ oŋono: “Oŋo Naahorwaa esia Laban moma muju me qaago?”

Qisiŋ oŋono “Saanoŋ moma mujonŋ,” jegi.

⁶Jegi kokaenŋ qisiŋ oŋoma jero: “Ii saanoŋ laligoja me qaago?”

Kaenŋ jero kokaenŋ ijogi: “Ii saanoŋ laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnoŋ mono endu lama uŋuama kaja.”

⁷Kaenŋ ijogi Jeikobnoŋ jero: “Iibu, weenŋ somata ero lama ii gomantiijaajonŋ kululuuŋ oŋombombaa kambaŋanoŋ mende torija. Kawaaŋ saanoŋ lamagia apu oŋoŋgi negi mombo uŋuama laaligogianoŋ kema oŋoŋgi nenegia newu.”

⁸Kaenŋ jero kokaenŋ meleengi: “Kaenŋ saanoŋ mende amboŋa. Wala lama tuuŋ kuuya kululuuŋ oŋoma jamo ii apu roŋ qaa ootanoŋga gbililingoninŋ kenogo mono lamaurunana apu oŋoninŋ newuya.”

⁹Jeikobnoŋ yoŋowo qaa kaenŋ amiŋ moma nanŋi iikanoŋadeenŋ Reizelnoŋ maŋaanoŋ lama tuuŋ uŋuama karo. Reizel iinoŋ lama galenŋ gawoŋ meŋ laligoro. ¹⁰Karo Jeikobnoŋ owayaa borata Reizel ano owayaanoŋ lama tuuŋ inŋiima apu roŋ qaa ootanoŋ kema jamo ii metaama owaya Labambaanoŋ lamauruta apu uŋuagi. ¹¹Uŋuagidaboronŋ Jeikobnoŋ Reizel buuta kitoŋ neŋ kanaiŋ kotakota qama saaro.

¹²Saama Reizelwaaŋ jero: “Nii goo maŋgaa tinitosaya koloojenŋ. Nii Rebekawaa meriaga.” Kaenŋ jero Reizelnoŋ moma uulaŋawo bobogariŋ maŋaanoŋ kema buzu ii jero moro. ¹³Labanoŋ naaŋaa meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulaŋawo mokoloomambaajonŋ keno. Kema mokolooŋ iima suuŋgoŋ aŋgomuŋ buuta kitoŋ neŋ wama mirianoŋ uri. Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnoŋ iikawaa sunduya jero moro. ¹⁴Ii moma kokaenŋ jero: “Saanoŋ, giinoŋ neenaa sakitina koloojanŋ.” Kaenŋ jero koiŋ motooŋgowaa so iwo rama laligoro. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Lea ano Reizel embawoitaga orono.

¹⁵Kaenŋ laligoro Labanoŋ Jeikob kokaenŋ ijoro: “Gii tinitosana laligojanŋiwaajonŋ tawaga qaa eenŋ welenŋ qeŋ nombabo. Ii mende

sokombaa. Kawaajon tawaga dawi mewagiwaajon mojanj, ii saanon jena momanja.”¹⁶ Labambaa borawoita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel.¹⁷ Leawaa jaayanon iima-ainjainjawa kolooroto, Reizel seliaa kaitania ano jaasewana ii kuuya iima-ainjainjawa totoon kolooro.

¹⁸ Jeikobwaa uunaanja ii Reizelwaanon erotiwaajon ama qaa kokaen jero: “Niinon boraga kanagenja Reizel memambaajon saanon yambu 7 welen qej goma laligomanja.”

¹⁹ Kaen jero kokaen ijoro: “Ii eja morota mon mube mende sokombaboto, gii gombe sokombaa. Kawaajon saanon niwo koi laligowa.”

²⁰ Kaen jero Reizel memambaajon yambu 7 welen qej mun laligoro. Uunaananon Reizelwaajon erotiwaajon ama yambu iikawaajon moro ween afaanja tani kolooro. Kiaj.

²¹ Yambu 7 tegoro Jeikobnon owaya Laban kokaen ijoro: “Noo gawon meme kambananon mono tegojiwaajon saanon embana Reizel nona iwo enj laligomanja.”²² Labanon qaa ii moma miri toya kuuya horon kululuun onoma lomban ano nej korisoro angi.²³ Ii anji tegoro gomanj tiiro Labanon borata Lea wama kema Jeikob muro miri uutanon uma motoon eri.²⁴ Labanon welen embia qata Zilpa ii borata Leawaa welenqeqeyaga laligowaatiwaajon muro.²⁵ Motoon eri gomanj ano Jeikobnon embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro yooyaanon kema kokaen jenj muro: “Gii mono naa terega ama nonjanate? Nii Reizel memambaajon welen qej goma laligoweto, gii mono naambaajon tiligonj nonjan?”

²⁶ Ii moma meleema kokaen ijoro: “Gomanj kokanonj data eenj laligoro koganonj eja mewaatiwaa nanamemenja ii nonoononj mende eja.

²⁷ Kawaajon saanon maranj korisoro ii Leawo sonda motoongowaa so laligonj aisoona tegoro koga kaanagadeenj gomanja. Ii mewaatiwaajon mono kaanagadeenj yambu 7 toroqenj welen qej noma laligowa.”

²⁸ Kaen ijoro uumotoonggo ama Leawo maranj korisoro kambanj ii sonda motoongowaa so laligoro tegoro Labanonj borata Reizel kaanagadeenj embia koloowaatiwaajon muro.²⁹ Labanonj welen embia qata Bilha ii borata Reizelwaa welenqeqeyaga laligowaatiwaajon muro.³⁰ Jeikobnon Reizel ii kaanagadeenj embiaga mero. Uunaananon Reizelwaajon erotiwaajon ama Reizel ii Lea uugunj jopagonj munj laligoro. Kawaajon yambu 7 toroqenj Laban welenja qej munj laligoro. Kiaj.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

³¹ Jeikobwaa uutanonj Leawaajonj mamaga mende ero zizi togoro Ponjonj iiro mende sokono Lea koro ambaatiwaajonj ilaanj muroto, koga Reizelnonj arunja laligoro.³² Leanonj korowo koloonj laligonj mera ejaga menj qaa kokaen jero, “Ponjonj tapekokorona iiro lonanonj saanonj kanainj jopagonj noma laligowaa.” Kaen jenj qata iikawaa so Ruuben qaror. (Ruuben = Tapekokorona iiro.)³³ Kanagenj mombo koro ama mera eja

moj meŋ qaa kokaen jero: “Lonanoj melaada jopagoŋ nono Poŋonoj ii moma mera koi kaanagadeen nonja.” Kaen jeŋ qata iikawaa so Simeon qaro. (Simeon = Gejianoj moro.)

³⁴Kawaa gematanoj mombo koro ama mera eja moj meŋ qaa kokaen jero: “Nii merauruta karooŋ lonaajon oŋonjenjwaajon iinonj mono kanain uuta niwo somoŋgowaa.” Kaen jeŋ qata iikawaa so Liwai qaro. (Liwai = Uuta somoŋgowaa.) ³⁵Kawaa gematanoj duŋanoj mombo koro ama mera eja moj meŋ qaa kokaen jero: “Nii kambaŋ kokaamba Poŋ mepesejeŋ.” Kawaajon qata iikawaa so Juuda (mepemepese) qaro. Kawaa gematanoj mera mombo mende mero. Kiaŋ.

30 ¹Reizelnoŋ aruŋa laligoŋ Jeikobwaajon merabora moj mende meŋ iyaŋaa kania kaen iima data Lea gema qeŋ uutanonj motoqoto moma Jeikobwaajon qaa kokaen jero: “Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinonj mono laligomambaajon amamaanj komumaŋa.”

²Kaen jero Jeikobnoŋ iriŋa soono uuduudu moma muŋ kokaen ijoro: “Nii mono mera nomaenj mokoloowenaga? Anutunonj gii mera mewagatiwaajon somoŋgoŋ goma laligojanto, niinonj Anutuga qaago.”

³Kaen jero Reizelnoŋ kokaen ijoro: “Noo weleŋ embana Bilha ii koi. Saanoŋ iwo ena noo mera moj mewaa. Iinoŋ nemuŋ kono niinonj kaanagadeen iwaanongga merabora mokoloonj oŋoma nemuŋgia koloonj laligomaŋa.” ⁴Kaen jeŋ weleŋ embia Bilha muro embiaga meŋ iwo ero. ⁵Ero Bilhanonj koro ama Jeikobwaa meria mero. ⁶Meria mero Reizelnoŋ kokaen jero: “Anutunonj gosin nono sokombe qamakooli qaana moma mera ejaga nonja.” Kawaajon qata Dan qaro. (Dan = Gosin nono sokonjeŋ.) ⁷Reizelwaa weleŋ embia Bilhanonj mombo koro ama Jeikobwaa meria moj mero woi kolooro.

⁸Kaen mero Reizelnoŋ kokaen jero: “Danawo mamaga aonjoroŋ haamo anjeŋ.” Kaen jeŋ iikawaa so mera qata Naftali (Aonjorowe) qaro. ⁹Leanonj mombo koro mende ama ii iima kawaajon iyaŋaa weleŋ embia qata Zilpa meŋ Jeikob muro embiaga kolooro. ¹⁰Embiaga koloonj Jeikobwaa mera ejaga mero. ¹¹Mero Leanonj “Simbawoŋawo!” jeŋ qata Gad (simbawoŋawo) qaro. ¹²Zilpa, Leawaa weleŋ embia kanonj Jeikobwaa meria moj mombo mero woi kolooro.

¹³Kaen kolooro Leanonj qaa kokaen jero: “Niinonj keraqeeŋgo somata mojeŋ. Emba yoŋononj mono noojonj oyaŋboyaŋ qama laligowuya.” Kaen jeŋ iikawaa so mera qata Aser qaro. (Aser = Oyaŋboyaŋ qabu.) ¹⁴Wiitnoŋ masu qero koto kambananonj somaŋa moŋnoŋ Ruubenonj seleenjenj kema balonj korianoŋ asagbaleŋ hamo^b mokolooro. Hamo ii

^b 30.14 Asagbaleŋ: Emba yoŋononj asagbaleŋ hamo neŋ afaŋgoŋ koro ambombaajon angetti, iikaanj moma laarigi.

mokolooj meŋ kaŋ nemuŋa Lea muro. Muro Reizelnoŋ data kokaen ijoro: “Goo meraganonŋ hamo meŋ kaji, iikawaa tosaanŋa mono nona nemanŋa.”

¹⁵Kaen ijoro Leanonŋ kokaen jero: “Giinonŋ lona nuana sokombaatiwaajonŋ romonŋoweto, gii mono meranaanonŋ asagbaleŋ hamo koi ii kaanŋadeenŋ nuamambaajonŋ mojanŋ. Ii mende sokonja.” Kaen jero Reizelnoŋ kokaen ijoro: “Saanonŋ! Meragaanonŋ hamo ii nombaati eenŋ, mono saanonŋ Jeikobwo gomantiinŋa koi ewao.”

¹⁶Kaen jero Jeikobnoŋ mare iikanonŋ gawonŋ mesaonŋ karo Leanonŋ kema mokolooj muŋ kokaen ijoro: “Niinonŋ meranaanonŋ asagbaleŋ hamo kanonŋ mono goo sewanga mejeŋa. Kawaajonŋ mono niwo ewota.” Kaen ijoro Jeikobnoŋ gomantiinŋa iikanonŋ iwo eri.

¹⁷Iwo eri Anutunonŋ Leawaanonŋ qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria 5:ya mero. ¹⁸Ii meŋ qaa kokaen jero: “Niinonŋ weleŋ embana ii lona muwetiwaajonŋ Anutunonŋ iikawaa tawayaa koi nonja.” Kaen jeŋ iikawaa so qata Isakar (tawa) qaro. ¹⁹Kawaa gematanonŋ Leanonŋ mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero. ²⁰Ii meŋ qaa kokaen jero: “Anutunonŋ kaleŋ awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajonŋ iinonŋ mono pondanŋ niwo laligonŋ qabuŋa noma laligowaa.” Kaen jeŋ iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuŋa) ²¹Kambanŋ tosia tegoro Leanonŋ bora meŋ qata Daina qaro.

²²Anutunonŋ mombo Reizel kaanŋagadeenŋ romonŋonŋ muŋ qaa qamakoolia moma koro ambiwaajonŋ ilaanŋ muro. ²³Ilaanŋ muro koro ama mera moŋ meŋ qaa kokaen jero: “Anutunonŋ gamuna metogoja.”

²⁴Kaen jeŋ toroqenŋ kokaen jero: “Poŋnoŋ mono merana moŋ toroqenŋ nombaa.” Kaen jeŋ iikawaa so mera qata Joosef (= Toroqenŋ nombaa.) qaro. Kiaŋ.

Jeikobwaanonŋ lama tuuŋanonŋ sei-ro.

²⁵Reizelnoŋ meria Joosef mero iikawaa gematanonŋ Jeikobnoŋ Laban kokaen ijoro: “Nii neenaa gomanŋ mirinanonŋ kemambaajonŋ mojeŋ. Kawaajonŋ saanonŋ wasiŋ nona eleema kemaŋa. ²⁶Emba meraanŋuruna koi yonŋoojonŋ ama goo welenŋa qeŋ laligoweti, mono ii nona motoonŋ kembonŋa. Nii gawonŋ somata totoonŋ meŋ laligoweti, ii geenŋgo saanonŋ mojanŋ.”

²⁷Kaen ijoro Labanonŋ kokaen jero: “Gii moma qeanŋonŋ nonjanŋi eenŋ, mono saanonŋ koi laligowa. Poŋnoŋ goojonŋ ama nii kotuegonŋ noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaenŋ kolooro mojeŋ.”

²⁸Kaen jeŋ toroqenŋ kokaen jero: “Mono gawonŋгаа tawayaa janŋgoya jena sewanŋa ii saanonŋ gomanŋa.” ²⁹Kaen jero Jeikobnoŋ kokaen ijoro: “Nii goo weleŋ nomaenŋ qeŋ laligonŋ goo gomanonŋ miriwaa oro tuuŋa tuuŋa galeŋ koma onŋombe somariigiti, ii geenŋgo saanonŋ mojanŋ. ³⁰Wala nii koi mende kawe iikanonŋ oro iwoiga mamaga mende eŋ gonoto, iikanonŋ mono nii kawe kambanŋ kanonŋ seiŋ jaasonŋgo koloju. Nii daenŋenŋ daenŋenŋ kema kaweti, iikanonŋ Poŋnoŋ kotuegonŋ

gono laligona. Kaerj laligonato, nii mono naa kambanonj saanonj neenaa kanagesouruna nangonj onjomambaajonj ama gawonj iwoi kanairj mewenaga?”

³¹Kaerj ijoro Labanonj kokaerj qisiro: “Nii mono naama gombenaga?” Kaerj qisiro Jeikobnonj meleema kokaerj jero: “Iwoi monj mende nombato, iwoi motoonggo koigadeerj noojonj ambagati eerj, nii saanonj toroqerj goononj lama tuurja tuurja ii kalanj koma jaagalerj merj onjoma laligomanja. ³²Nii saanonj goononj lama ano meme tuurja kuuya ii kete injiima gosimarja. Ii gosinj lama meria baronj kuuya ano meme (noninj) dorja titogiawo ano teregia diriwerj, sojojinjiri me korombongji ii kuuya mendeema iyangia merj kululuurj onjomba. Iyongononj saanonj gawonj merj laligowetiwaa tawana koloowu. ³³Kanagerj gawonaa tawana, lama ano meme ii injiima gosimambaajonj kawagati, kambanj iikanonj uuna dindinja kania ii afaangonj kokaerj mokoloowa: Meme (noninj) titogia qaa ano diriwerj, sojojinjiri me korombongia qaa ii kuuya ano lama baronja qaago kuuya noo tuurjanonj nambuti, ii niinonj yongoro mejerj, kaerj moma kotowa.”

³⁴Kaerj jero Labanonj kokaerj meleeno: “Nii saanonj uumotoonggo anjerj. Qaa jejari iikaerj kana ii ewaa.” ³⁵Kaerj meleema weemboria iikanondeerj Labanonj meme (noninj) ejia teregia jirinjooronj ano diriwerj sojojinjiri me korombongia ano meme embia kuuya teregia titogiawo ano diriwerj sojojinjiri me korombongji me sele jugianonj iwoi taanja raroti, ii kuuya ano lama meria baronj kuuya ii gosinj metogonj onjoma anja merauruta yongoo borogianonj ama onjono. ³⁶Labanonj ii ama onjooma yongowo Jeikobwaanonj lama ano meme tuurj ii unjama weemboria karonj kekembaa so kema kanonj laligogi. Koriganonj kaerj laligogi Jeikobnonj toroqerj Labambaanonj lama ano meme tuurja tuurja ii galerj koma onjoma laligoro.

³⁷Kaerj laligonj komonj, wakato ano gou gere iikawaa boria gbiligibili kotonj merj selegia jinjororonj kombolatiro biiwianonj taaliro jirinjooronj kolooro.^c

³⁸Kaerj kolooro gere borogia koombolatia ii merj oro yongoo apu juugia kuuya kanonj ano apu newombaajonj kagi wosogianondeerj ero. Kaerj ero lama ano meme tuurj yongononj ejianonj unjualeembutiwaa airj geriawo moma apu newombaajonj kanj mokolonj iigi. ³⁹Kaerj iima meme ejia yongononj gere boria iikawaa kosogianonj embia unjualeengi. Kaerj unjualeengi koro ama laligogitiwaaajonj meraboraurugia kawentetere, titogiawo ano diriwerj, sojojinjiri me korombongji ii onjoma laligogi.

⁴⁰Kaerj laligogi Jeikobnonj lama ano meme (noninj) meria kaanja ii gosinj mendeema onjoma anja anja tuurjgia so onjono, oro somata ii arengonj onjono jaagia Labambaanonj oro baronj ano teregia titogiawo yongononj baagerj uurj nanji. Kaerj ama anjaajonj lama ano meme (noninj)

---

^c 30.37 Gere boria: ii sopawaajonj mende ano. Kaerjagadeerj tiriqoononj me jenanj amambaajonj qaago. Anutunonj naa yawerj ano owenj jenanj ambombaajonj mende jeroto, Jeikobwaa utanonj dinqoro tenj koma laligoriwaaajonj toomoriambaa kania kaerj kuma muro.

tuunja tuunja metogonj mokoolonj onono. Ii mokoolonj somonjonj onono Labambaa lama tuunjanonj mende kema toroqenj ononji.

⁴¹Oro embia kotakota yonononj ejianonj unjualeembutiwaa ainj geriawo mogi Jeikobnonj kamban so iikanonj gere boria ii apu juunonj ano. Kawaaonj oro ejia yonononj kanj ii wosogianonj mokoolonj iima kosianonj kanonj embia ii unjualeema laligogi.

⁴²Kaen laligogito, oro embianonj esungia kamaanqeqeta koloogiti eej, iinonj gere boria ii iyonoo wosogianonj mende ama laligoro. Kaen ama laligoro oro esungia kamakamaata yonononj Labambaa tuunjanonj toroqegi esungia kotakota yonononj Jeikobwaa tuunjanonj kema toroqegi. ⁴³Jeikobnonj kaen ama kindinbiri eja qaqaqabunayawo koloonj toomorianj mokooloro. Lama ano meme tuun mamaga buja qen aonj welenqeqe ejemba unjuano kamel ano donji tuunja tuunja asuginj seigi togia kolooro. Kianj.

Jeikobnonj Laban mesaonj oloj koma keno.

31 ¹Labambaa meraurutanonj qaa kokaen jegi Jeikobwaa gejianonj kemero moro: “Mannananonj iwoi buja qen laligoroti, Jeikobnonj ii kuuya kalugonj konjoratinj anjonj kono. Mannaanaa esuhinaya galej koma iikawanonja hinaya kuuya ii iyanjaajonj mokoolonj kindinbiri koloaja.” ²Qaa ii moro ano looyaa jaasewanja iima kokaen moma asariro: “Labanonj wala ala awaa koloonj noma laligonj kouroto, kaanja mende toroqenj ama laligoja.”

³Kaen moma asariro Ponjonj Jeikob kokaen ijoro: “Gii mono eleema manjasauruga yonoo balononj kema tinitosauruga yonowo laligowa. Kema laligona niinonj giwo nama laligomana.”

⁴Jeikobnonj qaa ii moma Reizel ano Lea yorojonj qaa ano keno balonj korianonj lama tuunja tuunja galej koma ononoti, iikanonj kari. ⁵Kari kokaen irijoro: “Niinonj mangaraa jaasewanja iima kokaen moma asarijenj: Iinonj wala ala awaa ama noma laligonj kouroto, iikaanja mombo mende ama laligoja. Mannaa Anutuyanonj mono kilenj niwo nama laligonj kouro. ⁶Nii ku-usuna kuuya kululuunj iikawaa so mangara welenj qen muj laligonj koubeti, oro ii saanonj mojao.

⁷“Kaen laligoweto, iinonj anjomokolonj qaganonj ama noma laligonj gawonaa tawaya ii somaņa 10:baa so utequte ama laligoro. Kaen ama noma laligoroto, Ponjonj anjonj koma muro tiwitiwilaa monj mende ama nono laligowe. ⁸Kamban monjonj kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) titogiawo koloowuti, ii mono goo gawonj tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuun kuuya yonononj meraboraangia titogiawo ononji. Kamban monjonj kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) kawentetere koloowuti, ii mono goo gawonj tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuun kuuya yonononj meraboraangia kawentetere ononji. ⁹Anutunonj kaen ano asugiro mangaraa tuunjanonja oro konjoratinj unjuama nono seigi.

¹⁰“Oro ejianonj embia unjualeema laligogiti, kambanj iikanonj gaonj iima jaana uunj waama iibe meme (noninj) ejianonj embia unjualeema nanjgiti, iyonjoo selegia ii kawenjtetere, titogiawo ano diriwenj, sonjotinjiri me korombonjgi kuuya koloogi. ¹¹Nii gaonj iibe kanonj Anutuwaa gajoba monjonj noojonj ‘Jeikob!’ qaro. Kaenj qaro ‘Koi nanjenj,’ jenj meleembe. ¹²Meleembe kokaenj toroqenj nijoro: ‘Labanonj iwoi kuuya ama gomakeji, niinonj ii iima mojenj. Kawaajonj saanonj jaaga otaama uunj iiba: Meme (noninj) ejia kuuya embia unjualeema nanjuti, iyonjoo selegianonj kawenjtetere, titogiawo ano diriwenj, sonjotinjiri me korombonjgi koloaja. ¹³^d Niinonj Betel kanonj asuginj gombe jamo dangunu monj kuunj kele morinj niwo qaa somonjonj jojopanj qaanonj jenj kotiina. Niinonj Anutu ii ano goojonj qaa kokaenj jejenj: Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaonj geenjgaa kolokoloo gomanganonj mombo eleema kema.’ ”

¹⁴Jeikobnonj qaaya kaenj jero Reizel ano Lea yorononj kokaenj meleema munj ijori: “Manjaraa mirinonj borosamowaa bakaya monj ii noroononj mende toroqenj raja. ¹⁵Iinonj eja norono sewanaranonj karo ii anjaajongadeenj menj gilidabororo. Kawaajonj noro mono waba tani ama norono laligonj kouri. ¹⁶Kawaajonj Anutunonj manjaraa tuunjanonja esuhina ilawoila konjoratinj wano seiroti, ii kuuya mono onjanonj anana ano meraboraurunana ananaa bunjaga koloaja. Kawaajonj Anutunonj jenj kotonj gonoti, giinonj mono ii kuuya tenj koma otaawa.”

¹⁷Kaenj ijori waama menj mozozonjonj menj embamerauruta kobibiinj onjono kamel qagianonj ugi.

¹⁸Miriwaa oro tuunja kuuya konjoma onjono wala kenjgi. Eshina iwoiya kuuya Mesopotemia (Padan Aram) balononj laligonj mokoloooro seiroti, ii korebore kololonj manja Aisakwaanonj kembombaajonj Keinan balononj baagenj kenjgi. ¹⁹Kambanj kanonj Labanonj lama jugia motomambaajonj keno Reizelnonj manjaa mirinonj donjlopionj bubuga yonjgoro mero. ²⁰Yonjgoro mero Jeikobnonj toroqenj looya Aram eja Laban ii kokaenj tiligonj muro: Kembombaa qaaya ii mende jero moroto, mono olonj mesaonj kenjgi. ²¹Kaenj olonj kenjgi kamel yonjononj ilawoilaya kuuya menj bosinjgi. Kema Yufreitis apu gowoya kotonj Gilead balonj baanjawo iikanonj baagenj kenjgi. Kiaj.

Labanonj Jeikob otaanj keno.

²²Kenjgito, weemboria karoonja kolooro kanonj qaa kokaenj jegi Labanonj moro, “Jeikobnonj mono togonj olonj koma keno.” ²³Ii moma waama tinitosa ejauruta unjuama weemboria 7:baa so onjotaanj kema kema Gilead balonj baanjawo kanonj mokolonj onjonjgi. ²⁴Onjonjgiti, gomantiinja iikanonja Anutunonj Aram eja Laban ii gaanonj asuginj qaa kokaenj ijoro:

^d 31.13 Jen 28.18-22

“Gii Jeikobwaajon kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaajon mono moma kotonj galej menj aowa.” ²⁵ Uŋuanŋi Jeikobnonj opo sel kuunja Gilead balonj baanawononj mororononj kuuro Laban ano ejauruta yonononj kaanagadeenj opo sel kuunŋia iikanonj kuunj egi.

²⁶ Eŋ waama qegia Jeikobwaanonj kema kokaenj jero moro: “Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligonj nonjanj. Kere yonononj manja qenj emba yongoro horonkejuti, mono iikawaa tani noo borawoina oloŋ uruama koi kana. ²⁷ Gii naambaajonj anjomokolonj ama noma uulanawo oloŋ koma nomesaonj kana? Gii mono naambaajonj qaa monj mende jena mobe lanj kana? Ii mobenagati eenj, nii saanonj rii gbawe ambe komanj koma gita kulele qegi korisoro qaganonj onoombe kawuyaga.

²⁸ “Ii mobenagati eenj, mono saanonj esauruna ano borawoina buugia kitonj nenj yeizozogia jewenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaanja anjanja. ²⁹ Niinonj ku-usunawo kanj saanonj tiwilaanj gombenagato, gomantiinja ewe mangaa Anutuyanonj qaa kokaenj nijoja: ‘Gii Jeikobwaajonj kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaajonj mono moma kotonj galej menj aowa.’ ³⁰ Kawaajonj mesaowa, geenŋaa mangaa gomanj mirinonj eleemambaa uuainŋa somata moma laligonŋo mesaodaboronj kananonj kanj laligojanj. Kawaajonj saanonj kembato, noononj donlopionj uruna ii mono naambaajonj yongoro menj kana?”

³¹ Labanonj kaenj ijoro Jeikobnonj kokaenj meleema muro: “Giinonj borawoiga manjaqeqe ku-usunj qaganonj nuambabotiwaajonj romononj keena moma oloŋ koma kaniŋ. ³² Kaninto, mononj donlopionj bubuga mero mokoloowagi, ii saanonj qena komuwaa. Ilawoila kuuya menj laligojenj, ii saanonj tinitosaurunara yonoo jaanonj iima gosinj nama goononj iwoiga monj mokolonj iima ii saanonj mewa.” Jeikobnonj kaenj ijoroto, embia Reizelonj donlopionj ii yongoro meroti, loyanonj ii mende morotiwaajonj ii hanqanq qenj jero.

³³ Kaenj jero qegia Jeikobwaa opo sel kuunjanonj uma qenŋama monŋama Leawaa opo sel kuunjanonj uma toroqenj weleŋ embawoi yoroo opo sel kuunŋaranonj uma qenŋama monŋama iwoi monj mende mokolooro. Leawaanonj kuunj mesaonj kawaa gematanonj Reizelwaa kuunjanonj uro. ³⁴ Uroto, Reizelonj donlopionj bubuga ii menj gesononj mouma kamel qaganonj duŋ rarawaa uutanonj ama qaganonj uma qelanjinj raro. Kaenj raro manjanonj opo kuunŋaa uuta kuuya qenŋanoto, ii mende mokolooro. ³⁵ Reizelonj manja kokaenj ijoro: “Somatana, nii koinonj niiro rajenjiwaajonj ama goo jaasewanŋanonj saanonj mende waamanja. Kawaajonj uduuudu mende moma nomba.” Kaenj ijoro miriwaa donlopionj bubuga iikawaajonj monŋanoto, ii mende mokolooro.

³⁶ Mende mokolooro nama Jeikobnonj irinja soono temboma Laban kokaenj jenj qisinj muro: “Niinonj naa kanaga ama songiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaajonj kakasililinonj tiwowasanonj tigonj

nonjan? ³⁷Noo esuhinana kuuya qeŋgan daboroŋgo mono naa iwoiga moŋ mokoloona goo miri uuta buŋaga koloona? Ii saanoŋ meŋ koi kaŋ tinitosaurunara yoŋoo jaagianoŋ ana iigi batunaranonŋ qaa lombo enagati, ii gosinŋ jeŋ teŋoŋ mindiŋgoŋ norombuya.

³⁸“Niinoŋ giwo yambu 20 laligoŋ waabe. Kambaŋ iikawaa uutanonŋ gawoŋga mewe goonoŋ lama ano meme (noninŋ) yoŋonoŋ mende jaŋgoŋ qaoŋgito, awaagadeeŋ koloonŋ seisei ama laligogi. Kaŋagadeeŋ lama ejia moŋ goo oro tuuŋnoŋa mende qeŋ newe. ³⁹Kambaŋ tosaŋanoŋ oro kawalianoŋ lama qeŋ kitomitooroti, ii mende meŋ kaŋ goma laligoweto, iikawaa kitia ii neenaa tuuŋnoŋga meŋ kitianoŋ ama laligowe. Lamaga gomantiinanoŋ me asasaganonŋ yoŋgoro meŋ laligowuyagati, kileŋ iikawaa kitia amambaajoŋ jeŋkooto ana ii otaŋ laligowe.

⁴⁰“Weeŋ biwianoŋ gomaŋ gerianoŋ nooro gomantiinanoŋ memetotoŋanoŋ nuro saŋgoŋa moma laligowe. Kambaŋ mamaga gaonŋ gbiligbili laligowe. ⁴¹Yambu 20:waa so iikaŋ goo gomanonŋ laligoŋ waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajoŋ welenŋ qeŋ goma laligowe. Iikawaa gematanonŋ yambu 6 ii lama bulmakao mokoloomambaajoŋ goonoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kaŋ laligoweto, giinoŋ gawoŋ memewaa tawana ii somaŋa 10:baa so utequte ama laligona.

⁴²“Asana Aabrahambaa Anutuya amana Aisaknoŋ waeya meŋ mepeseŋkeji, iinoŋ gemananoŋ aworo koloonŋ mende kotingoŋ nonagi eeŋ, giinoŋ mono bobora wasinŋ nona kawenaga. Kaŋ ama nonagato, Anutunoŋ noononŋ siimbobolo kakasililinŋ iiro gawoŋ boronanoŋ seleqeŋe ama meŋ laligoweti, ii iima kete gomantiinanoŋ noo qaana gosinŋ jeŋ tegero mojanŋ.” Kiaŋ.

Jeikob ano Laban yorononŋ soomongo ani.

⁴³Jeikobnoŋ kaŋ jero Labanoŋ kokaŋ meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoro meraboraurugara ii noononŋ. Lama bulmakao tuuŋa tuuŋa koi ii noononŋ. Iwoi kuuya koi iijaŋi, ii kuuya noo buŋagadeeŋ kolooja. Kaento, mesaowa niinoŋ kete borawoina koi ano meraboraurugara ononiti, yoŋonoŋ kembutiwaa qaagia jegi ii qewagomambaajoŋ moma bimoojeŋ. ⁴⁴Kawaajoŋ saanoŋ kaŋ gou koma aonŋ batunaranonŋ soomongo ambo. Ii qendeembotiwaajoŋ romoŋgoŋ noroma danŋunu kaŋa batunaranonŋ ewaa.”

⁴⁵Kaŋ jero Jeikobnoŋ jamo moŋ meŋ kuuro moroalimbaŋ danŋunu kaŋa sodogara koloonŋ nano. ⁴⁶Iikanonŋ nano Jeikobnoŋ tinitosauruta yoŋoojoŋ jamo meŋ kululuuwutiwaajoŋ jero. Kaŋ jero jamo meŋ qanoŋ qanoŋ ama kululuugi uro iikawaa kosianoŋ nene lombaŋ oonŋ negi. ⁴⁷Labanoŋ jamo tuuŋ kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnoŋ qata Galed qaro.^e

^e 31.47 Danŋunu jamo tuuŋ: ii Hibruu qaanonŋ Galed ano Arameik qaanonŋ Jegar Sahaduta.

⁴⁸Kaen qama looyanon qegia Jeikob kokaen ijoro: “Jamo tuun koi mono kete anaraa batunaranon moroalimban dangununaraga ewaa.” Kawaajon Jeikobnon iikawaa qata Galed qaro. ⁴⁹Labanon qaa toroqen kokaen jero: “Ponon deema laligowoti, kamba iikanon batunaranon jaayanon niriima riin galej menj noroma laligowaa.” Kawaa so balon iikawaa qata mon Mizpa qaro. (Mizpa = Galej meme miri koriga.)

⁵⁰Labanon qaa ii toroqen kokaen ijoro: “Giinon borawoina horon ureen aon ama oromba me toroqen emba tosaaja onjombagati een, mono qaa koi moma laligowa: Balon eja monon kosonaranon mende laligon niriuro Anutunon mono kilen saanon niriima batunaranon soomongo ejiwaa qaaya ii nanjon menj laligowaa.”

⁵¹Kaen ijon mombo toroqen kokaen jero: “Qegana moba, jamo tuun koi ano toon koi kuujeni, iikanon mono anaraa batunaranon dangunu kaaja rama ubao. ⁵²Jamo tuun koi mono dangununara koloon rama ubaa ano toon koi ii kaanagadeen dangununara koloon rama ubaa. Iikanon soomongonaraajon kokaen romongon noroma rama ubao: Niinon menj bolin gomambaajon moma jamo tuun koi mende uugun goonon kamaaja. Giinon kaanjadeen menj bolin nomambaajon moma jamo tuun ano toon koi mende uruugun noonon kawa. ⁵³Aabraham, Naahor ano yoroo mangaraa bengia Anutu iinon mono qaa batunaranon kolooro ii gosin menj tegon norombaa.” Labanon kaen ijoro Jeikobnon qaa ii somongon Anutuwa qanon jojopan qanon menj kotiuro. Manja Aisaknon Anutu iikawaa waeya menj mepeseen laligoro.

⁵⁴Jeikobnon kaen ama balon baananon oro qen iikanon siimolon oon tinitosauruta horon onono lombanon kagi. Kan nene menj gomantiinanon rii oron baananon kanon egi. ⁵⁵Egi goman asaruro Labanon umugawodeen waama esauruta ano borawoita buugia kiton menj kotuegon onoma yeizozogia jero. Ii menj onomesaon eleema gomanan keno. Kiaj.

Jeikobnon Iisoowo aitongowowaajon joronqoron ano.

32 ¹Looyanon keno Jeikobnon kaanagadeen kananon keno Anutuwa gajobauruta tosanon mokolon mugi. ²Mokolon mugi injiima kokaen jero: “Ii Anutuwaanon manjaqeqe tuun koloou.” Kawaa so goman iikawaa qata Mahanaim (manjaqeqe tuun woi) qaro.

³Jeikobnon kananon kema laligon qele ejauruta tosaaja wala wasin onono Edom kantrinon balon qata Seir kanon data Iisoo iibombaajon kenji. ⁴Wasin onoma kokaen menj koton onono: “Ono mono kema da ponna Iisoo kokaen jeni moba: ‘Somatana moba, nii welen ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligon kouma laligodaboron kamba kokaamba ii mesaon kajej. ⁵Iikanon laligon bulmakao, donji, lama, meme (nonin) tuun tuun ano welenqeqe ejemba mokolon unuama kananon kajej. Oo eja ponna, niinon goo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qaa buzuna koi wala ambe goonon kaja.’ ”

⁶Kaen jey kotonj oŋono kema eleema kaŋ kokaen jegi moro: “Nono daga Iisoowaanonj keninj. Iinonj mono ejauruta 400 unuama kananonj kaŋ giwo aitonŋowombaajonj jojorinj laligoju.” ⁷Kaen jegi moma awawalinj konjilinj somata moro. Kaen moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii ano lama meme tuuŋa tuuŋa, bulmakao tuuŋa tuuŋa ano kameluruta ii mendeema oŋono tuuŋ woi koloogi. ⁸Kokaen romonŋonj kaen ano: “Iisoononj kaŋ manja qeŋ tuuŋ monj unuŋ tiwilaawaati eenj, tuuŋ monj yoŋononj mono saanonj oloŋ koma kembuyaga.”

⁹Kaen romonŋonj kokaen jey qama kooliro: “Oo Anutu, asana Aabraham ano maŋna Aisak yoroo bengara, gii saanonj moma nomba. Ponj, gii geenŋo qaa kokaen nijona mobe: ‘Gii mono waama geenŋaa balononj eleema geenŋaa tinitosauruga yoŋoononj kema. Endu kena niinonj toomorianj gombe laligowa.’ Kaen nijona mobe. ¹⁰Wala eenjanonj neenaa taa gbarunanondeen meŋ Jordan apu gowoya koi kotonj kembeto, saanonj koloonj seiŋ kete eleema tuuŋ woi koloonj koi kajeŋ. Nii welenj ejaga kamaanŋeqeŋta koloonj laligoweto, giinonj kileŋ qaaga pondanj otaanj kiankoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata koloonj uuŋopaga ii buŋa qeŋ aomambaa so mende koloonj laligowe.

¹¹“Dana Iisoononj kananonj kaŋ neena, nemuŋ ano meraboraurunana nono nunuŋ tiwilaanj nonombabotiwaajonj nii keena mojenj. Kawaajonj giinonj mono ilaanj nonoma iwaa borianonŋa metogonj nonomba. ¹²^f Gii geenŋo qaa kokaen nijona: ‘Niinonj toomorianj goma gbiliuruga koloonjseisei oŋombe janŋogianonj somariiro kowewaa sakasiŋa ejiwaa so koloowu. Ii kelemalelenj ewaatiwaajonj ama weenjweenŋoyaa so qaago. Qaa ii oŋanonj.’”

¹³Kaen qama koolinj gomantiinŋa ii balonj iikanonj ero. Enŋo oro tuuŋa tuuŋa yoŋoononŋa data Iisoo kaleŋ mumambaajonj oro kokaen gosinj mendeema oŋoma aŋatitiga oŋono: ¹⁴Meme (noninj) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia 20, ¹⁵kamel 30 meraboraurugia ajunonj, bulmakao embia 40, ejia 10, donŋi embia 20, ejia 10.

¹⁶Tuuŋ kaen kaen gosinj mendeema tuuŋ aŋa aŋa ii welenjgeŋeuruta yoŋoo borogianonj ama oŋoma kokaen injjoro: “Oŋo saanonj wala kema oro tuuŋa tuuŋa koi yoŋoo batugianonj tirinj kotonj unuama awaŋaonj kembu.”

¹⁷Kaen injjonj tuuŋ mutuya kembutiwaa galeŋa kokaen jey kotonj muro: “Kananonj kenŋi dana Iisoononj mokoloonj oŋoma kokaen qisiŋ gombaa: ‘Gii morowaa welenjgeŋe ejaga koloonj? Gii dakanonj kemaŋ jey kajanj? Oro baganonj kajuti, ii morowaanonŋa?’ ¹⁸Kaen qisiŋ gono kokaen jewa: ‘Ii welenj ejaga Jeikobwaanonŋa. Ii somataya Iisoo kaleŋ mumambaajonj ano kaju. Aŋo mono gemanananonj kananonj kaja.’”

---

^f 32.12 Jen 22.17

¹⁹Kaen jej kotonj muŋ oro tuuŋ 2:ya, tuuŋ 3:ŋa ano oro tuuŋ tosia kuuya yoŋoo galenŋia gemagianonj kagiti, ii kaanagadeen jej kotonj onono mogi: “Oŋo dana lisoa mokoloowuti, mono qaa tania iikayadeen jegi mobaa.” ²⁰Kaen jej kotonj onoma kokaen romonŋoro: “Niinon batogonj uuta menj kamaan ala kalenj mumambaajonj oro tuuŋa tuuŋa wasiŋ onombe wala kembu. Dananonj ii injiima uuta bonjonj kono olomoonaga. Uuta olomooro saanonj neeno iwaa jaasewananonj ononj keube siŋgisonŋona mesaonj ala menj nonaga.” Kaen romonŋonj toroqenj kokaen jegi mobaatiwaajonj jero: “Goo welenj ejaga Jeikobnonj mono gemanananonj sosooda kaja.”

²¹Kaen jej kalaŋa onono wala kananonj kengito, aŋo gomantiina ii opo kuuŋnonj ramaŋa jej iikanonj raro. Kiaŋ.

Jeikobnonj Siwe gajobawo aonj orori.

²²Gomantiina kanonj Jeikobnonj waama embawoita, welenj embawoita ano merauruta 11 ii unuano kema Jabok apu sakasiŋa qeleqeleeya ii kotowombaajonj anŋi. ²³Unuano apu kotonj kema esuhina iwoiya kuuya buŋaya eroti, ii kaanagadeen menj kendaborogi.

²⁴^s Kendaborogito, Jeikobnonj anodeen apu leegen kanonj mombo raro. Anodeen raro eja moŋnonj karo iwo gomantiinanonj aonj oronj nani gomanj ano. ²⁵Eja iikanonj haamo ama mumambaajonj amamaanj iima kawaajonj Jeikob ii kupu siitanonj qero. Qero motoonj aonj oronj laligori iikanonj Jeikobwaa kupu siitanonj suno. ²⁶Siitanonj suno eja iikanonj kokaen ijoro: “Gomanj amambaajonj anjiwaajonj mono saanonj nomesaona kemaŋa.” Kaen ijoroto,

Jeikobnonj kokaen meleema muro:

“Nii mende kotuegonj nombagi eenj, nii mono mende gomesaowe kembaga.”

²⁷Kaen meleema muro “Gii qaga moro?” jej qisiŋj muro “Jeikob,” jero.

²⁸^h Kaen jero qaa kokaen ijoro: “Gii Anutu ano ejemba nonowo aonj oronj laligonj haamo ama nonona. Kawaajonj goo qaga mono toroqenj Jeikob qaagoto, Israel qabu.” (Israel = Anutuwo aonjororo.)

²⁹ⁱ Kaen ijoro kokaen jero: “Gii saanonj qaga qana momaŋa.” Kaen jeroto, gajobanonj kokaen meleema muro: “Gii nomaembaajonj noo qanaajonj qisiŋj?” Kaen meleema muŋ iikanonj nama kotuegonj muro.

³⁰Kotuegonj muro Jeikobnonj kokaen jero: “Nii Anutuwo jaasewanj qenj aonj jaaya tororo iijento, kilenj niima kobooro jaawo laligojenj.” Kaen jej kawaajonj balonj iikawaa qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwaa jaasewaŋa) ³¹Weenj jaayanonj kouro Jeikobnonj Penuel gomanj ii mesaonj uuguj kanj kupu siita sunotiwaajonj ama riiŋ koriŋkoriŋ keno. ³²Eja

^s 32.24-26 Hoos 12.3-4   ^h 32.28 Jen 35.10   ⁱ 32.29 Poŋ 13.17-18

kanonj Jeikobwaa kupu sii toroqeqetaa tokotokoyanonj qerotiwaajonj ama Israel kanatuuru yonononj kambanj kokaamba kaanagadeej oro nenj kanonj kupu sii toroqeqetaa tokotokoya ii togonj mende nenjkeju. Kianj.

Jeikobnonj Iisoowo aitongori.

33 ¹Jeikobnonj jaaya uuŋ waama Iisoononj ejauruta 400 yonowo motoonj kananonj kagiti, ii injiuro. Kawaajonj meraborauruta mendeema onjoma Lea, Reizel ano welenj embawoita yonoo borogianonj onono.

²Kaenj ama onjoma kokaenj arengonj onono: Welenj embawoita yorononj meraboraurugara unuama wala kenji. Yonoo gemagianonj Leanonj meraborauruta yonowo kenji Reizel ano meria Joosef yorononj daandaanjenj.

³Sumanja kaenj arengonj onjoma anjo yonoo wosogianonj wala kema siminj kuma namononj usugonj waaro indinja 7 kolooro kema dataa jaasewanjanonj keuro. ⁴Keuroto, Iisoononj koga iimambaajonj uulanjawo bobogarij kanj suunjonj munj borianonj aroyanonj giliro kemero buuta kitoj nero urusaenj aori. ⁵Iisoononj jaaya uuŋ waama Jeikobwaa embamerauruta injiima koga qisinj muro: “Koi daenj yonononj giwo kaju?” Qisinj muro kokaenj meleeno: “Anutunonj kalenj morianja qaganonj merabora koi welenj ejaga nii nonota kajonj.”

⁶Kaenj meleeno welenj embawoita yorononj meraboraurugara yonowo kosere kouma siminj kuma namononj usugogi. ⁷Kawaa gematanonj Lea ano meraborauruta yonononj kaanjiadeenj kosere kouma siminj kuma namononj usugogi. Tetegoyanonj Joosef ano Reizel yorononj kosere kouma siminj kuma namononj usugori.

⁸Kaenj anji Iisoononj kokaenj qisinj muro: “Eja ano oro tuunj kuuya kananonj mokolonj onjonjenj, ii kania naata wasinj onjona kajuya?” Kaenj qisinj muro kokaenj ijoro: “Oo eja ponja, niinonj ii goo jaaganonj kiankoomu mokoloomambaajonj ama wasinj onjombe.”

⁹Kaenj jeroto, Iisoononj qaa kokaenj ijoro: “Oo kona, ii noononj mamaga sonanonj raju. Kawaajonj ii saanonj toroqenj geengaa bunja kolonj ewaa.”

¹⁰Kaenj ijoro Jeikobnonj kokaenj jero: “Kaenj qaago. Giinonj niimanaenj ama ala awaa menj nona goo jaasewanja iibe Anutuwaawaa jaasewanja kaanja kolooja. Kawaajonj nii goo jaaganonj kiankoomu mokoloojenj eenj, mono kalena koi saanonj bunja qenj aowa. ¹¹Anutunonj kalenj morianj qendeema nono laligonj koube iwoi kuuya amamaanjkejenj, ii kuuya saanonj enj nonja. Kawaajonj keraqeeangoo kalena menj kagiti, ii saanonj mewa.” Kaenj ijonj kaparanj koma nanotiwaajonj Iisoononj keraqeeangoo kalenja ii bunja qenj aoro.

¹²Bunja qenj aonj kokaenj jero: “Mono saanonj toroqenj kembonja. Niinonj koipugia koloowe onjo saanonj niwo kagi kembonja.”

¹³Kaenj jeroto, Jeikobnonj kokaenj ijoro: “Eja ponja, moba. Meraborauruna yonononj esungia kamakamaata kolooju ano lama

nemuja ano bulmakao nemuja meraboragia aju ojomakejuti, niinonj ii kalanj koma ojomakejenj. Kaenj kolooro ii kana kembuwaajonj weemboria motoongowaa so molanjkota ojutaawonagati eenj, yojononj mono esungia kamaaro korebore komuwuyaga. ¹⁴Kawaajonj eja ponja, gii saanonj wala kena welej ejaga niinonj sosooda gemaganonj gotaanj kamanja. Oro ojotaawe wosonanonj wala kembuti ano meraborauruna esungiaa so osojosoj kanj kanj era Seir gomanonj somatana goononj koubonja.”

¹⁵Kaenj ijoro Iisoononj kokaenj jero: “Kaenj kolooro nii saanonj ejauruna tosaanja ojomesaowe giwo osoj kawu.” Kaenj jero Jeikobnonj kokaenj qisiro: “Gii mono naambaajonj kaenj anaga? Oo eja ponja, nii goo jaanonj kianjkoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja.”

¹⁶Kaenj jero Iisoononj weemboria iikanonjadeenj eleema kema Seir gomanonj keuro. ¹⁷Jeikobnonj Sukot gomanonj kema iikanonj anja miria osoj orouruta yojoononj kuunja kuunja mero. Kawaajonj gomanj miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kianj.

¹⁸Jeikobnonj tani kaananonj Mesopotemia (Padan Aram) balonj mesaoro. Mesaonj kanj Keinan balombaa taonj qata Sekem kanonj awaagadeenj kouro. Kouma opo sel kuunja taonj kosianonj balonj korianonj mororonjonj kuunj raji. ^{19j}Opo sel kuunja balonj korianonj kuuroti, iinonj gomanj kitia ii Sekembaa manja Hamor iwaa merauruta yojoononjga silwa kota 100 kanonj sewanja mero. ²⁰Sewanja menj kanonj jiwowonj alata monj menj qata “El, Israelwaa bej Anutuya,” kaenj qaro. (El = bej)

Sekem yojononj Daina menj bolij mugj.

34 ¹Leanonj Jeikobwaa borata Daina meroti, iinonj kambanj mojononj Keinan emba saranj injimambaajonj keno. ²Keno balonj iikawaa eja ponja Hamor iinonj Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinonj Daina iima iikanondeenj iimanaanjanja moma horonj menj kileenj muro. ³Sekemnonj wombota Jeikobwaa borata Dainawaajonj pororogonj somonjonj uukalenjanonj jopagonj munj kele qaayanonj menj tutugonj munj laligoro. ⁴Tutugonj munj laligonj manja Hamor kokaenj ijoro: “Ama, gii saanonj emba saranj koi noo embanaga koloowaatiwaajonj qaa gawonj mewa.”

⁵Kambanj kanonj Jeikobwaa meraanjuruta yojononj balonj korianonj kema miriwaa orourugia galej koma ojomala laligogi Sekemnonj Daina menj kileero manja Jeikobnonj borataa buzu qaa ii kaenj moro. Ii moroto, ii mesanjonj merauruta mirinonj koubutiwaajonj qaaya bogoro mamboma raro. ⁶Mamboma raro Sekembaa manja Hamor iinonj qaa gawonj memambaajonj Jeikobwaanonj karo. ⁷Kanj raro Jeikobwaa meraurutanonj balonj korianonjga kougi. Kouma iikanondeenj iwoi asugirotiwaa sunduya

^j 33.19 Joos 24.32; Jon 4.5

ii kokaen mogi: Sekemnoj Jeikobwaa borata meŋ kileero Israel kanatuuru batugianoj sili gamuyawo kolooro. Sili ii mende aanjaa so kolooro. Ii moma uugianoj kobooro wosobiri moma goronjooso anŋi.

⁸Goronjooso mokologito, Hamornoj kokaen injijoro: “Merana Sekembaa uuwombotaa naanŋa ii onŋoo naamboragiaajon mokotaan raja. Kawaajon saanon jej tegogi Dainanoy iwaa embia koloonaga. ⁹Saanon nonowo naamboraurunana utequte ama aonij kema karo laligowonja. Kaen saanon qenaqena koloon laligowonja. ¹⁰Kaen ama saanon nonoo batunananoy rama laligowu. Nono balonana koi ii mende anŋon kombonato, onŋ saanon iikanoy lan kema kan anŋgiaa so balon kitia kitia buŋa qen aon mirigia meŋ nonowo anŋunen-qanŋunen ama laligowonja.”

¹¹Kaen jero Sekemnoj Dainawaa maŋnaanjuruta ii kokaen injijoro: “Niinoy onŋoo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qisij ononjen. Kawaajon ii me woiwaa qisij nombuti, nii saanon ii onomanja. ¹²Emba sewana ano kaleŋ meŋ kan onomanjati, iikawaa janŋoya ii saanon anŋgiaa so meŋ ubu. Ii me woiwaa qisij nombuyagati, niinoy ii saanon onomanja. Qaana kota koi: Ononoy mono jej tegon naamboragia noŋgi noo embanaga koloowaa.”

¹³Sekemnoj naanŋia Daina meŋ kileerotiwaajon ama Jeikobwaa merauruta yononoy onŋkakale qaganoy Sekem ano maŋa Hamor meleema oroma ¹⁴qaa kokaen jegi mori: “Eja mombaa selianoy Anutuwwa aiweseya mende kotogiti, nono naamboranana eja iikaanŋa saanon mende mubonja. Kaen anij gamugamu qanananoy ubabo. Kawaajon nono ii mubombaajon amamaajon. ¹⁵Onŋo sili motoonŋo kokaen anŋi nono uumotoonŋo ambonja: Wala Anutuwwa aiweseya ii ejaurugia kuuya onŋoo selegianoy kotogi tegoro nono laligojon kaanŋa koloowuti een, mono naamboranana saanon onombonja. ¹⁶Kaen anŋi saanon onowoo naamboraurunana utequte ama aonij kema karo laligowonja. Kaen saanon onŋoo batugianoy rama kanageso tuuŋ motoonŋo koloon laligowonja. ¹⁷Kaen laligowonjato, Anutuwwa aiweseya selegianoy kotowombaajon uumotoonŋo mende ambuti een, nono mono naamboranana wama monŋen kemonja.”

¹⁸Qaa kaen jegi Hamor ano meria Sekem yoronoy qaa kaanŋa kawaajon mori sokono.

¹⁹Kaen mori eja gbaworo Sekemnoj maŋaa sumanjuruta yonoo batugianoy tosaanŋa unjuugun qabuŋa somata meŋ laligoro. Iwaa uunaanjanoy Jeikobwaa borataajon mamaga erotiwaajon ama qaa jegiti, ii otaamambaajon isinabisina mende ama kambaŋ mende qen koriro uro.

²⁰Kaen kolooro Hamor ano meria Sekem yoronoy Sekem taombaa eja alauruta yonowoo qaa jewombaajon taombaa nagu kosianoy ajoajoroo sombenŋianoy kema kokaen jeri: ²¹“Eja koi yononoy ananawo ala awaa meŋ aonkeju. Kawaajon anana saanon jej tegonij yononoy ananaa balonoy rama lansan kema kan mirigia

menj ananawo angunen-qangunen ama laligowoŋa. Yoŋononj balon kitia mewuwaajonj titiŋa mamaga eja. Anana saanonj yoŋowo naamboraurunana utequte ama aoninj kema karo laligowoŋa. ²²Anana sili motoonŋo kokaenj aninj eja yoŋononj ananawo laligowombaaonj uumotoonŋo ambu: Anutuwaa aiweseya ii eja iyoŋoo selegianonj kotogi eji, iikawaa so ii wala kuuya ananaa selenananonj kaanagadeen kotoninj tegoro anana saanonj yoŋowo kanageso tuuj motoonŋo koloon laligowoŋa.

²³“Kaen aninj yoŋoononj miriwaa oro tuungia ano esuhina iwoigia kuuya ii mono ananaa buŋa koloowuya. Kawaajonj qaa ninjogiti, ii saanonj moma wambelaaninj yoŋononj ananaa batunananonj rara dundungia mokoloon laligowu.”

²⁴Kaen injijori taombaa kiropo naguyanonj kaŋ ajoroogiti, iyoŋononj kuuya Hamor ano meria Sekem yoroo qaawaajonj uumotoonŋo ama jegi Anutuwaa aiweseya ii Sekem taombaa eja kuuya yoŋoo selegianonj kotodaborogi.

²⁵Kotodaborogi weemboria 3:a kolooro kanoŋ wijigiaa siimboboloya ii kaanjadeen toroqenj moma ragi Jeikobwaa merawoita woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naanwoita yorononj manjawaa soogara somata menj taonj iikanonj sanjabaŋga kema toogia mende moma ragi alanzaŋ manja qen eja kuuya japalelenj uŋuri komudaborogi. ²⁶Hamor ano meria Sekem ii kaanjadeen manjawaa soo somatanonj ururi komuri. Komuri Sekembaa mirinonŋa naanŋara Daina ii horonj kamaanj wama keni.

²⁷Kaen ani Jeikobwaa meraurutanonj Sekemnonj naangia menj kileenj murotiwaajonj ama taononj sararagonj kema eja qamogia injiima taombaa esuhina iwoiya luluuma qen yoŋoro megii. ²⁸Lama, meme, bulmakao ano donŋi tuuŋa tuuŋa ano ilawoilagia kuuya taonj uutanonj ano balonj korianonj egiti, ii kuuya kalugonj medaborogi. ²⁹Eshuhina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya uŋuama mirigianonj iwoigia tosaŋa eroti, ii kololoonj luluuma qen yoŋoro menj togonj kenŋi.

³⁰Kaen anŋi Jeikobnonj Simeon ano Liwai kokaenj irijoro: “Oro kaen ani kakasililinj somataa qaayanonj mono noo qananonj uro laligomaŋa. Balonj kokawaa toya Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋononj mono kazi moma noma laligowu. Nii onŋoo kanatuuruna nono afaanjonj laligojonj. Kawaajonj yoŋononj manjajeqe ejaurugia kululuunj onŋoma qotogonj nonoma manja qen nombuti eenj, yoŋononj mono saanonj japalelenj nuŋ nii ano kanatuuruna tiwilaŋ nonombuya.”

³¹Jeikobnonj kaen irijoroto, iyorononj qaa kokaenj ijori: “Moŋnonj nonoo naanŋana kana somata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa ironj meleema onjoninj sokonja.” Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Betel keno Anutunoŋ kotuegoŋ muro.

35 ^{1k} Anutunoŋ Jeikob qaa kokaen ijoro: “Gii mono waama Betel gomanonŋ kema rara dundunga mokoloonŋ kanonŋ Anutuwaajonŋ siimolonŋ alata monŋ mewa. Daga Iisoowaajonŋ oloŋ koma kena Anutunoŋ kambanŋ iikanonŋ asuginŋ gonoti, mono iwaajonŋ alata ii mewa.”

²Kaen ijoro Jeikobnoŋ sumaŋa ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaen jeŋ kotonŋ oŋono: “Beŋ doŋlopijonŋ iwoi towoya batugianonŋ ejuti, ii mono qetegonŋ giligi keno koma konjoratiŋ meŋ aonŋ selegia songbama opo malekugia utegowu. ³Nii konajiliŋ uutanonŋ laligonŋ Anutu qama kooliwe meleema nono ano daenŋ daenŋ kema kaŋ laligoweti, iinonŋ iikanonŋ niwo laligonŋ kouro. Kawaajonŋ oŋo mono kagi Betel gomanonŋ kembonŋ. Nii iikanonŋ Anutuwaajonŋ siimolonŋ alata monŋ memaŋa.” ⁴Kaen jeŋ kotonŋ oŋono borogianonŋ doŋlopijonŋ iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianonŋ manŋu sulugiti, ii qetegonŋ kololonŋ Jeikob mugi. Mugi kema jujuu gere monŋ Sekem gomanonŋ nanoti, iikawaa kanianonŋ namononŋ osoŋ roŋ kono.

⁵Kaen ama waama keŋgi taonŋa taonŋa liligonŋ ragiti, Anutunoŋ kanatuurugia iyonŋoo uugia kuuro sombugia kanjaŋawo moma eleŋgia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende oŋotaagi. ⁶Kaen kema laligonŋ Jeikobnoŋ ano kanatuuruya kuuya iwo laligogiti, ii unŋuama Luz gomanonŋ keugi. Luz qata monŋ Betel ii Keinan balononŋ eja. ⁷Kanonŋ keuma Jeikobnoŋ siimolonŋ alata monŋ mero. Dataajonŋ oloŋ koma kenoti, kambanŋ iikanonŋ Anutunoŋ balonŋ iikanonŋ asuginŋ muro. Kawaajonŋ Jeikobnoŋ gomaŋ miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Beŋa) ⁸Betel kanonŋ laligogi Rebekawaa weleŋ embia Debora ii komuro. Komuro Betel gomaŋ baatanonŋ jujuu gere mombaa kanianonŋ roŋ koŋgi. Jiŋgeŋ qama saagitiwaajonŋ ama jujuu gere iikawaa qata ‘Jiŋgeŋ saawaa jujuu’ kaenŋ qagi.

⁹Jeikobnoŋ Mesopotemia (Padan Aram) balonŋa eleema karo Anutunoŋ mombo asuginŋ muŋ kotuegoŋ muro. ¹⁰^l Kotuegoŋ muŋ kokaen jero moro: “Goo qaga Jeikob (tiliqili eja) qamakejuto, iikaanŋa toroqen mende qama laligowu. Kete kanaiŋ uma qaga mono Israel ewaa.” Poŋnonŋ kaen jeŋ qata Israel qaro. (Israel = Anutuwo aonŋ orori.)

¹¹^m Qata kaen qama toroqenŋ Jeikob kokaen ijoro: “Nii Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojeŋ. Gii saanonŋ koloonŋ seisei ana gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianonŋ somariŋ ubaa. Goonŋga kanatuuru mamaga koloonŋ kanageso tuuŋa tuuŋa asugiwu. Gii kiŋa kiŋa yoŋoo bemunjalegiaga koloowaga. ¹²Niinonŋ balonŋ Aabraham ano Aisak buŋa qeŋ orombeti, ii mono goo buŋa qemaŋa ano goo gemaganonŋ gbiliuruga yoŋoo buŋagia kaanagadeenŋ koloowaatiwaajonŋ ii qemaŋa.”

^k 35.1 Jen 28.11-17   ^l 35.10 Jen 32.28   ^m 35.11-12 Jen 17.4-8

¹³ Anutunonj qaa kaen ijon Jeikob mesaonj gomanj miri iikanonja kanakeewanj uro. ¹⁴ⁿ Anutunonj qaaya ijoro moroti, Jeikobnonj balonj iikanonj jamo monj menj waama toonj kuunj ii wain ooyanonj mamatewooya menj morinj iikawaa qaganonj oil gerewaa kelega maaro kemero. ¹⁵ Anutunonj qaa ijoroti, Jeikobnonj gomanj miri iikawaa qata Betel (Anutuwaaw miri) qaro. Kianj.

Reizelnonj komuro.

¹⁶ Kawaa gematanonj Jeikobnonj sumanjuruta unuama Betel gomanj mesaonj kema laligonj Efrata gomanj dodowigi Reizelnonj mera meme kambaananonj kanj kuuro masu jekania boorongia qero. ¹⁷ Masu qenjen-mamjenjawo somata qeroti, kambanj iikanonj koipu embanonj qaa kokaenj jero moro: “Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kambanj kokaamba kaanagadeenj mera ejaga monj mombo mewaga.”

¹⁸ Kaen jero mera menj komumambajaanj ama tomoya menj kuuro enj qata iikawaajanj Benoni qaro. (Benoni = siimbobolonaaw merana) Kaen qaroto, manjanonj qata Benjamin qaro. (Benjamin = Simbawonj merana)

¹⁹ Reizelnonj kaen komuro Efrata kana goraayanonj Betlehem kanonj ronj konji. ²⁰ Ronj konji Jeikobnonj toonj jamo monj menj Reizelwaa qasirinonj kuuro. Reizelwaanonj toonj jamo ii kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqen nanja.

²¹ Kaen kolooro Israelnonj gomanj ii mesaonj toroqen kema laligonj Eder miri^o korigaa teegenj keuma opo sel kuunja iikanonj mororongonj kuuro. Kianj. ²² Jeikobwaa sumanjuruta yonjononj balonj iikanonj rama laligonj mutu meria Ruuben iinonj manjaa embia sewanja mende memeta Bilha iwaanonj kema motoonj eri manja Israelnonj iikawaa buzuya moro.^p

Jeikobwaa merauruta

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaenj: Leawaa merauruta Ruuben ii Jeikobwaa meria mutuya. Iwaa gematanonj Simeon, Liwai, Juuda, Isakar ano Sebulun. ²⁴ Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin. ²⁵ Bilha Reizelwaa welejenj embawaa merawoita ii Dan ano Naftali. ²⁶ Zilpa Leawaa welejenj embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta kaanja ii Mesopotemia (Padan Aram) balononj koloogi. Kianj.

Aisaknonj komuro.

²⁷^q Jeikobnonj kema laligonj Kiriati Arba (qata monj Hebron) kawaa kosianonj Mamre gomanonj manja Aisakwaanonj keuro. Asia Abraham

ⁿ 35.14-15 Jen 28.18-19   ^o 35.21 Eder: = lama tuumbaa jaagalenj meme miri koriga

^p 35.22 Jen 49.4   ^q 35.27 Jen 13.18

ano maŋa Aisak yorononŋ wala balonŋ iikanonŋ waba koloonŋ laligori.
 28 Maŋa Aisakwaa laaligo kambaŋa ii yambu 180 kolooro komuro. 29 Eja
 waŋa kolooro yambuyanonŋ momogoro goronŋ qeŋ komunŋ ambosakonŋuruta
 yonoononŋ toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yorononŋ qamoya
 ii ronŋ koni. Kiaŋ.

Iisoowaa gbiliuruta

1 Hist 1.34-37

36 ¹Iisoo qata monŋ Edom iwaa gbiliuruta yonoo qa areŋgia ii
 kokaenŋ: ²r Iisoononŋ Keinan emba karoonŋ ononoti, iyonoo qagia
 ii kokaenŋ: Ada ii Hit eja Elon iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja
 Zibeombaa meria Ana iwaa borataga. ³s Basemat ii Ismaelwaa borata
 Nebaiotwaa naaŋa.

⁴Adanonŋ Iisoowaa meria Elifaz mero Basematnonŋ iwaa meria
 Reuel mero. ⁵Oholibamanonŋ Jeus, Jalam ano Kora onono. Iisoowaa
 merauruta kaenŋ ii Keinan balononŋ koloogi.

⁶⁻⁷Jeikob ano Iisoo yoroononŋ miriwaa oro tuuŋa tuuŋa
 mamaga egitiwaaonŋ balonŋ wabaga laligoriti, iikanonŋ mende
 sokono. Eshinagaranonŋ somata totoonŋ kolooro motoonŋ rama
 laligowombaonŋ amamaagi. (6) Kawaonŋ Iisoononŋ embauruta,
 meraborauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinonŋ laligogiti, ii
 ujuano. Ii ujuama lama bulmakao tuuŋa tuuŋa, donŋi kameluruta
 ano esuhina iwoiya kuuya Keinan balononŋ laligonŋ mokoloroti, ii
 meŋ koga Jeikob mesaonŋ balonŋ mononŋ keno. ⁸Iisoo qata monŋ Edom
 iinonŋ kaenŋ ama Seir balonŋ baanayawo kanonŋ kema laligogi.

⁹Iisoononŋ Seir balonŋ baanayawo kanonŋ laligonŋ Edom kanageso yonoo
 bemunjalegia koloroti, iwaa gbiliuruta yonoo qa areŋgia ii kokaenŋ:

¹⁰ Iisoowaa merauruta yonoo qagia ii kokaenŋ:

Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia Basemat iwaa meria
 qata Reuel.

¹¹ Elifazwaa merauruta 5 ii

Teman, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.

¹² Iisoowaa meria Elifaz iwaa embia sewana mende memeta qata
 Timna iinonŋ Elifazwaa meria Amalek mero. Iisoowaa embia
 Ada iwaa esa ejauruta ii kiaŋ.

¹³ Reuelwaa merauruta 4 ii

Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia Basematwaa
 esauruta eja ii kiaŋ.

¹⁴ Iisoowaa embia Oholibama iinonŋ Iisoowaa merauruta

^r 36.2 Jen 26.34   ^s 36.3 Jen 28.9

karooŋ oŋonoti, ii qagia Jeus, Jalamano Kora qagi.

Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa borata kolooro.

¹⁵Iisoowaa gbiliuruta tuuŋa tuuŋa yoŋoo eja poŋgia

ii kokaenŋ: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa merauruta

eja poŋ koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo, Kenaz, ¹⁶Kora, Gatam ano Amalek. Elifazwaa gbiliuruta eja poŋ Edom balonoŋ koloogiti, ii kianŋ. Ii Iisoowaa embia Ada iwaa esaurutaga koloogi.

¹⁷Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja poŋ koloogiti,

ii qagia kokaenŋ: Nahat, Zera, Sama ano Miza. Reuelwaa gbiliuruta eja poŋ Edom balonoŋ koloogiti, ii kianŋ. Ii Iisoowaa embia Basemat iwaa esaurutaga koloogi.

¹⁸Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta eja poŋ koloogiti,

ii qagia kokaenŋ: Jeus, Jalamano Kora. Eja poŋ ii Iisoowaa embia Oholibama, Anawaa borata iwaa merauruta koloogi.

¹⁹Iisoo (Esau) qata moŋ Edom iwaa merauruta kianŋ ano yoŋoo

kanagesourugia ano eja poŋgia ii kianŋ.

Seir kanagesowaa qa areŋa

1 Hist 1.38-42

²⁰Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balonoŋ laligogiti, iyoŋoo qagia ii kokaenŋ:

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ²¹Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balonoŋ Hoor kanageso yoŋoo eja poŋgiaga laligogi Iisoonoŋ kanageŋ karo.

²²Lotambaa merawoita woi ii qagara

Hori ano Heman. Lotambaa naaŋa qata Timna.

²³Sobalwaa merauruta qagia ii kokaenŋ:

Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.

²⁴Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaenŋ: Iinoŋ maŋa Zibeombaa doŋgia baloŋ qararanŋkoŋkoŋanoŋ galeŋ koma oŋono nene moŋgama negi iikanonŋ apu jaaya jaaya geriawo mokolooro.

²⁵Anawaa meraborawoita woi ii

meria Dison ano borata Oholibama.

²⁶Disombaa merauruta qagia ii kokaenŋ:

Hemdan, Esban, Itran ano Keran.

²⁷Ezerwaa merauruta qagia ii kokaenŋ:

Bilhan, Zaawan ano Akan.

²⁸Disambaa merawoita woi ii qagara

Uuz ano Aran.

²⁹Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja poŋurugia yoŋoo qagia ii

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ³⁰Dison, Ezer ano Diisan.

Hoor kanagesoya kanagesoya yonoo eja ponjurugia ii arengiaa so Seir balononj kaenj laligogi. Kiaj.

Edom yonoononj kinj ponj arenj

1 Hist 1.43-54

³¹Israel kanageso yonoononj kinj ponj monj mende galenj koma onono walawala kambanj kanonj kinj ponj kokaenjanonj Edom balonj kanonj galenj koma onoma laligogi: ³²Beorwaa meria Bela iinonj Edom yonoo kinj ponjgia kolooro. Iwaa sitiaa qata Dinhaba.

³³Belanonj komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinonj Belawaa dujanonj kinj koloonj laligoro. ³⁴Jobabnonj komuro Teman balombaa eja qata Husam iinonj dujanonj kinj koloonj laligoro. ³⁵Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinonj dujanonj kinj koloonj laligoro. Hadadnonj Moab balononj kema Midian eja yonowo manja qenj unjnj haamo ano. Iwaa sitiaa qata ii Awit. ³⁶Hadadnonj komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinonj dujanonj kinj koloonj laligoro.

³⁷Samlanonj komuro Saul iinonj kitianonj kinj koloonj laligoro. Iwaanonj gomanj miri Rehobot ii Yufreitit apu gowoyaa kosianonj ero. ³⁸Saulnonj komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinonj Saulwaa kitianonj kinj koloonj laligoro. ³⁹Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnonj kitianonj kinj koloonj laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa borata ano Mezahabwaa esiaga laligoro.

⁴⁰Iisoowaa gbiliuruta yonoo eja ponj qa arengia ii isigiaa so ano gomanj miri balonjgiaa so kokaenj kolooro:

Timna, Alwa, Jetet, ⁴¹Oholibama, Ela, Pinon, ⁴²Kenaz, Teman, Mibsar, ⁴³Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja ponjurugiaga laligogi qagiaa so gomanj miri balonjgiaa qagia qagi.

Edom qata monj Iisoo iinonj wala balonj menj rama laligonj Edom kanagesowaa bemunjaleya kolooro. Kiaj.

Joosef ano daremunjuruta

37 ¹Aisaknonj Keinan balononj waba koloonj laligoro meria Jeikobnonj iikanonj toroqenj laligoro. ²Jeikobwaa gbiliuruta iyonoo sundugia kokaenj:

Joosefonj eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremunjuruta, manjaa embawoita sewangara mende memeta Bilha ano Zilpa yoroo merauruta yonowo lama ano meme (noninj) tuunja tuunja galenj koma onoma laligogi. Kaenj laligonj daremunjurutanonj sili anjiti, iikawaa sunduya bologa bologa ii manja ijoro moma laligoro.

³Jeikobnonj eja wana kolooro meria Joosefonj kolooroti, iikawaajonj manjanonj ii merauruta tosaanja kuuya unjuugunj uutanonj jopagonj munj laligoro. Kambanj monjonj maleku koriga iima-ainjainjawa boria koriga ii menj Joosef muro. ⁴Manjanonj ii daremunjuruta kuuya unjuugunj uutanonj

jopagon munj laligoroti, iwaa daremunjuranonj ii iima kanainj kazi ama munj iwo ala-alawaa qaaya monj mende aminj moma laligogi.

⁵Gomantiinja monjonj Joosefnonj gaonj monj iima iikawaa sunduya ii daremunjuruta injjoro mogi. Ii mogi uugianonj waaro kazi mamaga moma munj laligogi. ⁶Sunduya ii kokaenj jero mogi: “Mobu, nii gaonj monj iijenj, ii kokaenj; ⁷Anana gawononj laligonj wiit padi boranana somonjgowombaa tani anjonj. Kaenj aninj noononj wiit padi borana iikanonj waama konj nano onjononj boranj kanonj mono noononj boranj liligonj sigonj nanjuya.”

⁸Kaenj injjoro moma daremunjuranonj Joosef kokaenj ijogi: “Gii nonoononj kinj ponja koloonaga me? Gii onjanonj galej koma nonomabaajonj mojanj me?” Joosefnonj gaonja iima kawaa sunduya injjoroti, iikawaajonj yonjoo uugianonj mombo toroqenj waaro kazi somata totoonj moma munj laligogi.

⁹Kawaa gematanonj gaonj monj mombo iima iikawaa sunduya daremunjuruta kokaenj injjoro mogi: “Niinonj gaonj monj iibe iikanonj weenj, koinj ano senjelao 11 kanonj noononj usugogi.”

¹⁰Sunduya ii maŋa ano daremunjuruta injjoro mogi maŋanonj temboma kokaenj jenj muro: “Gii gaonj tania kaŋa ii nomaembaajonj iijaŋa? Nii, nemunja ano daremunjuruga nono mono nomaenjanonj goononj kanj jaasewanjanonj siminj kuma namononj usugowonaga?” ¹¹† Kaenj kolooro daremunjuranonj uugianonj motoqoto moma munj laligogito, maŋanonj qaa ii uu konojanonj ano ero romonjonj laligoro. Kiaŋ.

Joosef sewanja meŋ wama Iijipt balononj kenji.

¹²Kambanj monjonj Joosefwaa daremunjuruta yonjononj maŋgiaanonj lama tuunjuruta galej koma onjombombaajonj Sekem gomanj kosianonj kema laligogi. ¹³Iikanonj laligogi Israelonj Joosef kokaenj ijoro: “Merana, goo daremunjuranonj Sekem kosianonj lama tuunjanana galej koma onjoma laligojuti, ii mojanj. Saanonj koi kana wasinj gombe yonjononj kema.” Kaenj ijoro “Saanonj kemaŋa,” jero.

¹⁴Jero kokaenj ijoro: “Gii mono kema daremunjuruga ano lama tuunana injiima nomaenj laligojuti, iikawaa qaa sunduya ii meŋ eleema kanj jena momaŋa.” Kaenj jero moro Hebron dondoonjanonja wasinj muro kema kema Sekem balononj keuro.

¹⁵Sekem balononj keuma balonj korianonj kana monjgama lanj kema laligoro eja monjonj mokolonj iima kokaenj qisinj muro: “Gii naa iwoiga monjgama laligojanj?”

¹⁶Qisinj muro kokaenj meleeno: “Nii daremunjuruna yonjoojonj monjanjenj. Yonjononj dakanonj liligonj lamaurugia galej koma onjonjuti, ii saanonj jena momaŋa.”

¹⁷Kaenj meleeno kokaenj jero: “Yonjononj mono gomanj koi mesaonj kenji. Dotan gomanonj kembombaajonj jegi mobe.” Kaenj jero moma

† 37.11 Apo 7.9

daremuŋuruta yoŋoo kanagianonŋ oŋotaanŋ kema Dotan gomanŋ kosianonŋ kema mokoloonŋ oŋono.

¹⁸Mokoloonŋ oŋoma kosogianonŋ mende keuroto, sigenŋsigenŋ endu karo daremuŋanonŋ ii iima ajoroonŋ Joosef qewombaaŋonŋ anŋonanŋ anŋi. ¹⁹Anŋonanŋ ama iyanŋiodeenŋ kokaenŋ aminŋ mogi: “Iibu, gaonŋ ii-ii eja iikanonŋ mono endu kaja. ²⁰Ayo, mono kagi kema qeninŋ komuro qamoya apu roŋa moŋnonŋ giliniŋ kemero kokaenŋ jewoŋa: ‘Oro kawalianonŋ mono ii qero komuro.’ Gaonŋaa hoŋanonŋ nomaenŋ koloowaati, ii mono iikawaa gematanonŋ iiboŋa.”

²¹Kaenŋ aminŋ mogi Ruubenonŋ ii moma Joosef borogianonŋga metogonŋ laaligoya somonŋgomambaaŋonŋ moma kokaenŋ jero: “Ii mono mende qeninŋ komuwaa.” ²²Toroqenŋ kokaenŋ jero mogi: “Saya mono mende maabu. Balonŋ qararanŋkonŋkonŋonŋ apu roŋ koi nanji, ii saanonŋ iikanonŋ giligi kemewaato, borogianonŋ mono iwaa selianonŋ mende oosirinŋ qewu.” Ruubenonŋ Joosef borogianonŋga metogonŋ anŋonŋ koma wama maŋaanonŋ eleema kemboŋonŋ moma qaa kaenŋ jero.

²³Kaenŋ jero moma nanŋi Joosefnonŋ daremuŋuruta yoŋoononŋ kouro. Kouro malekuya koriga iima-ainŋainŋawo boria koriga mouma karoti, ii lanŋ horonŋ menjuqenjuranŋi. ²⁴Ii menjurama kogia qelanjinŋ meŋ kema apu roŋnonŋ giligi kemero. Apu roŋ ii apuya qaa gbameŋaga nano.

²⁵Kaenŋ ama nene newombaaŋonŋ kamaanŋ ragi. Kamaanŋ rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahooro eja toŋianonŋ Gilead gomanŋ mesaonŋ kamelgia dononŋ dononŋ kuunŋ oŋoma awanŋao kagi injiigi. Yoŋononŋ kamel qagianonŋ daŋe rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasiŋ gere tokoya qata mor bala ii anŋi bosima Iijipt kantrinonŋ kembombaaŋonŋ kagi.

²⁶Kaenŋ injiima Juudanonŋ daremuŋuruta kokaenŋ injijoro: “Anana konana qeninŋ komuro sayaa qaaya kolatiŋ asanŋgowonŋati eenŋ, iikanonŋ mono nomaenŋ ilaenŋ nononaga? ²⁷Iinonŋ ananaa konana koloonŋ ananaa sakitinana koloojiwaaŋonŋ mono boronananonŋ selianonŋ mende oosirinŋ qewonŋato, saanonŋ kagi kema Ismael eja yoŋononŋ ii sewanŋa mewutiwaaŋonŋ oŋomboŋa.” Kaenŋ injijoro daremuŋurutanonŋ ii moma uumotoonŋgo ama wambelaagi.

²⁸^u Kaenŋ anŋi Midian balombaa Ismael kanagesowaa komahooro eja yoŋononŋ kanŋ kouma unŋuuguwombaaŋonŋ anŋi. Kaenŋ anŋi kogia Joosef ii apu roŋnonŋga horogi kouro silwa kota 20:nonŋ sewanŋa mewutiwaaŋonŋ oŋonŋi. Oŋonŋi Ismael eja yoŋononŋ ii sewanŋa meŋ wama Iijipt kantrinonŋ kenŋi.

²⁹Kenŋi Ruubenonŋ moŋgenŋga eleema apu roŋnonŋ karo Joosef iikanonŋ mombo mende nano iima wosoya juno wosobiria qendeema malekuya menjurano. ³⁰Malekuya menjurama kouruta yoŋoononŋ eleema kanŋ kokaenŋ injijoro: “Mera gbaworononŋ mono daenŋenŋ alinŋ sooja? Yei, manŋгаа siita! Iikawaa qaaya ananaa qananonŋ uro mono nomaenŋ ambenaga?”

^u 37.28 Apo 7.9

³¹Kaen injijoro meme (nonin) ejia mon men qegi komuro Joosefwaanon maleku men meme iikawaa sayanon qendunjon men boligi. ³²Men bolin malekuya koriga iima-ainaijawo boria koriga ii men mirinon kema maŋa qendeema kokaen ijogi: “Nono koi mokooloon. Ii meraga Joosefwaanonga me qaago, ii saanon iima gosiwa.”

³³Kaen jegi iima gosin kokaen jero: “Koi ii meranaanon malekuga. Oro kawalia mononon mono japalelen qero komuro gogoro. Onanon, Joosef ii kitomitoro borombooron kolooro.” ³⁴Kaen jen amburerej ama wosobiria qendeema malekuya menjurama selia namonon men bolin meriaajon kamban koriga jingen qama saama laligoro. ³⁵Kaen laligoro meraborauruta kuuya yononon kan ulunkolen men mubombaaon angito, iinon ii qetama togon uukondungadeen moma kokaen jero: “Qaago! Niinon mono jingen qama saama laligon komun koomu gomanon meranaanon kememaŋa.” Kaen jen Joosefwaajon saama laligoro.

³⁶Kaen laligoro kamban kanon Midian balombaa komahooro eja yononon Joosef wama Iijipt kantrinon keuma sewana mewutiwaajon angit Faarao kimbaa jawina mon qata Potifar, kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaga laligoroti, iinon ii sewana mero welenqegeya omaya kolooro. Kiaŋ.

Juuda ano Taamar

38 ¹Kamban kanon Juudanon daremunuruta onomesaon yagomaŋanon Adulam gomanon kemen eja mon qata Hira iwo rama laligoro. ²Kanon laligon Juudanon Keinan eja mon qata Sua iwaa borata iima embiaga mero motoon eri. ³Motoon eri embianon koro ama mera men qata Er qaro. ⁴Kaen qama mombo koro ama mera mon men qata Oonan qaro. ⁵Kawaa baatanon mombo toroqen mera mon men iwaa qata Sela qaro. Mera ii Kezib gomanon laligon kanon mero.

⁶Kaen laligogi Juudanon meria mutuya Er iwaajon emba mon qata Taamar muro embiaga kolooro. ⁷Embiaga kolooroto, Juudawaa meria mutuya Er iinon Pombaa jaanon kilega meme koloon laligoroti, iikawaajon Pononon jen tegon muro komuro. ⁸Komuro Juudanon meria Oonambaaon kokaen jero: “Gii saanon dagaanon malo men qambota koloojan iwaa kana qaaya otaan iwo en dagaajon gbili mekolooowa.”

⁹Kaen jeroto, Oonanon gbili ii iwaa buŋa mende koloowaati, kaen moma sili kokaen ama laligoro: Dataajon gbili mekoloowabotiwaajon iwaa emba maloyawo en laligoriti, kamban iikanon kamban so mera mekomekolooowa sele apuya ii een namonon maama laligoro. ¹⁰Sili kaan ama laligoroti, ii Pombaa jaanon kilegamon kolooro. Kawaajon Pononon ii kaanagadeen jen tegon muro komuro. ¹¹Komuro Juudanon enaroya Taamar kokaen ijoro: “Gii mono mangaa miri gomanon eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanon somariin somata koloongo gii gombaa.” Keeta kokaen romonjon kaen ijoro: Selawaa

dawoita komuri iinonj iikawaa so laligonj kaanagadeenj komuwabo. Kaen romongonj Taamar ijoro manjaa gomanonj eleema kema kanonj rama laligoro.

¹²Kanonj rama laligoro kambanj koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinonj komuro. Komuro jingenj qama saama laligoro tegoro Juudanonj gomanj balonj qata Timna kanonj eja tosanonj iyanjaa lamauruta yonoo jugia motogiti, ii injimambaajonj uro. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motoonj iikanonj uri. ¹³Uri Taamar buzu qaa kokaenj jegi moro: “Moba, goo eja enjaroganonj mono lamauruta yonoo jugia motomambaajonj ama Timna gomanj balononj kenja.”

¹⁴Kaenj jegi moro. Juudawaa meria Selanonj mono somariinj somata kolooro kilej ii embia koloowaatiwaajonj mende muro. Kawaajonj Taamarnonj malo laligomambaa malekuya qetegonj wanj kawosesenonj wanj jaaya esuuj turunj aoro. Kaenj ama Timna kekembaa kananonj kema taonj qata Enaim kanonj keuma kiropo nagu kosianonj raro.

¹⁵Raro Juudanonj kanj iima jaasewana esuurotiwaajonj ii mende iima kotonj ii kana somata embaga kaenj romongoro. ¹⁶Enjaroyaga raroti, ii mende moma kotorotiwaajonj ama kana goraayanonj iwaanonj kema kokaenj ijoro: “Saanonj kana niinonj giwo ewota.”

Kaenj ijoro moma kokaenj qisiro: “Niwo ewagatiwaa tawaya mono naa iwoiga nomba?”

¹⁷Kaenj qisiro kokaenj ijoro: “Nii neenaa tuunjonja meme meria gbaworoya monj ambe goononj kawaa.” Kaenj ijoro kokaenj qisiro:

“Ti wala mende kanj kouro qaagaa honja koloowaatiwaa iwoi monj ii nomba me qaago?”

¹⁸Kaenj qisiro kokaenj jero: “Noo qaanaa honja koloowaatiwaa iwoi monj ii mono naa iwoiga gombenaga?”

Kaenj jero kokaenj meleeno: “Munjenj aasoganonj qaga mokotaanjenjejani, ii ano iikawaa kasa wota ano gbaruga boroganonj menj nanjani, mono ii nomba.” Kaenj meleeno iwoi ii munj iwo ero koro ano. ¹⁹Iwo enj waama mirianonj kema wanj kawoseseja luluuma qetegonj malo laligomambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.

²⁰Kaenj laligoro Juudanonj kambanj monjonj Adulam gomambaa eja alia Hira wasinj kokaenj ijoro: “Gii mono meme (noninj) meria gbaworoya menj kema emba ii muna noo qaanaa honja koloowaatiwaa iwoi ii meleema gono menj kawa.” Gawonj kaenj mewaatiwaajonj Hira wasiro kenoto, Hiranonj emba ii mende mokolooro. ²¹Mende mokolonj Enaim eja tosaanja kokaenj qisinj onjoma jero: “Siimolonj jigowaa kana somata embanonj Enaim kokaamba kana goraayanonj raroti, ii dakanonj?”

Kaenj jero kokaenj meleema ijogi: “Emba kaanja monj ii kokanonj mende laligoro.”

²²Kaenj jegi Hiranonj eenj eleema Juudawaanonj kanj ijoro: “Niinonj kema emba ii mende iibe. Gomanj iikawaa toya yonjononj kaanagadeenj qaa

kokaen jegi mobe: ‘Siimolon jigowaa kana somata embia monj ii kokanonj mende laligoro.’”

²³Kaen ijoro Juudanonj kokaen jero: “Oo alana, mesaowa! Iinonj iwoi ii saanonj menj laligowaa. Iwoi monj amboraga, mono jomoma noronji gamunonj turunj norombabo. Niinonj meme meria gbaworoya koi ii saanonj ambe kenoto, giinonj emba ii mende mokoloona.”

²⁴Kaen jero koinj karoombaa so tegoro tosianonj Juuda buzu qaa kokaen ijogi moro: “Goo enaroga Taamarnonj mono serowilinj ama koro ama laligoja.”

Kaen ijogi Juudanonj ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jenjkooto kokaen ano: “Ii mono wama ororaanj gerenonj giligi kemenj jewaa.”

²⁵Ii wama ororaanj kenji enaroyanonj Juudawaajonj qaa kokaen ano keno: “Oo enarona, iwoi kokawaa toyanonj mono nono koro ama laligojen. Kawaajonj mungenj aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosinj toya mokoloowa.”

²⁶Qaa kaen ano keno moma anaa iwoiya ii iima gosinj kokaen jero: “Iinonj qaa ii onja jeja. Niinonj ii merana Selawaa embia koloowaatiwaajonj mende mube. Kawaajonj iinonj mono nii nuugunj emba dindinja koloonj qaa ii jeja.” Kaen jenj emba iikawo mombo mende ero.

²⁷Kanagenj merabora memambaa kambajanonj kanj kuuro mera gesoyaa uutanonj sunesune eja meria woi rari. ²⁸Rari mera memambaajonj ano monjonj boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu embanonj ii iima moma kasa oso popolanj menj borianonj somonjonj kokaen jero: “Iinonj wala asugija.”

²⁹Kaen jeroto, mera kanonj boria mombo hororo uro alianonj wala asugiro. Iinonj asugiro koipu embanonj kokaen jero: “Oo mono iikaanja ama kanaga menjurama asugijan.” Kaen jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjuranja.) ³⁰Kawaa gematanonj aliaa borianonj beweso kasa oso popolanj eroti, iinonj asugiro qata Zera qagi. (Zera = oso popolanj) Kiaj.

Joosef ano Potifarwaa embia

39 ¹Kamban batuya kanonj Ismael kanagesowaa komahooro eja yonononj Joosef wama Iijipt kantrinonj keuma sewanja mewutiwaajonj anji. Anji Iijipt eja monj qata Potifar, Faarao kimbaa jawinja monj ano laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galenjiaga laligoroti, iinonj ii sewanja mero welenjqeqeya omaya kolooro.

²^v Kaen ama laligoro Ponjonj Joosefwo nano iwoi kuuya ama menj laligoroti, iikanonj toomorianj mokolooro. Iinonj toya Iijipt eja iwaa mirinonj laligoro. ³Kaen laligoro Ponjonj Joosefwo nama kondoonj muro iwoi kuuya borianonj menj laligoroti, iikanonj toomorianj kolooro.

^v 39.2 Apo 7.9

Kaen kolooro toyanon ii iiro. ⁴Toyanon ii iiro awaa sokono iwaa jaanon iima-ain mokolooro ijoro anaa laaligoyaa galenja kolooro. Potifarnon Joosef kuun muro miriaa iwoi kuuya galen kono esuhina bunjaya kuuya iwaa boronon ano kalan koma laligoro. ⁵Miriaa iwoiya ano esuhina bunjaya ii kuuya Joosefnon galen kombaatiwaajon borianon ano laligoroti, Ponon kamban iikanonadeen kanain Iijipt eja iwaanon miri iwoiya ii Joosefwaajon ama kotuegon laligoro. Potifarwaa mirianon ano gawonanon ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganon ero. ⁶Kaen ero Potifarnon ilawoilaya en muroti, ii kuuya Joosef waa borianon andaboron nama anjo ii me woi iikawaa majakakaya monj mende moro. Iinon nene nemambaajon kaangadeen motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosef waa selia onjonbonjon somariiro kaitanianon iima-ainainjawa ero laligoro.

⁷Kaen laligoro kamban tosia tegoro Potifarwaa embianon Joosef iima iimanaana moma kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.”

⁸Kaen ijoroto, iinon ii togon toyaa embia kokaen ijoro: “Qaago! Moba, tona anjo mirianon ilawoila ejiwaa majakakaya mende momakejato, esuhina bunjaya kuuya ii mono niinon galen koma laligomambaajon noo boronanon andabororota eja.

⁹Kaen ero miri kokawaa uutanon ii ano nii noroo ku-usunaranon mono ororon eja. Giinon iwaa embia koloojanjwaajon gii anjon koma nonoto, iwoi tosia monj ii noojon mende anjon kono. Kawaajon nii nomaembaajon ama nanamemej bologa totoon kaanja ii ama iikanon Anutu qotogon singisonjo ambenaga? Awawi totoon” ¹⁰Kaen ijoro moma qaa kaanja ii weemboria so Joosef ijon laligoroto, iinon kilenj ii qotogon kema iwaa duj eenonj kema iwo ewotiwaajon mende wambelaaro. Kaen iwo motoon laligowotiwaajon kaangadeen togoro.

¹¹Kaen togon laligoro weemboria monjon miriwaa welenqeQuruta yonoononga monjon miri uutanon mende laligoro Joosefnon gawonja jejeta memambaajon miri uutanon uro. ¹²Uro emba iikanon Joosef waa malekuyanon qelanjin menj kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.” Kaen ijoroto, Joosefnon malekuya ii iwaa borianon mesaon oloj koma qiqigonj kema sombenonj seleengenj kamaaro. ¹³Malekuya iwaa borianon mesaon oloj koma sombenonj kamaaroti, emba iikanon ii iiro.

¹⁴Ii iima miriwaa welenqeQuruta onjono kagi ii kokaen injjoro: “Mobu, lonanon Hibruu eja ii wama mirinananon karoti, iinon mono gonjiso gonjgeee ama nonoma laligoja. Iinon niwo ewojon noonon koujato, niinon qama gigilaajen. ¹⁵Qama gigilaawe moma malekuya noo wosonanon mesaon oloj koma qiqigonj kema seleengenj kemeja.”

¹⁶Kaen injjon Joosefwaanonj maleku kosianon ano ero Joosef waa toyanon eleema kawaatiwaajon mamboma raro karo. ¹⁷Karo sundu ii kaangadeen ijoro: “Hibruu welenqeqe eja ii wana ananaa mirinonj

karoti, iinonj mono niwo gonaangole amambaajonj noononj koujaa.

¹⁸Koujaato, niinonj qa gigilaawe malekuya noo wosonanonj mesaonj olonj koma qiqigonj kema seleejgenj kemejaa.”

¹⁹Kaen ijoro Joosefwaa toya ii embianonj sundu kaen jero moro kokaen ijoro: “Goo welenqeqeganonj mono kaenj ama nonja.” Kaen ijoro irinja soono uuta gere jero. ²⁰Uuta gere jero jenj kotoro Joosef menj Faarao kimbaa kapuare mirinonj eja galej koma onjoma laligogiti, mono kapuare miri iikanonj oonji kemenj ej laligoro. ²¹” Joosefnonj kapuare miri iikanonj laligoroto, Ponjonj Joosefwo nama kotuegonj kiankoomu muj laligoro kapuare miriwaa galej wajanonj ii iima iwaajonj iima-ainjainj moro. ²²Iima-ainjainj morotiwaajonj eja kuuya kapuare mirinonj ragiti, ii Joosefnonj galej koma onjombaatiwaajonj iwaa borononj onjono. Iwoi kuuya kanonj ama menj laligogiti, ii Joosefnonj jenj kotonj onjotiwaa so otaanj ama menj laligogi.

²³Ponjonj Joosefwo nama kotuegonj muj kondooro iwoi kuuya ama menj laligoroti, ii toomorianjawo asuginj ero. Kawaajonj kapuare miriwaa galej wajanonj Joosef iwoi kuuya nomaenj galej koma jenj kotonj onjoma laligoroti, iikawaa majakakaya monj mende totoonj moma laligoro. Kianj.

Joosefnonj eja woi yoroo gaongaraa kania jero.

40 ¹Kambanj tosia tegoro Iijiptwaa kinj ponjaa wain apu qambiwaawaa galeja ano bered onjoombaa galeja yorononj somatagara Iijiptwaa kinja qotogonj kana songiri. ²Kaen ani Faarao kinjonj jawina woi, wain oo qambiwaawaa galeja waja ano bered onjoombaa galeja waja iyorojonj irinja soono. ³Irinja soono jenj kotoro uruama kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaa kapuare mirinonj iwaa borianonj oroongi kemeri. Joosefnonj kapuare miri iikanonjadeenj laligoro. ⁴Sikiriti yonoo kawali galengianonj Joosef jenj kotonj muro ii welenj qenj oroma laligoro. Kaen laligoro kambanj tosaanja toroqenj kapuare mirinonj enj waama laligogi.

⁵Kaen enj waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwaawaa galeja ano bered onjoombaa galeja yorononj gomantiinja motoonjgo iikanonjadeenj gaongara iyanja iyanja iiri. Gaongaraa kania ii anja anja. ⁶Ii iiri Joosefnonj umugawodeenj yoroononj uma iriuro ukamakamaa ama bosoleenj rari.

⁷Kaen rari Faarao kimbaa jawinwoita iyorononj Joosefwaa somatayaa kapuare mirinonj iwoi motoonj rariti, ii kokaenj qisijnj orono: “Oro kete nomaembaajonj jaasewangara wosobiri jaajaa uuwj rajao?”

⁸Qisijnj orono kokaenj meleema ijori: “Noro gaonjara anja anja iijotato, iikawaa kanagara ii morononj jero moboraga?” Kaen ijori Joosefnonj kokaenj jero: “Anutunonj mono gaonj kanagia jejetaa Toya koloojato, saanonj kilenj gaongara nijori momanja.”

^w 39.21 Apo 7.9

⁹Kaen jero wain apu qambiwa galeŋ waŋanon gaonja iiroti, iikawaa sunduya ii Joosef kokaen qero moro: “Nii gaonaa uutanon wain apu gere mon ii noo wosonanon nano iijen. ¹⁰Wain apu gerewaa boria karonon nanŋi kanain sota juma kouma kuuji, kabanŋ iikanonadeen juraya kouma tuno kanŋenja kanŋenja asugin momogogi honjaa kota osaajuya. ¹¹Osaagi nii Faarao kimbaa qambia boronanon meŋ nama honjaa kota meŋ mejejaawe apuya Faarao kimbaa qambinon kemero kimbaa borianon anjeŋa.”

¹²Kaen qero moma Joosefnon kokaen ijoro: “Gaonŋaa kania ii kokaen: Gere boria karonon ii mono weemboria karoombaa sareya kolojja.

¹³Weemboria karonon tegoro Faarao kiŋnon goo waŋga metaama isama goma mombo gawonŋanon goombaa. Gii wala iwaanon wain apu qambiwa galeŋaga laligon qambi Faarao kimbaa borianon ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama laligowaga.

¹⁴Kaen laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kabanŋ iikanon mono nii romonŋon kiankoomu noma sunduna Faarao kiŋ ijona moba. Kaen ama ilaen nona kapuare miri koi mesaon kamaabenaga. ¹⁵Moba, nii Hibruu kanagesowaa balonŋga esuŋmumu qaganon yonŋoro nuanŋi kan kokaamba kaanŋadeen iwoi bologa mon kapuare miri koikawaa dutanon noonŋitiwaa so ii mende ambe.”

¹⁶Joosefnon kaen jero moro bered onŋoombaa galeŋ waŋanon aliaa gaonŋaa kania awaa jeŋ asariroti, ii iima kokaen jero moro: “Niinon kaanŋadeen gaon iibe iikanon bered konde karonon noo waŋnanon qindiiŋ kajeŋa. ¹⁷Niinon kawe konde qaganon eu raji, iikanon bered iwoi naanŋiawo kania kania Faarao kimbaaŋon ejato, koonŋa koonŋa yonŋonon kouma konde qindiiŋ kajeŋati, iikanonadeen ii nedaborojuya.”

¹⁸Kaen jero moma Joosefnon kokaen meleema ijoro: “Gaonŋaa kania ii kokaen: Konde karonon ii weemboria karoombaa sareyaga. ¹⁹Weemboria karonon tegoro Faarao kiŋnon jeŋ kotoŋ wasanon guun qetoon goma waŋga ano qamoga metaama gere talonawonon mondonŋi koonŋa koonŋa yonŋonon kouma busuga nedaborowuya.”

²⁰Kaen meleema jero weemboria karonon tegoro Faarao kimbaa kolokoloo kabanŋanon kan kuuro jawiŋuruta kuuya ii nene lomban onŋ onŋono. Ii onŋ onŋooma wain apu qambiwa galeŋ waŋga ano bered onŋoombaa galeŋ waŋga iyoroŋ waŋgara ii jawiŋuruta yonŋo jaanon metaano. ²¹Wain apu qambiwa galeŋanon wala gawonŋa meŋ laligoroti, ii toroŋen mewaatiwaanŋon kuun muro mombo toroŋen qambi ii Faarao kimbaa borianon ama laligoro.

²²Kaen laligoroŋo, kiŋnon bered onŋoombaa galeŋ waŋga qaaya jeŋ tegoro Joosefnon gaonŋaraa kania jero moritiwaa so ii wasanon uun qetoon waŋga ano qamoya ii metaama mondonŋi nano. ²³Iikawaa gematanon wain apu qambiwa galeŋ waŋga iinon Joosef mende romonŋon muroto, ii duduun qemasologen laligoro. Kianŋ.

Kiñnonj gaonj iiro Joosefnonj kanagara jeñ asariro.

41 ¹Yambu woi tegoro Faarao kiñnonj gaonj monj kokaenj iiro: Iinonj Nail apu gowoyaa goraayanonj nano ²bulmakao donja 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololoo batugianonj nama tembanj kegbanj negi. ³Iyonoo gemagianonj bulmakao tosaanja 7 sii gbaranjiagadeenj kaitanigia kaapiroña ii apu gowoya iikanonja kouma bulmakao mutuya iyonoo kosogianonj kema apu gowoyaa goraayanonj nanji. ⁴Bulmakao kaapiroña sii gbaranjiagadeenj iyonononj bulmakao donja awaa soroya kele busugiawo 7 ii gogonj onjonji. Faarao kiñnonj gaonj ii iima iikanondeenj uuta tooro moma waaro. ⁵Waama gaonjaajonj mombo moma kemenj kema enj gaonj monj kokaenj iiro: Wiit dumunj kota gowoya motoongowaa batuyanonj honja kota somasomata kanjenjiawo 7 awaa totoonj ii tonjbama giliro kamaanj nanji.

⁶Iyonoo gemagianonj honja kanjenjiawo 7 ii mombo tonjbama giliro kamaanj nanji balonj qararanjkonjkonjaa haamo gerianonj onjooro soolinj gipeya (auta) koloogi. ⁷Honja boloboolo kanjenjiawo yonononj honja kanjenjiawo kogia somasomata kuukuuya ii gogonj onjonji. Faarao kiñnonj iikanondeenj uuta tooro moma poranj ama waama moro honja qaagoto, ii gaonja kolooro. ^{8*}Gomanj asariro Faarao kiñnonj gaonjaajonj motoqoto moma Iijipt kantriwaa tiriqoonjonj ano momakooto eja kuuya horonj onjono iwaa jaasewanonj kougi. Kougi gaonj iirotiwaa sunduya ii jero mogito, kuuya yonononj gaonja kanagara ii Faarao kimbaajonj jeñ asariwombaajonj amamaagi.

⁹Amamaagi wain apu qambiwaa galeñ wananonj nama Faarao kiñ kokaenj ijoro: “Oo kiñ, nii kana sonjiweti, iikawaa qaayanonj keteda koi uunanonj kouro romonjojenj. ¹⁰Kambanj monjonj Faarao kiñnonj jawinwoita noroojonj ama irinja soono noma laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galeñaa kapuare mirinonj noono rabe. Nii ano bered onjoombaa galeñ wana ii niwo iyanjaa kapuare mirianonj noroono rari.

¹¹“Iikanonj rama laligonj norononj gomantiinja motoonjo iikanonjadeenj gaonjara anja anja iiri. Gaonaraa kania ii iyanja iyanja. ¹²Gaonara iiri Hibruu eja gbaworo monjonj iikanonj norowo laligoro. Iinonj sikiriti yonoo kawali galeñaa welenjeqeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinonj gaonaraa kanagara ii iyanja iyanja jeñ asariñ norono. ¹³Kanagara jero moritiwaa so honja mono tororo kokaenj asugiro: Niinonj gawona wala menj laligoweti, Faarao kiñnonj nii gawonj iikanonj mombo noonoto, alana bered onjoombaa galeñaa qaaya jeñ tegoro wasanonj idonj qetoonj wana ano qamoya ii metaama mondonji nano.”

¹⁴Kaenj jero Faarao kiñnonj moma Joosefnonj jaasewanonj koubaatiwaaajonj jeñ kotonj tosaanja wasinj onjono kema kapuare miriwaa

* 41.8 Dan 2.2

dutanonga uulanjawa wama kagi. Kagi jero waj juya motogi opoqiisi malekuya utegoŋ Faarao kimbaa jaasewanjanonŋ kouro. ¹⁵Kouro Faarao kiŋnonŋ Joosef kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ gaonŋ monŋ iibe kuuyanonŋ iikawaa kania jewombaaŋon amamaajuto, moŋnonŋ goo kanaga kokaenŋ nijoro mojenŋ: ‘Moŋnonŋ gaonŋa gijoro moma giinonŋ iikawaa kania saanonŋ jen asariŋkejaŋ.’ ”

¹⁶Kaenŋ jero Joosefnonŋ Faarao kiŋ kokaenŋ meleema muro: “Oo Faarao kiŋ, niinonŋ qaagoto, Anutunonŋ mono gaongaa kania jenŋ asariŋ qaa awaa gono uuganonŋ qeaŋgowaa.”

¹⁷Kaenŋ meleema muro Faarao kiŋnonŋ kokaenŋ jero: “Nii gaonŋ iijenŋ, iikawaa uutanonŋ neeno Nail apu gowoyaa goraayanonŋ nanjenŋ. ¹⁸Kanonŋ nambe bulmakao doŋa 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu gowoya iikanonŋa kouma bowololoow batugianonŋ nama tembaŋ kegbaŋ nejuya. ¹⁹Iyonŋoo gemagianonŋ bulmakao tosaanŋa 7 sii gbaraŋgiagadeenŋ kaitanigia kaapiroŋa totoonŋ ii apu gowoya iikanonŋa koujuya. Niinonŋ bulmakao bologa totoonŋ kaanŋa ii kambaŋ moŋnonŋ Iijipt balonŋ kuuya kokanonŋ mende injiibe. ²⁰Bulmakao sii gbaraŋgiagadeenŋ kaitanigia kaapiroŋa iyonŋononŋ bulmakao doŋa busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogonŋ onŋonju.

²¹“Ii gogonŋ onŋonjuto, ii kilenŋ kaitanigianonŋ gogonŋ onŋonjutiwaa so utequte mende kolooro injijento, wala kaitanigianonŋ kaapiroŋa totoonŋ kouma nanjuyati, iyonŋononŋ kaanŋiadeenŋ toroqenŋ nanjuya. Nii gaonŋ kaenŋ iima uuna tooro poranŋ ama waajeŋa. ²²Waama mombo enŋ gaonŋ monŋ kokaenŋ iijenŋ: Wiit dumuŋ kota gowoya motoonŋgowaa batuyanonŋ honŋa kota somasomata kaŋgenŋgiawo 7 awaa totoonŋ ii tonŋbama giliro kamaanŋ nanjuya.

²³“Iyonŋoo gemagianonŋ honŋa kaŋgenŋgiawo tosaanŋa 7 ii unjuta juma kouma tonŋbama giliro kamaanŋ nanŋi namo qararaŋkonŋkonŋaa haamo gerianonŋ ii onŋooro soolinŋ melaada ano gipeya (auta) koloojuya. ²⁴Honŋa boloboolo gipeya kaŋgenŋgiawo ii honŋa kaŋgenŋgiawo awaa soroya ii gogonŋ onŋonjuya. Niinonŋ gaonŋ woi ii iima tiriqoonŋonŋ ejauruna injijento, kuuya yonŋononŋ iikawaa kanagara jenŋ asariŋ nombombaa amamaaju.”

²⁵Faarao kiŋnonŋ kaenŋ jero Joosefnonŋ qaa kokaenŋ ijoro: “Oo Faarao kiŋ, goononŋ gaonŋwoi iikawaa kanagara ii motoonŋgo koloojao. Anutunonŋ iwoi kanagenŋ amambaajonŋ moji, iinonŋ ii Faarao kiŋ gii gisaanŋa. ²⁶Bulmakao doŋa 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya kolooju. Wiit dumuŋ kota honŋa kaŋgenŋgiawo awaa totoonŋ 7 ii kaanŋagadeenŋ yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii ororonŋ ano motoonŋgo koloojao.

²⁷“Bulmakao sii gbaraŋgiagadeenŋ kaitanigia kaapiroŋa 7 kanagenŋ koujuti, ii yambu 7:baa sareyaga kolooju. Wiit dumuŋ kota honŋa kaŋgenŋgiawo 7 balonŋ qararaŋkonŋkonŋaa haamo gerianonŋ onŋooro soolinŋ gipeya (auta) koloojuti, ii bodi laaligowaa yambu 7 iikawaa sareyaga kolooju. ²⁸Anutunonŋ iwoi kanagenŋ amambaajonŋ moji, iinonŋ ii gi gisaama

qendeenja. Faarao kimbaajon qaa keteda koi kaen jejeŋi, ii mono iikawaajon ama jejeŋ. ²⁹Oo kiŋ, yambu 7:baa so nene moriaŋ somata qatawo asugiŋ Iijipt balon kuuya sokoma ewaa.

³⁰“Ii ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianon bodiwaaw yambu 7 koloon tiwitiwilaa somata kondooro Iijipt kantrion boliwaa. Iikanon asugiro nene moriaŋ wala Iijipt balonon eroti, ii balon so yoŋonon duduudaborowuya. ³¹Bodi ii kotakota totoon ewaatiwaajon ama gomaŋ so ejemba yoŋonon nene moriambaa yambuya 7 wala Iijipt balonon eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende romonŋon laligowuya. ³²Anutunon gaon kania motoonŋo ii ambeŋa woi gono iijaŋi, ii kania kokaembaajon: Anutunon qaa ii mono somonŋon jeŋ kotiiŋ anota raja. Ii jeŋ kotiiŋ anoti, kawaajon iikanon mono uulaŋawo asugiwaa.

³³“Kawaajon Faarao kiŋ gii saanon momakooto eja moŋ qaa tororo gosiŋkeji, ii meweenŋon kuuna Iijipt kantri koi galeŋ koma laligowaa. ³⁴Kaanjadeen kia waŋa waŋa kuun onona gomaŋ sokoma galenŋiagi laligowu. Yoŋonon nene moriambaa yambuya 7 iikaanŋa uugianon nene honŋiawo Iijipt balonon asugiwuti, iikawaajon jero mendeenŋi bakagia 5 koloogi yoŋononŋa motoonŋo motoonŋo meŋ gawmambaa kowinon meŋ kululuuŋ laligowu.

³⁵“Yoŋonon nama mono jeŋkooto anŋi yambu awaa 7 koloowuti, iikaanŋa uugianon nene honŋia korebore meŋ kululuuŋ gosiŋ laligowu. Kaen ama wiit dumuŋ kota ii Faarao kimbaa kowi miria miria kanon meŋ kululuuŋ laligowu. Ii taon so gawmambaa kowi miria miria kanon meŋ kululuuŋ galeŋ koma laligogi kanagembaa neneŋyaga ewaa. ³⁶Nene kaen meŋ kululuuŋ laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galeŋ konŋi mawosusunon ero kanagen bodiwaaw yambu 7 Iijipt balon so koloowaati, kambaŋ iikanon ii saanon meŋ mendeema neŋ laligowuya. Kaen anŋi kantriwaa kanatuuru nononon bodi iikawaa kambaŋanon nenewaa mende komuŋ gororonŋowaŋa.” Kiaŋ.

Faarao kiŋnon Joosef Iijiptwaa eja poŋa kuuro.

³⁷Joosefnon qaa kaen jero Faarao kiŋ ano jawiŋuruta kuuya yoŋonon areŋ iikawaajon mogi sokono aiŋa mogi.

³⁸Kaen mogi Faarao kiŋnon jawiŋuruta kokaen inŋjoro: “Eja kokawaa uutanon beŋ yoŋoo unŋayanon nano laligoji, nono ii kaanŋa eja moŋ saanon mende mokoloowonŋa.”

³⁹Kaen inŋjoro mogi Joosef kokaen ijoro: “Anutunon qaa areŋ kuuya koi gisaanŋi, iikawaajon gii kaanŋa momakooto eja qaa tororo gosinagati, ii moŋ mende laligoja. ⁴⁰^y Kawaajon gii mono naa jinŋkaron mirinaa galenŋa waŋa koloon laligowa. Giinon noo kanagesouruna kuuya jeŋ koton onona

^y 41.40 Apo 7.10

yoŋonoŋ mono goonoŋ qaa teŋ koma qaagaa baatanonŋ laligowu. Niinonŋ jinŋkaronŋ duŋ raranonŋ ramakejenŋ, iikayadeeŋ romonŋonŋ kawaajonŋ ama gii guugunŋ somataga koloonŋ laligomaŋa.”

⁴¹Kaenŋ ijonŋ toroqenŋ kokaenŋ ijoro: “Moba, niinonŋ gii Iijipt kantri kuuya kokawaa eja poŋgia laligowagatiwaaajonŋ kuunŋ gonjenŋ.” ⁴² Kaenŋ ijonŋ boro susuyaa jenjenŋ kanonŋ aaso munŋenŋ kaŋa qata mokotaanŋ laligoroti, ii qetegoŋ Joosefwaa boro susuyanonŋ mouro. Opoqiisi maleku iima-aiŋaiŋawo opo taanŋanonŋ memeta ii mouma muŋ soronŋ goulonŋ memeta monŋ ii meŋ Joosefwaa aroyanonŋ kono kemero.

⁴³Kaenŋ ama hoos kare qabo soroya aŋaa kareyaa qereweŋa ii iwaajonŋ jenŋ tegoro iikanonŋ uro hoosonŋ horogi kema kaŋ laligoro. Kaenŋ kema laligoro kimbaa sikiriti manjaqeqe eja monŋonŋ wala qele kema goda qenŋ mubombaajonŋ kokaenŋ qaro qagi laligoro: “Geja! Mono kesaambu!” Kaenŋ ama muŋ Iijipt kantri kuuyaa eja poŋga kuunŋ muro. ⁴⁴Faarao kinŋonŋ Joosef kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ Faarao kinŋ koloojento, Iijipt kantri kuuya kokaamba monŋonŋ monŋ mono goo jega qotogonŋ boria me kania mende metaambaa.”

⁴⁵Kaenŋ ijonŋ Joosefwaa qata gbilia (Iijipt qaanonŋ) Zafenat-Panea qaro. Kaenŋ qama Heliopolis taombaa jigo gawonŋ galeŋ qata Potifera iwaa borata Asenat ii embiaga koloowaatiwaaajonŋ muro. Kaenŋ kantriwaa eja poŋga koloonŋ Iijipt kantri iimambaajonŋ kema liligoro. ⁴⁶Joosefnonŋ yambuya 30 kolooro kanonŋ Faarao Iijiptwaa kinŋ iwaa jinŋkaronŋ gawonŋa kanaiŋ mero. Ii meŋ Faarao kimbaa sitia mesaonŋ Iijipt uutanonŋ sokoma liligonŋ laligoro.

⁴⁷Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kambaŋanonŋ balonŋianonŋ nene honombononŋa qaa asuginŋ onono. ⁴⁸Nene moriambaa yambuya 7 kaŋ kuugiti, iikawaa kambaŋanonŋ Joosefnonŋ jenŋ kotoro nene kania kania Iijipt balonŋ asugigiti, ii meŋ kululuunŋ taonŋia so kema gawmambaajonŋ aŋgi. Namo koria taonŋ so liligonŋ rama keŋgiti, iikanonŋ nene honŋa asugigi ii meŋ taonŋia so kema qenjaaro kowi mirigianonŋ aŋgi. ⁴⁹Joosefnonŋ jenŋ kotoro wiit padia ano dumunŋ kota tosia ii qenjaaro kowi mirigianonŋ hononŋa qaa meŋ kululuunŋ aŋgi. Ii sakasiŋ kowe goraayanonŋ ejiwaa so uma nano. Nene moriaŋ kelemaleleŋ asuginŋ toroqenŋ erotiwaajonŋ nene tarugia ii toroqenŋ weenŋonŋ bimbimgogi bimooro amamaanŋ mesaogi.

⁵⁰Bodi kambaŋanonŋ mende kaŋ kuuro walawala kanonŋ embia Asenatnonŋ Joosefwaa merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawonŋ galeŋ qata Potifera iwaa borataga. ⁵¹Meria mutuya kolooro Joosefnonŋ qaa kokaenŋ jero: “Anutunonŋ ilaanŋ nono kakasililiŋ majakakana kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduunŋ laligojenŋ, iikawaajonŋ.” Kaenŋ jenŋ meriaa qata Manase (Duduunŋenŋ) qaro. ⁵²Meria

^z 41.42 Dan 5.29

kanagerja kolooro Joosefnon qaa kokaen jero: “Nii siimbobolonaa balonanon laligowe Anutunon koloonseisei nonji, iikawaajon.” Kaen jen qata Efraim qaro. (Efraim = Koloonseisei nonja.)

⁵³Nene morian somataa yambuya 7 Iijipt balon sokoma kan kuugiti, ii en kougi tegoro. ⁵⁴^a Yambu 7 ii tegoro Joosefnon qaa jerotiwaa so bodiwaa yambuya 7 ii kanain kan kuugi. Bodi ii balon tosia kuuya sokoma koloon eroto, Iijipt balonon nene ii goman so kowigianon ero. ⁵⁵^b Iijipt kanageso korebore yononon kanain bodi moma Faarao kimbaa qama nene onombaatiwaaajon welengi. Welengi moma Faarao kinonon ii kuuya kokaen injjoro: “Ono mono Joosefwaanon kenji iwoi ii me ii ambutiwaa jen koton onombaati, ii mono tej koma otaan amakebu.”

⁵⁶Bodinon kantri kuuya sokoma en Iijiptwaa goman goman kuuya kanon toroqen mamaga bimooro. Kaen kolooro Joosefnon jen koto qenjaaro kowi miria miria iyonoo nagugia horon nene ii Iijipt yononon sewanja mewutiwaaajon angi. ⁵⁷Bodi ii balon kuuya sokoma bimoon erotiwaajon ejembanon goman so kanon Iijipt kan Joosefwaanon kouma nene sewanja men laligogi. Kiaj.

Joosefwa dauruta Iijipt balonon kenji.

42 ¹Iijipt kanon nene eroti, qaa ii Keinan balon kanon jegi tuno Jeikobnon moma merauruta kokaen injjoro: “Ono mono naambaajon silemale ama kuru jaa aima laligoju? ²^c Iijipt kanon wiit dumun kota eji, niinon qaa kaen mobe. Anana mende komun laaligo toroqen laligowombaa onono waama Iijipt kemen kanon nene tosia sewanja men kagi nen laligowona.”

³Kaen injjoro moma Joosefwa dauruta 10 ii mirigia mesaon nene sewanja mewombaajon Iijipt balonon kembombaa angi. ⁴Mangia Jeikobnon Joosefwa koga Benjamimbaa qaganon tiwitiwilaa mon ubabotiwaajon toroko moro. Kawaajon ii dauruta yonowo mende wasin muro kenji.

⁵Keinan balonon bodi ii kaanjadeen erotiwaajon Israelwaa merauruta yononon Keinan eja tosanon kengiti, iyonoo batugianon wiit dumun kota sewanja mewombaajon motoon kenji. ⁶Kengito, Joosefnon Iijipt kantriwaa eja ponjia rama laligoro. Iinon wiit dumun kota ii kanagesoya kuuya yononon sewanja mewutiwaaajon ano iwaanon kouma laligogi. Kawaajon dauruta kagiti, iyononon kouma iikanonjadeen iwaa batanon simin kuma namonon usugogi. ⁷Kaen usugogi Joosefnon dauruta injiima moma koton ononoto, iyanaa kania kolatin onoma waba eja tani ama onoma horon ureen onoma qaa geriawo jen kokaen qisin onono: “Ono mono dakaya naambaajon kajuya?” Qisin onono kokaen meleengi: “Nono Keinan balononga nene sewanja mewombaajon kajon.”

^a 41.54 Apo 7.11   ^b 41.55 Jon 2.5   ^c 42.2 Apo 7.12

⁸Kaen meleengi Joosefnorj dauruta injiima moma kotonj ononoto, yonononj ii mende moma kotonj mugi. ⁹^d Mende moma kotonj mugi Joosefnorj eenjanonj gaonja yonoojonj iiroti, ii momoyanonj kouro romonjonj sonj jaa susugia motonj kokaen injijoro: “Yei, mangaa siita! Ono kike kakasililinj ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanonj baagenj looloria ero aworo (defence) ama manja qewombaaonj bimoojoni, onononj ii iima gosinj mobombaaonj koi kajuya!”

¹⁰Kaen injijoro kokaen meleengi: “Oo eja ponjana, kaen qaago. Welenjeqeuruga nono nene sewanja mewombaaonj kajaonja. ¹¹Nono kore eja motoonjgowaa merauruta koloojonj. Nono eja dindiña laligonj qolomolonj mende jenkejonj. Goo welenjeqeuruga nonononj balonj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga mende koloojonj.”

¹²Kaen meleengi totoronkota “Qaago totonj!” qama kokaen toroqero: “Nono kantrinana dakanonj baagenj aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojoni, onjo ii iima gosinj mobombaaonj koi kajuya!”

¹³Ii moma kokaen meleengi: “Welenjeqeuruga nono Keinan balombaa eja motoonjgowaa meraurutaga, daremunj 12 koloojonj. Konana konoganonj kambanj kokaamba manjanawo mirinonj raro mojononj mende toroqen laligoja.”

¹⁴Kaen meleengi kokaen jenj onono: “Kaen koloorogo onjo onjanonj gomanj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloojuti, ii mono injiodaborowe tegoja.

¹⁵Kaen laligojutiwaajonj niinonj kokaen angotete menj onjomaña: Faarao kinonj jaawo laligoji, niinonj qaa honj toontoonja iikawaa so jojopanj qaa kokaen jenj kotijjen: Kogia konoganonj koi mende kawaati eenj, onjo mono balonj koi mende mesaonj kembuya. ¹⁶Onjo qaa honja jeju me qaago, niinonj ii angotete memambaaonj kokaen jejen: Onjo mono batugianonjga monj wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaanja onjo mono koi mamboma kapuare mirinonj rama laligowu. Kaen mende ambuti eenj, onjo onjanonj balonj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga kolooju. Faarao kinonj jaawo laligoji eenj, niinonj qaa honja toonj iikawaa so jojopanj qaa ii jenj kotijjen.”

¹⁷Kaen jenj onjoma jero kapuare mirianonj onjoongi weemboria karoombaa so ragi. ¹⁸Weemboria karoonj koloorogo Joosefnorj kanj qaa kokaen injijoro: “Jaagiawo toroqen laligowombaaonj mobuti eenj, onjo mono iwoi jemañati, ii anji niinonj saanonj laaligogia somonjgomaña. Niinonj kaanagadeen onjo kaanja Anutuwaa jeta uugumambotiwaajonj keena momakejen. Kawaajonj onjo mono kokaen ambu: ¹⁹Onjo eja dindiña qolomolonia qaa laligojuti eenj, daremunj onjoononga mono mojononj kapuare mirinonj toroqen raro tosaanja onjo saanonj wiit dumunj kota menj gomangianonj eleema kumbu. Iikanonj kema mirigianonj kanagesourugia bodi qaganonj laligojuti, ii nene onjombu. ²⁰Onjo mono kaen kema kogia konoga wama noononj kawu. Kagi qaagiaa

^d 42.9 Jen 37.5-10

hoŋanōŋ kaen asugiro iima moma kotoŋ mende uŋuwe komuwuya.” Qaa kaen inŋjoro mono iikawaa so aŋgi.

²¹ Yoŋonoŋ Hibruu qaagianōŋ batugianōŋ qaa kokaen amiŋ mogi: “Nono konana sili ama muninŋi, iikawaa ironŋa kileganōŋ mono oŋanōŋ qanananōŋ uja. Iinoŋ laaligoya somoŋgoŋ kiankoomu mubombaajon welema kuuŋ nonono kakasililinŋa somata iininto, iwaa qaaya moma ii tondu mende otaaninŋ. Kawaajon kakasililinŋ lombotawo koi kanōŋ ananaa qanananōŋ uja.”

²² ^e Kaen amiŋ mogi Ruubenōŋ kokaen jero: “Nii kambaŋ kanōŋ kokaen inŋjowe: ‘Oŋo eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.’ Kaen inŋjoweto, oŋo noonōŋ qaa ii qewagoŋ silemale aŋgi. Mobu, kambaŋ kokaamba iwaa sayaa ironŋanōŋ mono qanananōŋ uro kakasililinŋ moŋonŋ.”

²³ Kaen amiŋ mogi Joosefnōŋ yoŋowo Iijipt qaanōŋ qaa jero moŋnonŋ meleeno. Kawaajon yoŋonoŋ qaagia jegi saanōŋ moma asariroti, ii daurutanōŋ mende moma kotogi. ²⁴ Joosefnōŋ qaagia moma asarinŋ eleema saaro. Saama mombo eleema inŋiima yoŋowo qaa jero. Yoŋowo qaa jeŋgo Simeon batugianōŋga meŋ jero yoŋoo jaagianōŋ somoŋgogi. Kiaŋ.

Joosefwaa dauruta Keinan balonōŋ eleenŋi.

²⁵ Joosefnōŋ jeŋkooto kokaen ano: “Welenŋeŋe oŋo mono eja iyoŋoo taru gesogianōŋ wiit padi mougi qaa ootanōŋ kouro motomotoon yoŋoonōŋ moneŋ esugia ii totogianōŋ aŋa aŋa tarugianōŋ moubu ano kana kekembaa nene samonŋa ii kaanŋadeenŋ oŋombu.” Kaen jeŋ kotoŋ oŋono iikawaa so otaanŋ aŋgi. ²⁶ Kaen otaanŋ aŋgi wiit padi tarugia ii donŋi qagianōŋ somoŋgoŋ mesaonŋ keŋgi. ²⁷ Kema kema gaon ewombaajon miri moŋnonŋ keuma daremuŋ yoŋoononŋga moŋnonŋ donŋia wagimambaajon ama taru kasia isama moneŋ esuya ii taru qaa ootanōŋ nene qaganōŋ raro iiro. ²⁸ Ii iima daremuŋa kokaen inŋjoro: “Hei! Iibu, noonōŋ moneŋ koi mono meleema tarunanōŋ mougi rajaa.” Kaen moma wosogia juno aaruŋ tililingonŋ aima aonŋ kokaen jegi: “Anutunōŋ koi mono naa iwoiga ama nononŋa aanŋ?”

²⁹ Kema kema Keinan balonōŋ manŋia Jeikobwaanōŋ keuma iwoi koloon oŋonoti, iikawaa sunduya ii kuuya kokaen ijogi moro: ³⁰ “Kantri iikawaa eja poŋa iinoŋ horonŋ ureenŋ qaa molaŋkota jeŋ gomaŋ iimagoosiwaa manŋaqeŋe ejaga koloowonagati, iikawaa tani kaanŋa ama nonono.

³¹ “Kaen ama nononoto, nono ii kokaen ijoninŋ: ‘Nono eja dindinŋa qolomolonana qaa laligonŋ balonŋ iima gosiwombaajon ama mende kajonŋ. Qaago totoonŋ! ³² Nono eja motoonŋowaa meraurutaga, daremuŋ 12 koloonŋ laligoŋonŋ. Moŋnonŋ mende toroŋeŋ laligoro konana konoganōŋ kambaŋ kokaamba Keinan balonōŋ manŋnanawo mirinoŋ raja.’

^e 42.22 Jen 37.21-22

³³“Kaen ijoniŋ balon iikawaa eja poŋanonŋ nonooŋonŋ qaa kokaen jero: ‘Onŋ eja dindiŋa me qolorŋmolongŋoya laligojuti, ii kokaen gosinŋ onŋoma momaŋa: Onŋoonŋga daremunŋgia moŋ ii mono mesaogi niwo koi raro tosaana onŋ saanonŋ wiit padi meŋ eleema kembu. Kema mirigianonŋ kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene onŋombu. ³⁴Onŋ gomaŋ iimagoosiwaa manjaqeŋe ejaga qaagoto, eja dindiŋa qolomolonŋgia qaa laligojuti, ii kokaen gosinŋ onŋoma momaŋa: Onŋ mono kema kogia beju ii wama noononŋ kawu. Kaen kagi daremunŋgia meleema onŋombe saanonŋ balonŋ kokanonŋ anŋgunerŋ-qanŋgunerŋ ama laligowu.’”

³⁵Kaen jeŋ taru gesogianonŋga nene kowigianonŋ maagi moneŋ esugia monenŋgiawo ii tarugianonŋ motomotoonŋ totogianonŋ raro mokoloogi. Moneŋ esugia mokolonŋ iima ii ano mangia motoonŋ aarunŋ lalaŋaniŋ toroko mogi. ³⁶Kaen mogi mangia Jeikobnonŋ kokaen inŋjoro: “Onŋ merauruna korebore nuambombaajonŋ moju: Joosefnonŋ mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kaanŋadeenŋ nuama wama kembombaajonŋ jeju. Siimbobolo kuuya kanonŋ mono noo qananonŋ uja.”

³⁷Kaen inŋjoro moma Ruubenonŋ maŋa qaa kokaen ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kaŋ gomaŋati eenŋ, gii saanonŋ neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanonŋ noo boronanonŋ ana ii mono galeŋ koma kema laligoŋ wama eleema kaŋ gomaŋa.”

³⁸Kaen ijoroto, Jeikobnonŋ meleema jero: “Merawoina konoga woi iyorononŋga datanonŋ komuro koganonŋ motoonŋgo laligoja. Onŋ kananonŋ kembombaajonŋ mobuti, iikanonŋ tiwitiwilaa moŋnonŋ iwaa qaganonŋ ubaati eenŋ, onŋ mono kondoogi wosobiri uutanonŋ mono noo qananonŋ uro komuŋ waŋ juna lanŋonŋawononŋ koomu gomanonŋ kememaŋa. Kawaajonŋ noo merananonŋ mono nomesaonŋ onŋowo mende kembaa.” Kiaŋ.

Joosefwaa daremunŋuruta eleema Iijipt kenŋi.

43 ¹Keinan balononŋ bodi lombotawo ii toroqenŋ ero. ²Jeikobwaa kanagesourutanonŋ wiit padi Iijipt kantrinonŋa meŋ kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono manŋgianonŋ merauruta kokaen inŋjoro: “Onŋ mono mombo eleema kema nenenana tosaana sewaŋa mewu.”

³Kaen inŋjoro Juudanonŋ kokaen jero: “Eja poŋ iinonŋ kaparaŋ koma nonoo galeŋ meme qaa kotakota kokaen jero: ‘Kogianonŋ onŋowo mende kawaati eenŋ, onŋ mono noo jaasewananonŋ mombo koubombaajonŋ amamaawu.’ ⁴Kawaajonŋ giinonŋ konana wasina nonowo kawaati eenŋ, nonononŋ saanonŋ gomesaonŋ nenenana sewaŋa mewombaajonŋ kembonŋ. ⁵Eja iikanonŋ qaa kokaen ninijoro: ‘Kogianonŋ onŋowo mende kawaati eenŋ, onŋ mono noo jaasewananonŋ mombo koubombaajonŋ amamaawuya.’ Kawaajonŋ giinonŋ Benjamin anŋonŋ kombagati eenŋ, nono mende kembonŋ.”

⁶Juudanonŋ kaen jero Israelnonŋ kokaen jero: “Onŋ mono naambaajonŋ kogia moŋ laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaajonŋ nii uulombo somata nonju?”

⁷Kaen jero kokaen meleema jegi: “Eja iikanonj anana ano kanagesourunana ananaajonj tororo qiqisi kania kania nonoma kokaen ninijoro, ‘Mangianonj jaawo laligoja me qaago? Daremunjia monj laligoja me qaago?’ Kaen jerotiwaaajonj qiqisiya ii nonononj onjanondeen jenj meleenij. Iinonj kanagenj konana wama kawutiwaaajonj jenagati, ii mono walawala kambanj kanonj nomaenj mobonaga?”

⁸Kaen jegi Juudanonj manja Israel kokaen ijoro: “Kawaajonj eja gbaworo ii mono noo boronanonj ama wasina motoonj kembonja. Kaen ana afaangonj uulanawo gomesaonj kananonj kenij nono, gii ano embameraurunana anana mende komunj gororongowonja. ⁹Benjamimbaa laaligoyaa doweya iikawaa qaaya mono noo borononj ero eleema kanj gomambaajonj jenj kotiijen. Niinonj ii mende wama eleema koi kanj goo jaasewanjanonj mende oomanjati eenj, iikawaa ironjanonj mono noo qananonj uro goo jaanonj bosima laligowe namononj laaligona tegowaa. ¹⁰Kambanj koriga ezelobezelo ama mende mambombonagati eenj, nonononj mono endu kema eleema koi kanij ambenja woi koloonaga.”

¹¹Kaen jero amagia Israelnonj kokaen jero mogi: “Kaen kolooji eenj, onjo mono kokaen ambu: Gomanj kokawaa toomorianja awaa totoonj tosia koi kaanja ii menj taru gesogianonj mouma kema eja ii kalenj mubu: Sele morimoriwaa kelega tosia, moronj apuya, daje riki, marasinj gere tokoya qata mor gipi, komonj, gou ano seu wakato iikawaa hongia. ¹²Silwa monej walaga taru gesogiaa qaa oogianonj mougi menj kagiti, ii ano iikawaa so qaganonj toroqenj ama mindirigi jangoyanonj somariinj 2:waa so kolooro ii menj eleema kema mubu. Tosianonj koposo ama ii gesogianonj anji me nomaenj? ¹³Kogia kaanagadeenj wama uulanawo waama eja iikanonj mombo eleema kenji. ¹⁴Anutu ku-usunj kuuyaa Toyanonj mono eja iikawaa jaanonj kiankoomuya onono iinonj daremunjia monj ano Benjamin ii onjowo mirinonj koi eleema kawutiwaaajonj wambelaawaa. Noo meraurunanonj komuntiwilaa ambuti eenj, niinonj mono eenj totoonj laligomanja.”

¹⁵Kaen injjoro kalenj iwoi ii menj silwa monej menj kagiti, iikawaa so qaganonj toroqenj ama mindirigi jangoyanonj somariinj 2:waa so kolooro. Ii menj Benjamin motoonj wama waama uulanawo Iijipt kema Joosefwaa jaanonj keugi. ¹⁶Keugi Joosefnonj Benjamin ii yonjoo batugianonj iima iikanondeenj miriaa galeja kokaen jenj kotonj muro: “Gii mono eja koi unjuama neenaa mirinonj kema onjona rabu. Ragi kema oro monj qenj oonj weembaa neneya mozozongona yonjononj saanonj niwo motoonj nene newonja.” ¹⁷Joosefwaa miriaa galejanonj jenj kotonj murotiwaa so eja ii unjuano Joosefwaa mirianonj kenji.

¹⁸Unjuano Joosefwaa mirianonj kema jenengia ororo toroko moma kokaen romonjonj batugianonj jegi: “Wala kanij monenana meleema taru gesonananonj mougi menj keni, iikawaajonj yonjononj mono nunuama

kaŋ koi nonoongi rajonj. Yoŋononj mono qelanjinj nunuŋ ureej haamo ama nonoma nonoongi welenqeŋeuruta omaye kolooniŋ donjiurunana kalugonj angonj koma oŋombubo.”¹⁹ Kaen jej nama Joosefwaa miriwaa galeŋa iwaanonj uma kenŋi miri naguyanonj nano iwaajonj qaa kokaen jegi: ²⁰“Oo somatanana, nono kambanj mutuya nene sewanja mewombaajonj koi kaninj. ²¹Kaŋ nene sewanja meŋ mombo eleema kema kananonj miri moŋnonj kema ewombaajonj rama taru gesonanaa kasia isama monenana totonananonj ii kore gesonana anja anja qaa oogianonj nene qaganonj raro iiniŋ. Kawaajonj monej ii kete mombo meleema meŋ kajonj. ²²Silwa monej ii morononj taru gesonananonj meleema mombo anoti, ii nono mende mojonj. Nonononj ii ano silwa monej tosaanja ii qaganonj torokuuŋ nene sewanja mombo mewombaajonj gesonananonj mouma meŋ kajonj.”

²³ Kaen jegi miri galejanonj kokaen jero: “Majakaka mende mobu. Oŋoanŋiaa ano maŋgiaa Anutugianonj mono mombaa uuta kuuro silwa monej ii taru gesogianonj mouro mokoloogi. Niinonj oŋoononj silwa monej ii medaborowe. Kawaajonj keegia mende moma mono uubonjonj rabu.” Kaen jej Simeon wama yoŋoononj kari.

²⁴ Kari motoonj uŋuama Joosefwaa mirinonj ugi kanagia soŋgbambutiwaajonj apu oŋono ano donŋigia loloo gbojoja nenegia uŋuagi. ²⁵ Yoŋononj weembaa neneya Joosefwaa mirinonj motoonj newutiwaa qaaya mogi. Kawaajonj Joosefnonj weej biiwianonj mirianonj koubaatiwaajonj mamboma kaleŋ iwoigia ii asuganonj areŋgonj ragi. ²⁶ Ragi Joosefnonj mirinonj karo kaleŋ iwoigia meŋ kaŋ mirianonj ugiti, ii muŋ batanonj siminj kuma namononj usugogi. ²⁷ Usugonj waagi jolonŋia injjonj nomaen laligojuti, qisinj oŋoma kokaen injjoro: “Maŋgia eja waŋaajonj nijogiti, iinonj nomaen laligoja? Toroŋen jaawo laligoja me qaago?”

²⁸ Kaen jero kokaen meleenŋi: “Goo welenqeŋega, nonoo amanananonj saanonj laligoja. Mono toroŋen jaawo laligoja.” Kaen meleema goda ŋen muŋ siminj kuma namononj usugogi.

²⁹ Kaen anŋi jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyaŋaa nemuŋaa meria ii iima kokaen qisinj oŋono: “Kogia konogaajonj nijogiti, iinonj koi kolooja me nomaen?” Qisinj oŋoma toroŋen kokaen ijoro: “Merana, Anutunonj mono kiankoomu gono laligowa.”

³⁰ Kaen ijonj koga iima wosoya pororogoro jaaya kalilingoro saamambaajonj moma iikanondeen alanzaŋ eleema oŋomesaonj uulanjawo miri uuta oloŋa moŋnonj uma anodeen rama saaro. ³¹ Saadaboronj jaauŋa soŋgbama miri uuta oloŋa ii mesaonj kaŋ tororo mokosinŋonj nama iyaŋa galeŋ koma aonj nembanene kombutiwaajonj jero. ³² Iijipt yoŋononj Hibruu ejemba yoŋowo motoonj nene mewombaajonj mogi arokuukuuyawo koloojiwaajonj ii amamaanŋeju. Kawaajonj Joosefwaa neneya ii iyaŋa

koma mugi raro daremunuruta yonoo ii iyanja koma ononji ragi Iijipt ejemba iwo nene newombaaon kan ragiti, iyonoo nenegia ii iyanja kongi ragi. ³³ Joosefnon jero daremunuruta ii koloogitiwaa so arenjon ononji mutuyanon jaaqeqeyanon raro bejugianon konoganon raro Joosefnon jaasewan qej onoma raro. Kaen rama iyanjia aima koton aon walijonon ragi.

³⁴ Kaen ragi Joosefnon jero iyanjaa nene dunonja nene tosaaja mendeema menj kan koma ononji koga Benjamimbaajon ambenja 5:waa so toroqej kongi nero. Kaen nej Joosefwo jejelomban ama afaanjkota apu kotiga nej korisoro qaganon ragi. Kiaj.

Joosefnon daremunuruta qambiwaa angobato menj onono.

44 ¹ Kawaa gematanon Joosefnon miriaa galeja jej koton mun kokaen jero: “Gii mono eja iyonoo taru gesogianon wiit padi ii elaawutiwaa so mouna qaa oogianon koubu. Kaanjadeen motomotoon yonoonon monej esugia ii aja aja toto qej taru gesogiaa qaa oogianon amba. ² Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanon neenaanon qambi silwanon memeta ii mono wiit padiwaa moneja menj karoti, iikawo amba.” Kaen jej koton muro iikawaa so ano.

³ Gomanj asariro umugawodeen eja ii wasij ononji donjigia unuama kananon kenji. ⁴ Kema siti mesaon koriganon mende kenji Joosefnon miriaa galeja kokaen jej koton muro: “Gii mono uulanawo waama eja ii onjotaan kema mokolonj injiima kokaen qisij onomba: ‘Eja Pohnon awaa ama onono onjo mono naambaajon iikawaa kitia kilegamon meleema mun kaju?’ ⁵ Noo somatananon qambia qaan nenkeji ano qambia iikanon unju qej qaa aasangoyaa kania mokolonkeji, onjo qambi ii mono naambaajon yongoro menj kaju? Onjo mono sili ii bologa totoon anju!’ ”

⁶ Joosefnon miriaa galeja kaen jej koton muro kema mokolonj onoma qaaya ii jerotiwaa so ijoro. ⁷ Inijoro moma kokaen meleengi: “Somatanananon qaa tania kaanja ii mono naambaajon jeja? Goo welenqeqeuruga nonononj sili bologa kaanja ii mende totoon anjon. Ii yamagenj! ⁸ Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianon silwa monej esu mokolonni, ii kaanagadeen Keinan balononja menj kan gonij. Nono mono naambaajon silwa me goul ii somatagaa mirinonja yongoro mewonaga? ⁹ Welenqeqeuruga nonoononga mombaa taru gesoyanon silwa qambi ii mokoloowagati een, iinonj mono koomuwaa bunjaga kolooro tosaaja nonononj somatanana, goo welenqeqe omaya kolonj laligowonja.”

¹⁰ Kaen meleengi kokaen jero: “Iikaanja kanon awaa. Jejutiwaa so ii saanon ambonja. Mombaa taru gesononja silwa qambi ii mokoloomanjati, iinonj mono noo welenqeqena omaya koloowaato, tosaaja onoo selegianon qaa monj mende ero saanon onjanganjodeen mirigianon

kembu.”¹¹ Kaen jero moma kuuyanon gesogia anja anja uulanawo qetegonj menj kamaan namononj ama qaa oogiaa kasia isangji.¹² Isangji Joosefwaa miriaa galejanonj dagia mutuyaa taru gesoyanonga kanain qengama mongama kema kema ko bejugia Benjamimbaa taru gesoyanonj tetegoyanonj iima qambi ii iikanonj mokoloro.¹³ Ii mokoloro yonononj uugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia menjujenjurangi. Kaen ama esuhinagia donji qagianonj ama mombo eleema sitinonj kenji.

¹⁴ Juuda ano daremunuruta yonononj eleema Joosefwaa mirinonj kenji iinonj kaanjadeen mirianonj raro. Raro batanonj keuma siminj kuma namononj usugogi.¹⁵ Usugogi Joosefnonj kokaen injjoro: “Onjo mono naa siliga anjuya? Eja nii kaanjanonj mono saanonj unju menj iwoi yongoro megi ii mokoloonkejenji, onjo ii mende moju me?”

¹⁶ Kaen jero Juudanonj kokaen meleenon: “Oo somatanana, nono mono naa qaaga gijowonaga? Nono qaawaajonj monganjonj. Nonononj iwoi bologa mende aninj, ii qendeema gombonjatiwaa so qaago. Anutunonj mono welenqeqeuruga, nonoo koposowaa qaaya injisaanota asuganonj eja. Kawaajonj mombaa taru gesoyanonga qambi ii mokolooji ano tosaanja nonononj kaanagadeen eja pojnanaa welenqeqeuruta omaya koloonj laligowonja.”

¹⁷ Kaen meleenoto, Joosefnonj kokaen jero: “Niinonj iwoi kaanja ii mende ama onjomanja. Ii awawi totoonj! Eja morowaa taru gesoyanonj qambi ii mokolooji, iinondeen mono noo welenqeqena koloonj laligowaato, tosaanja onjo saanonj luaenonj eleema mangiaanonj kembu.”

Juudanonj Benjamimbaajonj Joosef welema muro.

¹⁸ Kaen jero Juudanonj Joosefwaa batanonj kema qaa kokaen jero: “Oo eja pojna, saanonj wambelaana welenqeqega niinonj qaa tosia eja pojna goojonj jewenaga. Giinonj Faarao kinj anawo ororonj koloojanto, kilej welenqeqega nii kazi mende ama nomba.¹⁹ Eja pojna giinonj welenqeqeuruga nono wala kanij kokaen qisij nonona: ‘Onjo mangia ano daremunjgia monj laligojao me qaago?’

²⁰ “Kaen qisij nonona nonononj eja pojna goojonj kokaen meleeninj: ‘Nonoo manjnana eja waja koloonj konana eja gbaworoga monj mirinonj rajao. Konana kanonj manjnananonj eja waja kolooro kamanj kanonj kolooro. Nemunjanonj mera woi orono datanonj komuro anodeen laligoja. Iinonj mono manjaa wombo (komunjua) meriaga kolooja.’²¹ Kaen meleeninj giinonj welenqeqeuruga qaa kokaen ninijona, ‘Onjo mono kogia wama noononj koi kagi ii saanonj neenaa jaanonj uu j iimanja.’

²² “Kaen ninijona nonononj eja pojnana goojonj kokaen meleeninj: ‘Eja gbaworo ii manja mesaomambaajonj amamaawaa. Manja mesaonagi eenj, manjanonj mono komunaga.’²³ Kaen meleeninto, giinonj welenqeqeuruga nonoojonj qaa kokaen jej kotona: ‘Kogia konoganonj onjowo koi mende kawaati eenj, onjo mono noo jaasewananonj mombo mende asugiwuya.’

24 “Kaerj jeŋ kotona mirinananonj eleema kema noo maŋna, goo weleŋqeŋega eja poŋna goononj qaa ii ijoniŋ. 25 Ii ijoniŋ moma maŋnanananonj kanageŋ kokaerj jero: ‘Oŋo mono mombo Iijipt kema ananaajonj nene tosaanja sewaŋa meŋ kawu.’

26 “Kaerj jeroto, nono kokaerj jeniŋ, ‘Nonononj nononanodeeŋ kembombaaŋonj amamaawoŋa. Konana konoganonj nonowo motoonj kembraatiwaajonj jewagi eeŋ, mono saanonj kembonja. Konana bejuya mende wama kembonjati eeŋ, nonononj mono eja poŋ iikawaa jaasewaŋanonj asugiwombaaŋonj amamaawoŋa.’

27 “Kaerj jeniŋ noo maŋna goo weleŋqeŋega iinonj kokaerj jero: ‘Embana Reizelnonj merawoina woi orono. Ii oŋoanŋia saanonj moju. 28 Datanonj nomesaonj kema sooro kokaerj jewe, “Oro kawalianonj mono kitoqitoro komuro me nomaerj?” Kambaŋ iikanondeeŋ kanaŋ ii mende iibe. 29 Kete koga koi kaanagadeeŋ nuama keŋgi kananonj tiwitiwilaa moŋnonj iwaa qaganonj unagati eeŋ, oŋo mono kondooŋi wosobiri uutanonj noo qananonj uro koŋajiliŋ moma komuŋ waŋ juna laŋgoŋawononj koomu gomanonj kememaŋa.’ ”

30 Juudanonj toroŋeŋ qaa kokaerj jero: “Oo eja poŋnana, niinonj konana eja gbaworo ii mende wama kema maŋna, goo weleŋqeŋega iwaa mirinonj keubenagi eeŋ, amanananonj mono tiwilaawabo. Iinonj mono uuta kuuya meria bejuya iwaanonj somoŋgoro laaligogara motoondeeŋ laliŋoŋkejaŋo. 31 Kawaajonj eja gbaworo ii mende wama keniŋ maŋnanananonj ii iima mono koomu mokoloowabo. Goo weleŋqeŋeuruga nonoononj kaerj asugiro nono mono kondooniŋ wosobiri uutanonj amanana, goo weleŋqeŋega iwaa qaganonj uro komuŋ waŋ juya laŋgoŋawononj koomu gomanonj kemebaa. 32 Goo weleŋqeŋega niinonj eja gbaworononj mende tiwilaawaatiwaa qaaya ii maŋnaajonj jeŋ somoŋgoŋ kokaerj ijowe: ‘Ii mende wama goononj eleema kamaŋati eeŋ, iikawaa qaa lombotononj mono goo jaanonj noo qananonj uma ero namononj laaligona kaerj laliŋoŋ umaŋa.’ 33 Kawaajonj gii saanonj jeŋ tegona niinonj eja gbaworo iwaa kitianonj eja poŋna goo weleŋqeŋega omaya koloonj koi laliŋowe iinonj dauruta yoŋowo eleema mirigianonj kembu.

34 “Eja gbaworo kanonj niwo mende kawaati eeŋ, niinonj mono nomaerj ama maŋnaanonj kembenaga? Wosobiri uutanonj maŋnaa qaganonj unagati, niinonj mono ii iimambaajonj togoŋ kotiiŋeŋ. Kawaajonj ii mono mende somoŋgowa.”

Joosefnonj iyaŋaa kania iŋisaano.

45 ^{1f} Juudanonj kaerj jero ejemba liligoŋ oŋoma nama iŋiigiti, Joosefnonj kuuya iyonoŋo jaagianonj toroŋeŋ kania kolatiŋ aŋa

^f 45.1 Apo 7.13

galen koma aomambaajon bimoon amamaaro. Kawaajon Joosefnon kokaen silama qaro: “Ono mono kore nomesaon deembu.” Kaen qaro deengi Iijipt eja moñnon kosogianon mende nano Joosefnon iyañaa kania ii daremuñuruta ii kokaen inñisaano: ²Iinon amburereñ meñ otombeen qama saaro Iijipt ejemba seleengen laligogiti, iyoñonon ii moma Faarao kimbaa jinñkaron mirianon kema buzu qaaya ii jegi mogi.

³Joosefnon saama nama daremuñuruta ii kokaen inñijoro: “Nii Joosef! Amananon kaanñadeen jaawo laligoja me qaago?” Kaen inñijoro mogito, daremuñurutanon uugia kouma gojono aarun tililñgon jaayanon eeg nama qaa moñ mende romoñgon meleema mubombaajon amamaagi.

⁴Amamaañ nañgi Joosefnon kokaen inñijoro: “Ono mono noo kosonanon koi kawu.” Kaen inñijoro kagi kokaen inñijoro: “Nii Joosef, onoo daremuñgia sewana mewutiwaajon añgi Iijipt kaweti, ii mono niinon.

⁵“Mono uunon koñajiliñ mende mobu. Anutunon onon komuwubotiwaajon nii wala wasiñ nono walawala koi kaweta ononon kaju. Nii sewana mewutiwaajon ama noñgi koi kaweti, iikawaajon mono onononñiaajon iriñsoonñon mende moma aowu. ⁶Bodi koi kanon mono yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii toroqen mombo yambu 5:waa so ewaa. Kambañ iikawaa uutanon balon qeñ koomo mende ama nene hoñ mende mokoloon meñ kululuun laligowonja.

⁷“Anutunon mono kana damubiribiriawo otaañ onoo laaligogiaa sewañ somongoro toroqen jaawo laligon gbili mokoloon onoma namo qaganon laligowutiwaajon moja. Kawaajon ama nii wala wasiñ nono walawala koi kaweta onon kaju. ⁸Kawaajon ononon mende wasiñ noñgi tanitani koloojato, Anutunon mono ononon wasiñ nono koi kaweti. Iinon kuun nono Faarao kimbaa jawiña mutuya koloon jinñkaron mirianon naa gawon meñkejuti, kuuya iyoñoo somatagiaga koloojen. Kaen kolooe Anutunon Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanon anota eja poñgiaga koloojen.

⁹“Ono mono kete koi waama uulanawo amanaanon eleema kema qaa kokaen jegi mobaa: ‘Goo meraga Joosefnon qaa kokaen jeja: Anutunon nii kuun noma Iijipt kantri kuuya ii noo boronon anota eja poñgiaga koloojen. Kawaajon giinon mono kambañ mende qeñ koriwato, uulanawo noonon kawa. ¹⁰Koi kan saanon rara dundun ga Goosen balonon meagon neenaa kosonanon laligowaga. Gii ano esameraanuruga, goonon lama bulmakao tuun tuun ano ilawoila kuuya bunaga eji, ii mono meñ koloon kawu.

¹¹“Bodi koi kanon mono mombo toroqen yambu 5:waa so eñ ubaa. Kambañ iikawaa uutanon gii, mirigaa sumañuruga me tinitosauruga tosaañ yoñoononñga moñnon bodi laligon nenewaa mojoqojoron ama komun gororonñowabo. Kawaajon mono Goosen balonon kan laligon naa

---

§ 45.9-11 Apo 7.14

iwoiwaajon amamaawuti, niinon ii onjoma laligomaŋa.’ Amananaajon qaa ii mono kaen jegi mobaa.

¹² “Nii neeno onjanon koi nama onjojon qaa jejenj, ii saanon onjoangiaa jaagianon niima kotoju ano kona Benjamin anjo kaanagadeen niima kotoja. ¹³ Kawaajon onjo mono maŋnaanon kema Iijipt kantrinon qabuŋa somata kuuya nongita laligojenj ano iwoi kuuya iigiti, iikawaa sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro mono uulanawo wama kamaan koi kawu.”

¹⁴ Kaen injijon boria koga Benjamimbaa aroyanon giliro kemero saaro Benjaminon kaanjadeen anjon muŋ saaro. ¹⁵ Toroqen boria dauruta kuuya yonoo arogianon giliro kemero saama buugia kitonj nero. Iikawaa gematanon daremunjuranon iwo qaa aminj mogi. ¹⁶ Joosefwaa daremunjuranon kagiti, iikawaa buzuyanon Faarao kimbaa jinjkaron mirinon keno Faarao kinj ano jawinjuruta kuuya yonononj ii moma keraqeeanjo mogi.

¹⁷ Kaen moma Faarao kinjon Joosef kokaen ijoro: “Daremunjurga mono jena kokaen ambu: ‘Eshuhinagia mono donji qagianon ama mombo eleema gomaŋgianon Keinan balonon kembu. ¹⁸ Kema maŋgia ano sumanjurugia unuama eleema noonon kawu. Koi kagi niinon balon awaa totoon Iijipt kantri uutanonga meweengon onjombe saanon iikawaa kelega mokolonj nej korisoro ama laligowuya.’

¹⁹ “Kaanagadeen kokaen jenj koton onjona ambu: ‘Iijipt kokanonga mono hooswaa kareya kareya tosia menj kema embameraurugia iikanon onjooma maŋgia wama motoonj koi kawu. ²⁰ Mirigiaa iwoiya tosia Keinan balonon mesaowuti, iikawaa majakakaya mende ambu. Niinon iikawaa kitianon Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totoonj ii onjombe buŋagia koloowaa.’”

²¹ Faarao kinjon kaen jero Israelwaa meraurutanon iikawaa so otaan anji. Joosefnon Faarao kimbaa jenkooto qaaya otaan hooswaa kareya tosia onjono. Kaanagadeen kana kekembaa nene samonj tosaan onjono. ²² Ii onjomago dauruta motomotoonj yonoo opo malekugia dologa totogianon onjoto, koga Benjamimbaajon opo maleku dologa boro monj (faiw) muŋ monej silwa kota 300 muro. ²³ Maŋaajon Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasonjo menj donji ten yonoo qagianon ano kenji. Kaanjadeen donji embia ten yonoo qagianon wiit dumuŋ kota, bered ano nene tosia maŋaa kana samonj ano bosima kenji. ²⁴ Kenji Joosefnon daremunjuruta wasinj onjono kembombaajon anji qaa kokaen injijoro: “Onjo kananonj kema anjowowo mono mende ambu.”

²⁵ Kaen injijoro Iijipt mesaonj kema Keinan balononj maŋgia Jeikobwaanon keugi. ²⁶ Keuma maŋgia qaa sundu kokaen ijogi: “Joosefnon toroqen jaawo laligoja. Iijipt kantri kuuya ii iwaa borianonj ero eja ponjiaga koloonj laligoja.” Kaen ijogi qaa ii mende moma laarirotiwaajon uuta toroqen olomoro raro.

²⁷Kaen raroto, Joosefnon qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii wama Iijipt kemaatiwaajon ano karoti, manggia Jeikobnon ii iima nama uu selianon qeleeno geregere ano. ²⁸Geregere ama kokaen jero: “Oo, ii onanon! Ii moma kotijen. Merana Joosefnon mono toroqen jaawo laligoja. Niinon mono kema ii iimago kanagen saanon komumana.” Kiaj.

Jeikobnon kanatuuru-uruta yonowo Iijipt kengi.

46 ¹Israelnon esuhina iwoiya kuuya kopepereen menj waama keno. Kema Beerseba gomanon keuma nama kanon mana Aisakwaa Pon Anutuyaajon siimolon ooro.

²Ii oon gomantiina ero jaaya meleeno unja iima iikanon Anutunon Israel qaa ijon qata “Jeikob, Jeikob!” qaro

“Nii koi,” jen meleeno.

³Meleeno kokaen ijoro: “Nii Anutu, goo mangaa bejsakona. Gii Iijipt kememambaajon toroko mende moba. Niinon iikanon kotuegon gombe kanagesoga tuunlelembesomata koloowuya. ⁴Niinon giwo Iijipt kememana ano kaanagadeen gbiliuruga iikanona unuambe mombo eleema koi kawuya. Giinon komuna Joosef iyanaa borianon mono goo jaa juga kuno kamaawaa.”

⁵Kawaa gematanon Jeikobnon Beerseba goman mesaowona jero Israelwaa meraurutanon manggia ano embameraurugia ii kojejoon onongi hoos karenon ugi. Faarao kinon hoos kare iikanon unuama kawutiwaajon jen tegon anota menj kengi. ⁶^h Eshinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonon laligon buja qen menj laligogiti, ii kaanjadeen motoon menj kengi. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yononon kaen Iijipt kengi. ⁷Gbiliuruta kuuya, esameraanuruta eja ano emba ii kuuya unuama Iijipt kengi.

⁸Israel qata mon Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt kengiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.

⁹Ruubembaa merauruta qagia

Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.

¹⁰Simeombaa merauruta qagia

Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul. Saulwaa nemuna ii Keinan emba mon.

¹¹Liwaiwaa merauruta qagia

Gerson, Kohat ano Merari.

¹²Juudawaa merauruta qagia

^h 46.6 Apo 7.15

Er, Onan, Sela, Perez ano Zera. (Er ano Oonan yorononj Keinan balononj komuri.)

Perezwaa merawoita ii
Hezron ano Eer.

13 Isakarwaa merauruta qagia
Tola, Puwa, Jasub ano Simron.

14 Zebulumbaa merauruta qagia
Sered, Elon ano Jalel.

15 Jeikobwaa merauruta embia Leanonj Mesopotemia (Padan Aram) balononj ononoti, iyononoo qagia kianj. Boragara Daina ii kaanagadeenj mero. Jeikob ano Lea yoroo esameraanurugara ii kaenj weenjonj mindirigi 33 kolooro.

16 Gadwaa merauruta qagia
Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano Areli.

17 Aserwaa merauruta qagia
Imna, Iswa, Iswi ano Beria.
Naangiaa qata Sera.
Beriwaa merawoita qagara ii
Heber ano Malkiel.

18 Labanonj emba qata Zilpa borata Leawaa welenj embaga laligowaawaajonj muroti, iinonj Jeikobwaa merauruta kaenj onono. Jeikob ano Zilpa yoroo esameraanurugara ii kaenj weenjonj mindirigi 16 kolooro.

19 Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Joosef ano Benjamin. ^{20 i}
Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinonj kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim. Nemungaraa qata Asenat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawonj galej qata Potifera iwaa borataga.

21 Benjamimbaa merauruta qagia
Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros, Mupim, Hupim ano Ard.

22 Jeikobwaa merawoita Reizelonj oronoti, iyoroo qagara kianj. Jeikob ano Reizel yoroo esameraanurugara kaenj weenjonj mindirigi korebore 14 kolooro.

23 Dambaa meria qata
Husim.

24 Naftaliwaa merauruta qagia
Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.

25 Labanonj emba qata Bilha borata Reizelwaa welenj embaga laligowaatiwaajonj muroti, iinonj Jeikobwaa merauruta kaenj onono.

ⁱ 46.20 Jen 41.50-52

Jeikob ano Bilha yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjon mindirigi korebore 7 kolooro.

²⁶ Jeikobwaa esameraanjuruta dindiņa toon iwo Iijipt kenğiti, iyonoo jangogia weenjon mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraanjuruta yonoo embagia ii janggo iikanon mende toroqegi. ^{27j} Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinon kolooriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt kenğiti, iyonoo jangogia ii kaen weenjon mindirigi 70 kolooro. Kian.

Jeikobnon kanagesouruta yonowo Iijipt keugi.

²⁸ Kananon kema laligon Jeikobnon Juuda wala wasin kokaen ijoro: “Gii mono Joosefwaanon kema Goosen balonon kekembaa kaniaajon qisij muba.” Kaen ijoro kema karo Goosen prowinsnon keugi. ²⁹ Joosefnon keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenon somonjon mozozongogi qaganon uma maņa Israelwo aitonğowowaajon Goosen balonon keno. Kema iima iwaa jaanon keuma boria aroyanon giliro kemero anjon mun kamban koriga qaqateteya meņ urusaan qero. ³⁰ Israelnon Joosef kokaen ijoro: “Giinon toroqen jaawo laligojani, ii neeno giijeņa kamban kokaamba saanon jorinj komumaņa.”

³¹ Kaen ijoro Joosefnon daremunuruta ano maņa kanagesoya kokaen injoro mogi: “Niinon mono Faarao kimbaanon uma qaa kokaen ijomaņa: ‘Daremunuruna ano maņa kanagesoya Keinan balonon laligogiti, iyononon mono noonon kajuya. ³² Daremunuruna yononon lama bulmakao galeņgia koloon ii galeņ koma onoma laligojutiwaa kawombaajon ama lama tuņgia, bulmakao tuņgia ano esuhina ilawoilagia kuuya ii unuama kajuya.’ ³³ Kawaajon Faarao kinon ononon jaasewanon keugi kokaen qisij onombaa: ‘Ono naa gawonğa meņkeju?’

³⁴ “Kaen qisij onono ono kokaen meleema mubu: ‘Welenqeuruga nononon mono au asaurunana wala meņ laligogitiwaa so meraanananonğa lama bulmakao galeņkonjon gawonğa meņ laligon kouma laligojon.’ Kaen meleema mugi iinon saanon Goosen prowinsnon rara dundungia meagowutiwaajon “Oon!” jero laligowuya. Iijipt ejemba yononon lama bulmakao galeņ konjon ejemba kuuya yonoojon mogi arokuukuugiawo koloonkeju.” Joosefnon qaaya kaen injoro.

Joosefnon kimbaa jaanon kouro.

47 ¹ Joosefnon kema Faarao kin kokaen ijoro: “Noo maņ daremunuruna yononon lama bulmakao tuņgia ano esuhina ilawoilagia kuuya meņ Keinan balon mesaon kan kan kete koi Goosen balonon kouma laligoju.” ² Iinon daremunuruta yonoononğa eja 5 unuama Faarao kimbaa jaanon uma nanği injiio.

³ Injiiima kokaen qisij onono: “Ono naa gawonğa meņkeju?”

Kaen qisij oꝓono kokaen meleema ijogi: “Welenqeqeuruga nono maꝓurunananon wala laligogitiwaa so lama bulmakao galenkonkon gawona meꝓ laligon kouma laligojon.”

⁴Kaen ijon toroqen kokaen jegi: “Keinan balonon bodi lombotawo ejiwaajon welenqeqeuruga nono lama bulmakao tuuꝓnana yoꝓoojon nene mende mokolooniꝓ. Kawaajon nono balon kokanon tatawaga laligowombajon kajon. Kaen kolooro welenqeqeuruga saanon ‘Oon!’ jengo jeꝓ tegon nonona nono Goosen prowins kanon rara dundunana meagowona.”

⁵Kaen jegi Faarao kiꝓnon Joosef kokaen ijoro: “Maꝓ daremuꝓuruganon goonon kaju. ⁶Iijipt kantri koi asuganon goo jaanon ejiwaajon saanon maꝓ daremuꝓuruga balon bakaya kelega awaa iikanon oꝓoona laligowu. Saanon Goosen prowinsnon laligowu. Batugianon gawon awaa soro meme eja tosaꝓa laligojuti, ii moma oꝓombagati eeꝓ, saanon noo miriwaa oro tuuꝓna ii iyoꝓoo borogianon ama oꝓona galen koma oꝓoma laligowu.”

⁷Kaen ijoro Joosefnon maꝓa Jeikob Faarao kimbaa jaanon wama karo iiro Faarao kiꝓ ii kotuegon muro. ⁸Kotuegon muro kokaen qisij muro: “Goo yambuga dawi koloaja?”

⁹Qisij muro kokaen meleeno: “Noo yambuna 130:waa so namonon liligon laligon kouma laligojeꝓ. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaꝓꝓoya ano osiqosigiawo kolooro. Maꝓurunanon yambu seiseiya namonon liligon laligogiti, noo yambu jaꝓgonanon yoꝓoonon kawo so motooꝓgo mende koloaja.”

¹⁰Kaen jeꝓ Faarao kiꝓ ii mombo kotuegon muꝓ jaasewꝓanonga kamaꝓ keno. ¹¹Joosefnon maꝓ daremuꝓa ii Faarao kiꝓnon jeꝓ kotorotiwaa so Iijipt kantrinon oꝓoma Iijiptwaa balon bakaya kelega awaa moꝓ ii Rameses prowins (Goosen) kanon oꝓono. ¹²Joosefnon kaꝓagadeeꝓ maꝓ daremuꝓuruta ano maꝓaa kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurgia laligogiti, jaꝓgogiaa so sogianon oꝓoma laligoro.

Bodi kambaꝓ lombotawo.

¹³Bodi somata ii lombotawo ero nenenon balon so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoroo kanagesogaranon mono nene waa komuꝓ jambedengon laligogi.

¹⁴Kaen laligon Joosefwaanon kaꝓ wiit dumuꝓ kota sewꝓa megi iinon monen kuuya Iijipt ano Keinan kantri uutanon eroti, ii meꝓ kululuuꝓ Faarao kimbaa jiꝓkaron miriwaa kowianon ano. ¹⁵Iijipt kanageso ano Keinan kanageso yoꝓoonon monen qaondabororo Iijipt kuuya yoꝓonon Joosefwaanon kaꝓ kokaen ijogi: “Monenananon qaondaborojiwaajon giinon mono nene nonomba. Nene mende nonombagati eeꝓ, nono goo jaasewꝓanganon komuwona.”

¹⁶Kaen ijogi Joosefnonj kokaen jero: “Monengianonj qaonjiwaajonj onoononj lama ano bulmakao ejuti, ii mono meŋ kanj nonji niinonj nene onomaŋa.”

¹⁷Kaen jero kema lama bulmakaogia unuama kanj Joosef mugii. Yoŋononj hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano donjigia ii unuama kanj nenewaa sewanaga Joosef muŋ nene meŋ laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Joosef mugii iinonj nene onoma iikaanja kanonj yambu motoonjgowaa uutanonj laaligogia nanjoro mende komugi.

¹⁸Mende komugi yambu kanonj tegoro. Tegoro yambu gbilianonj duŋanonj mombo iwaanonj kanj kokaen jegi: “Eja poŋnana, monenana qaonjiwaajonj kanianana honja ii goo jaaganonj saanonj mende kolatiwoŋa. Nonoononj lama bulmakaonana ii kaanagadeenj gonij goo buŋaga koloodaboroja. Nono ii kuuya eja poŋnana gii gondaboronijwaajonj nononana ano balonana iikayadeenj eŋ nononja. Kawaajonj mono naa iwoi moŋ gombonaga? ¹⁹Nono mono kania naambaajonj goo jaanonj tondu komuwonaga? Nono komunij balonananonj mono naambaajonj eŋ eŋ gbanjbarasinj bolinaga? Kawaajonj mono nononana ano balonana sewanana meŋ iikanonj nembanene nonona nono saanonj Faarao kimbaa welenjeqe omaya koloonij balonananonj kaanagadeenj iwaa buŋaga koloowaa. Nono toroqen jaawo laligonj komuwombotiwaajonj mono nene kota nonomba. Nonona balonj gawonj munij eŋ mende eŋ qanda kotiga koloowaa.”

²⁰Bodi kotiga totoonj iikanonj Iijipt kanatuuru yoŋowo erotiwaajonj yoŋononj kuuya motomotoonj gawonj balongia koria ii sewanajonj anji Joosefnonj Iijipt balonj kuuya ii sewanajonj mero Faarao kimbaa buŋaga koloodabororo. ²¹Joosefnonj Iijipt kanatuuru gomanj so kantriwaa jawo tetegoya uutanonj laligogiti, ii kuuya unuano gawmambaa welenjeqe omaya koloonj laligogi. ²²Faarao kinjonj jigo gawonj galeŋ yoŋoo footnait tawagia onono meŋ iikanonj laaligogia nanjonj laligogi. Kaen kolooro nenegiaajonj mende bimooro balongia Joosefnonj sewanajonj mewaatiwaajonj mende anji. Kawaajonj jigo gawonj galeŋ yoŋoononj balonj iikanonj motoonjgo kinj Faaraowaa buŋa mende koloogi.

²³Joosefnonj kanageso kokaen injjoro: “Mobu, niinonj onjoanxia ano balongia sewanxia mewe tegoro Faarao kimbaa buŋaga kolooja. Kawaajonj niinonj nene kota onjombe ii saanonj meŋ namononj komowu. ²⁴Komogi honja kolooro ii mono gosigi tuuŋ 5 koloogi kanonja motomotoonj ii Faarao kimbaajonj ama muŋ laligowuto, tuuŋ 4 ii mombo namononj komowutiwaajonj ano nenegiaajonj ewaa. Ii onjoanxia, embameraurugia ano tosaanja mirigianonj laligojuti, mono onjo nenega ewaa.”

²⁵Kaen injjoro kokaen jegi: “Giinonj nonoo laaligonana bodinonja metogona. Kawaajonj eja poŋnanaa jaanonj kiankoomu mokoloowonjati

eerj, nono saanonj Faarao kimbaa welenqeqe omaya koloonj laligowonja.”
²⁶ Joosefnonj Iijipt yonoo balombaajonj jenkooto ano enj waama koi
 oojeni, kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqenj eja. Jenkooto ii kokaenj:
 Nene gawombaa hongia ii mono mendeenji tuunj 5 kolooro iikanonja
 motomotoonj ii Faarao kimbaa bunjaga koloowaatiwaajonj ama laligowu.
 Jigo gawonj galenj yonoononj balonj iikanonj motoonjgo Faarao kimbaa bunja
 mende koloogi.

Jeikobnonj qamoyaaajonj Joosef qisiro Oonj jero.

²⁷ Israel yonononj Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanonj rara
 dundungia menj balonj angonj koma laligogi. Kanonj laligonj koloonj seisei
 anji janngogianonj mamaga somariiro. ²⁸ Jeikobnonj laaligoya yambu 17 ii
 Iijipt balononj laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindirinj 147 kolooro.

²⁹^k Israelwaa koomu kambananonj dodowiro meria Joosef jero karo
 kokaenj ijoro: “Niinonj goo jaanonj kewoonjgo mokoloojeni eerj, giinonj
 mono keteda koi uukalenj qendeema qaa kokaenj pondanj otaanj menj
 yagomambaajonj jenj boroga noo tawonaa baatanonj ama kokaenj jenj
 somonjgowa: Niinonj komuwe qamona ii Iijipt balonj kokanonj mende ronj
 komba. ³⁰ Niinonj komunj manj asaanjuruna yonjowo haamo menj emanjati,
 kambanj iikanonj noo qamona ii mono Iijipt kantrinonja menj kema manj
 asaana ronj koma onjonjgiti, iyonjoo qasirigianonj osonj ronj komba.” Kaenj
 jero kokaenj ijoro: “Jejanjwaa so ii saanonj otaanj amanja.”

³¹ Kaenj ijoro manjanonj kokaenj jero: “Qaa ii mono jojopanj qaanonj
 jenj kotiinj nomba.” Kaenj jero Joosefnonj ii jojopanj qaanonj jenj kotiuro
 Jeikobnonj ii moma ligonj wanja menj kemenj gbaruyaa kitianonj ama laarinj
 Anutuwaa waeya menj mepeseero. Kianj.

Jeikobnonj Manase ano Efraim kotuegonj orono.

48 ¹ Kambanj tosia tegoro Jeikobnonj ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi
 moro. Ii moma merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama
 manjaanonj keno. ² Keno tosianonj Jeikob kokaenj ijogi, “Meraga Joosefnonj
 giimambaajonj kaja.” Israelnonj qaa ii moma ku-usunja eroti, ii kululuunj
 ee dunjayanonja waama raro. ³¹ Waama rama Joosef kokaenj ijoro: “Anutu
 ku-usunj kuuyaa Toya iinonj Keinan balombaa Luz gomanj kanonj noononj
 asuginj kotuegonj nono.

⁴ Ii noma kokaenj nijoro: ‘Niinonj koloonjseisei gombe gbiliuruga yonjoo
 janngogianonj mono somariinj somariinj uro giinonj kanageso tuunja tuunja
 mamaga yonjoo bemunjalegiaga koloowaga. Gbiliuruga kanagenj koloonj
 ubuti, niinonj balonj koi ii bunja qenj onjombe iyonjoo bunjagiaga tetegoya
 qaa enj ubaa.’

^k 47.29-30 Jen 49.29-32; 50.6 ¹ 48.3-4 Jen 28.13-14

⁵ Anutunonj kaenj nijoro. Wala nii Iijipt balononj goononj mende kaweti, kambanj iikanonj embaganonj merawoiga woi Iijipt kokanonj oronoti, iyorononj mono noo buja koloowao. Manase ano Efraim yorononj mono Ruuben ano Simeon kaanja noo buja koloowao. ⁶ Kaenj koloori kanagenj balonj mosoma yoroojonj distrik woi orombu. Efraim ano Manase yoroo bagaranonj meraborauruga tosaanja koloogiti, iyonononj mono geengaa bujaga koloowuya. Yonononj balonj bakaya buja qenj aowuti, ii mono Efraim ano Manase yoroononj distrik woi iikawaa uutanonj egi yorononj wanjia koloori dawoigara yoroo newo baogaranonj laligowuya. ^{7^m} Niinonj Mesopotemia (Padan Aram) mesaonj eleema Keinan balononj kanj Efrata taonj dodowiwe embana Reizelnonj komuro wosobiri somata koloonj nono. Komuro qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanonj ronj kombe. Efrat gomambaa qata monj ii Betlehem.”

⁸ Israelnonj kaenj jenj Joosefwaa merawoita iriima kokaenj qisij muro: “Mera woi koi ii morononj morononj?”

⁹ Qisij muro Joosefnonj manja kokaenj ijoro: “Noo merawoina Anutunonj Iijipt kokanonj nonoti, mono ii.” Kaenj ijoro Israelnonj jero: “Niinonj kotuegonj oromambaajonj ii saanonj uruana noo kosonanonj kawao.”

¹⁰ Kaenj ijoro Joosefnonj merawoita uruama kosianonj kagi boria giliro arogaranonj kemero buugara kitonj nero. Israelnonj eja wanja kolooro jaaya umunj kono iwoi monj iima kotomambaajonj hanqanq qenj amamaaro.

¹¹ Buugara kitonj nenj Joosef kokaenj ijoro: “Niinonj wala goo jaasewanja mombo giimambaajonj mende mamboma laligoweto, Anutunonj kana meleuro kete koi geengaa ano merawoiga kaanagadeenj injijjenj.”

¹² Kaenj ijoro Joosefnonj merawoita manjaa tawoyanonjga uruama siminj kuma usugonj kemero.

¹³ Usugonj kemej waama merawoita borogaranonj mej uruano anjaa manjaa batanonj kari. Efraim ii boria dindijanonj mej Israelwaa boria qanianonj ama Manase ii boria qanianonj mej Israelwaa boria dindijanonj ano. ¹⁴ Kaenj ama oronoto, Efraim koga kolooro asianonj kilej boria dindijanonj boraama iwaa wanjanonj ano. Manasenonj Joosefwaa meria mutuya kolooroto, asianonj kilej boria qanianonj iwaa wanjanonj ano. Kaenj ama boria maripoonj kaanja ama kotonj wanjaranonj ano. ¹⁵ Kaenj ama rama Joosef kotuegonj munj kokaenj jero:

“Asana Abraham ano manja Aisak yorononj Anutuwaa jaanonj kema kanj ama mej laligori.

Niinonj koloonj laligonj koubeti, Anutunonj mono kambanj iikanonj pondanj kalanj koma noma laligonj kouro.

¹⁶ Siwe gajobanonj nii bologa kuuya iikanonja metogonj anjonj koma noma

^m 48.7 Jen 35.16-19

laligoroti, iinonj mono eja gbaworo woi koi kotuegonj oroma laligowa.

Ejembanonj yoroo qagara qagi iikanonj mono nii ano manj asana Aisak ano Aabraham nonoo qabuñanana bosima laligowao. Yoroo kanagesogaranonj mono namo qaganonj hononja qaa seinj laligowuya.”

¹⁷Kaenj jeroto, Joosefnonj manjanonj boria dindinanonj Efraimbaa wañanonj ano ii iiro mende sokono kawaajonj moma bolinj manjaa boria dindinanonj menj Efraimbaa wañanonjga metogonj Manasewaa wañanonj amambaajonj ano. ¹⁸Kaenj ama manja kokaenj ijoro: “Amana, kaenj mende mewa. Mera koi kanonj mutu merana kolooja. Kawaajonj boroga dindinanonj mono iwaa wañanonj amba.”

¹⁹Kaenj ijoroto, manjanonj ii amambaajonj qetama Joosef kokaenj ijoro: “Merana, ii saanonj mojenj. Niinonj ii mojenj. Manasenonj kañagadeenj wañawo kolooro iwaa gbiliurutanonj kañagadeenj koloonj seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraimbaa qaqañuñayanonj mono Manasewaanonj qabuñu uugunj ewaa. Iwaa gbiliurutanonj mono koloonj seisei somata ama kanageso tuunja tuunja mamaga koloonj laligowuya.”

²⁰ⁿ Kaenj ijoro moro weemboria iikanonjadeenj kotuegonj oroma kokaenj jero:

“Israel yonononj mono oroo qagara qama kanagesogia kotuegonj onoma kokaenj jewuya:

Anutunonj mono oyanboyonj ama ononota onononj Efraim ano Manase kañuñu kolooju.”

Kaenj jenj Manase ii Efraimbaa newo baatanonj ano.

²¹Israelnonj kotuegonj onono tegoro Joosefwaa qaa kokaenj jero: “Moba, niinonj komumambaajonj anjento, Anutunonj onowu laligonj ubaa. Iinonj mono unjuano manj asaurugia yonoo balononj eleema kembuya. ²²Iikanonj kema batugianonj balonj mosonji niinonj goononj balonj toroqenj Sekem balonj kelegawo ii gonjenj. Niinonj balonj bambañuñu ii Amor kanageso yonowu manja qenj neenaa tiwo ano manjawaa soo somata iikanonj yonoononjga mewe. Joosef gii daremunjuruga yonoo wañuñu koloojanjwaajonj ii daremunjuruga yonoojonj qaagoto, goo buñaga jenj tegoweta ewaa.” Kiañ.

Jeikobnonj merauruta kotuegonj onono.

49 ¹Kawaa gematanonj Jeikobnonj merauruta onoono kagi qaa kokaenj jero: “Ono mono horonj ajoroogi niinonj laaligogianonj kanagenj nomaenj koloowaati, iikawaa gejatootoo qaaya injisaama jewe mobu:

2 “Jeikobwaa merauruta, onj mono kanj ajoroonj

ⁿ 48.20 Hib 11.21

amagia Israelwaanonj qaa geja ama mobu.

- 3 “Oo Ruuben, giinonj neenaa mutu meranaga koloojanj.
Giinonj noo ku-usuna ano emba mewe esunjmumunaa honja mutuya koloona.
Qabuɔagaa akadamuya ano ku-usunja kanonj
kouruga yonoononj unjuuguja.
- 4 Haamononj kowe siri qindiiro kalumalu kema kankeji,
goo uuganonj mono iikawaa so waaro kalugonj lanj kema kankejanj.
Giinonj manga noo duj eenanonj uma qembonanonj qej embanawo ena
duj kanonj mono anjonjorayawo koloonj tilooro.
Kawaajonj goo qabuɔagaa akadamuyanonj mono
kouruga mende toroqej unjuugunj ewaa.
- 5 “Simeon ano Liwai yorononj daremunjwoiga koloojao.
Yoroo tiwo wasa gawonjgaranonj mono kike kakasililinj kondoonjkeja.
- 6 Yorononj irinsoonjsoonj qaganonj eja unjuri komugi
eej totonj ainjaajonj bulmakao ejia iyonjoo
kana boro iwoigia lanj unjuj kotori meendangoya koloogi.
Kawaajonj yorononj qaa arej somonjgonjkebaoti,
niinonj iikawo uumotoonjgo mende amakemaɔa.
Ajoajoroo ambaoti, niinonj iikanonj iyorowo mende toroqej ramaja.
- 7 Uukazigaranonj geriawo koloojiwaaajonj ii jej qasuaanj oronjnej.
Uuduuduugaranonj kanjanawo koloojiwaaajonj ii jej jororaan
oronjnej.
Niinonj kanagesogara kondeema onjombe yonononj Jeikobwaa balonj
sokoma kembu.
Niinonj mendeema onjombe yonononj Israel batugianonj lanj
goonjpora ama laligowu.
- 8 “Oo Juuda, goo daremunjguruganonj gii mepeseenj goma laligowuya.
Goo boroganonj mono kereuruga yonjoo aro kokonjgianonj rabaa.
Mangaa merauruta yonononj mono goojonj usugonj siminj kuma
laligowu.
- 9 ° Oo Juuda, giinonj laion gbaworoya kaanja laligojanj.
Oo merana, gii borojanj mej oro qej nej laligonj
iikanonjadeenj eleema kajanj.
Iinonj laion kaanja selia ama qetetereenj

° 49.9 Janj 24.9; Ais 5.5

- laion embia kaanja kamaanj koma enkeja.
 Kuuyanonj ii kawali koloonj utunj mondowombaaajonj keegia momakeju.
- 10 Ku-usumbaa aiweseya ii mojnonj
 Juuda yonoo borogianonja mende unjuambaa.
 Eja pombaa gbaruyanonj kania batugaranonj nano
 mojnonj ii mende qetegowaa. Qaago!
 Iyana ano gbiliuruta jinjaronj dujanonj rama
 laligonj ugi kanagenj mojnonj asugiro kanageso tuunja tuunja
 yonononj iwaa jeta tej koma laligowu.
- 11 Iinonj dongia wain apu gere batuyanonj somonjgoro nambaa.
 Dongia meria ii wain apu kasa batugaranonj gbadooro ewaa.
 Iinonj opoya ii wain ooyanonj songbambaa.
 Malekuya ii wain kotaa oo sayanonj qesaama qejaambaa.
- 12 Wain oo nero jaayanonj wain oo apu kaanja osaanj injanj kombaa.
 Aju tokoya nero jetanonj aju ooya kaanja taaliwaa.
- 13 “Zebulun kanageso yonononj kowe goraayanonj laligowu.
 Yonoo gomanonj wangoya wangoya sulunkebu.
 Balongiaa jawoya iikanonj mono Saidon taonj baagenj kema ewaa.
- 14 “Isakar ii dongi siita koukouya iikawaa so kolooja.
 Dongi qaganonj duj rarawaa gesoya woi iikawaa batugaranonj
 ama qeteterenj lokolinj sologonj enkebaa.
- 15 Lokolinj sologonj haamo mej ero duj miria ii
 saanonj sokono gomanonj naanj totoonj koloowaa.
 Ii iima gemata iwoi lombotawo anjomambaaajonj usugonj kemero
 tosonianj welenqeqe gawonj mewaatiwaaajonj kuuñ somonjonj
 munkebuya.
- 16 “Tosianonj Dambaa kanagesouruta mendunjonj onjonj
 Dan iinonj mono aworo (defence) nama qaa dindinaajonj manja qen
 laligowaa.
 Dan tuun yonononj Israelwaa tuunj tosaana iikaana koloonj
 laligowuya.
- 17 Dan iinonj qato mokolej kaanja kananonj enj
 hooswaa gbakotononj kiro aarunj lalananij giliro
 qaganonj rabaati, iinonj mono tama gemagama namononj kemebaa.
- 18 “Oo Ponj, giinonj nii kasa gbadononja metogonj
 anjonj koma nombaatiwaaajonj jaa rinj mambomakemaña.
- 19 Kike kakasililinj tuun yonononj Gad kanageso
 unun onoon laligowuto, Gad yonononj mono meleema

kanagianon onjotaan iyangia unun onoon laligowuya.

- 20 “Aserwaa balonon nene morian mamaga asuginkebaa.
Kin yononon nene naangiawo nenkejuti, iinon mono
nene kaana ii balonanon komoro sein iikanon tosaana ilaan
onoma laligowaa.
- 21 “Nembaronon anaa jaajaa naanaajon uulanawo lansan goonpora
amakeji,
Naftalinon mono iikawaa so koloon meraboraanjuruta injiima-
ainjaingiawo ii onoma laligowaa.
- 22 “Wain gere apu jaayaa kosianon komogi kota mamaga kuun
boria giliro kema sopa qisigon seleengej kemakeji,
Joosefnon mono iikawaa so koloaja.
- 23 Iwaa kereurutanon tiwo jangbenjia menj ugere qaganon
Joosefwaa tuun ii onjotaan injidon unun onoon laligowu.
- 24 Kaen laligowuto, Jeikobwaa bena Anutu ku-usunawo
iwaa borianon mono menj kotiin muro iinon tiwo tokoya mende
mesaon boro siita sombana qaa qero laligowaa.
Anutunon mono uuwaa lama galeja koloon Israelwaa
anjonkonjon Toya koloaja.
- 25 Mangaa Anutuyanon mono ilaan goma laligowaa.
Ben ku-usun kuuyaa Toyanon mono
kokaen kotuegon gono laligowa:
Kombaa kotumotueyanon mono kanakeewanga goonon kamaaro
namo dusiita emuyaa apuyanon mono goonon kouro
merabora ano oro mamaga mokoloon onoma laligowa.
- 26 Baana baana iyonoo kotumotuegianon
kambana kambana ejemba sokoma onono laligon kougii.
Baanaa soroganon yambu so nene gawongia menj laligogi
nene morian asugiro laligon kougito,
goo amagaa kotumotueyanon mono ii kuuya uuguwaa.
Kotumotue kaana kaananon mono Joosefwaa wanja qaganon
ubu.
Daremun batugianon pon qerewena jawin tak-kootoya koloojiwaa
laligoyanon ii kuuya mono en ubu.
- 27 “Benjamin ii kasu kawalia kaana koloaja.
Gomaamba so tiwojun tigon oro unun nen gogon onomakeja.
Ween asaganon iwoi luluuma qenkeji, ii gomantiina so
mendeemakeja.” Kian.

²⁸Israelwaa tuuŋ kuuya jaŋgogia 12 ii kian. Maŋgianonŋ kotuegoŋ oŋoma qaa kaaŋa kaaŋa jero mogi. Kotumotuegia morota morota ii aŋa aŋa mendeema kuuya kotuegoŋ oŋono. Kian.

Jeikobnŋ komuro.

²⁹Kotuegoŋ oŋoma nama qaa kokaenŋ jeŋ kotonŋ oŋono: “Anutunonŋ mono nuano niinonŋ isi alauruna komugiti, iyoŋowo toroqemambaa anjeŋ. Noo qamona ii mono maŋjuruna yoŋoo kooroŋgianonŋ kobaa Hit eja Efrombaa balonŋ korianonŋ eji, iikanonŋ roŋ koma nombu. ³⁰^p Kobaa ii Keinan balonŋ Makpela balonŋ korianonŋ Mamre kosianonŋ eja. Aabrahamnŋ balonŋ koria kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaaŋonŋ Hit eja qata Efron iwaanŋga sewaŋa mero.

³¹^q Aabraham ano embia Saara ii kobaa iikanonŋ roŋ koma oronŋgi. Kaaŋagadeenŋ Aisak ano embia Rebeka ii iikanonŋ roŋ koma oronŋgi. Niinonŋ toroqenŋ Lea iikanonŋ roŋ kombe. ³² Aabrahamnŋ namo koria kobaayawo ii wala Hit yoŋoonŋga sewaŋa merota eja.” ³³^r Jeikobnŋ merauruta qaa kaenŋ jeŋ kotonŋ oŋono tegoro kanawoita hororo duŋ eeyanonŋ uro goronŋ qeŋ komuro Anutunonŋ wano isi alauruta yoŋoonŋ toroqero. Kian.

Jeikob roŋ koŋgi.

50 ¹Jeikobnŋ komuro Joosefnŋ luguŋ maŋa kepelaanŋ muŋ ligonŋ kema aroyanonŋ giliro kemero buuta kitonŋ nero. ²Kawaa gematanonŋ Joosefnŋ doktauruta jeŋkootoyaa baatanonŋ laligogiti, ii maŋaa qamoya sele meŋ kotikotii keleganonŋ moriwutiwaaŋonŋ jeŋ kotonŋ oŋono. Jeŋ kotonŋ oŋono yoŋononŋ Israelwaa qamoya kaenŋ ama mugi. ³Gawonŋ ii meŋ laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenonŋ morinŋkegi, iikawaa gawonŋa ii kambaŋ koriga kaenŋ meŋ laligonŋkegi. Iijipt kanatuuru yoŋononŋ Jeikobwaaŋonŋ weemboria 70:waa so jinŋenŋ qama saama laligogi.

⁴Saama jinŋenŋ koma wosobiri laligogitiwaa kambaŋa iikanonŋ tegoro Joosefnŋ Faarao kimbaa jinŋkaronŋ mirinonŋ gawonŋ meŋ laligogiti, ii qaa kokaenŋ inŋjoro: “Niinonŋ oŋoo jaagianonŋ kiankoomu mokolooweti eenŋ, oŋo mono noo jenanonŋ meŋ Faarao kinŋ qaa kokaenŋ jegi mobaa: ⁵^s Maŋnanonŋ jaawo laligonŋ qaa kokaenŋ somonŋonŋ jojopaŋ qaanonŋ jeŋ kotiimambaajonŋ jeŋ kotonŋ nono: ‘Niinonŋ komumambaajonŋ anjeŋ. Nii neenaajonŋ jamo kobaa Keinan balonŋ osoweta nanŋi, noo qamona ii mono iikanonŋ kema roŋ komba.’ Kawaaŋonŋ saanonŋ kete jeŋ kotona nii iikanonŋ kema maŋnaa qamoya roŋ komago mombo eleema kamaŋa.”

⁶Kaenŋ inŋjoro jegi Faarao kinŋonŋ ii moma kokaenŋ jero, “Gii maŋgaajonŋ qaa somonŋonŋ jojopaŋ qaanonŋ jeŋ kotiinati, iikawaa so saanonŋ kema maŋnaa qamoya roŋ komba.”

^p 49.30 Jen 23.3-20   ^q 49.31 Jen 25.9-10; 35.29   ^r 49.33 Apo 7.15   ^s 50.5 Jen 47.29-31

⁷Kaen jero Joosefnon manjaa qamoya ron komambaajon uro. Faarao kimbaa jawinuruta qabunagiawo kuuya, jinjaron miriaa ano Iijipt kanriwaa jotamemeuruta qabunagiawo ii kuuya iwo motoon kenji.

⁸Joosefwaa miriwaa sumanjuruta korebore, iwaa daremunuruta ano manjaa kanagesouruta yononon kaanagadeen motoon kenji. Embameraurugia, lama, meme ano bulmakao tuuna tuuna iigadeen mono onomesaogi Goosen gomanon ragi. ⁹Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianon ragiti, ii kaanagadeen kenji. Kaen mindirin tuun somata totoon kenji.

¹⁰Kema kema Jordan apu gowoya koton leegen toroqen kema Atad gomanon wiit dumun kotawaa hona ano kaawoya mendeema gosigiti, miri balon iikanon keuma jinjen aro metaama qama silama saama bolin laligogi. Joosefnon manjaajon weemboria 7:baa so jinjen qama saama laligoro. ¹¹Atad gomanon jinjen qama saagi balon toya Keinan kanageso yononon ii iima moma kokaen jegi, "Iijipt yononon mono jinjen saawaa arena uuta anju." Kaen jegi miri balon iikawaa qata ii kanain Abel Mizraim^t qagi. Ii Jordan apu gowoyaa ween koukoutaagen eja.

¹²Jeikobnon merauruta jen koton ononoti, yononon iikawaa so otaan ama mug. ^{13^u}Yononon qamoya anjon Keinan balonon kema Mamre kosianon Makpela balon korianon kobaa eji, iikanon kema ron konji. Aabrahamnon waladeen balon koria kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaajon Hit eja Efron iwaanonga sewana mero. ¹⁴Joosefnon manjaa qamoya ron kono tegoro ana, daremunuruta ano tosaana kuuya iwo manjaa qamoya ron kombombaajon kengiti, iyononon mombo Iijipt balonon eleema kagi. Kian.

Joosefnon irona mende meleemambaajon mombo jero.

¹⁵Joosefwaa daremunurutanon mangia komuro rama iima koton kokaen romonon jegi: "Joosef sili bologa kuuya ama munini, iinon iikawaajon uduuduudu moma nonoma kamba kokaamba kanain irona meleema nonombabo." ¹⁶Kaen jen Joosefwaa qaa kokaen anji keno, "Manjanon komumambaa ama nonoojon qaa kokaen jen koto: ¹⁷Oon mono Joosefwaajon qaa kokaen jegi mobaa: Daremunuruganon sili bologa ama tiwilaan gombombaajon anjiti, giinon mono iyonoo singisonogogia ano kakasililingia ii mesaowa. Kawaajon giinon saanon mangaa Anutuyaa welenqeuruta nonoo singisonogonana mesaowa." Yononon qaa ii anji Joosefwaanon karo moma mono qama saaro.

¹⁸Kawaa gematanon Joosefwaa daremunuruta iyangio kan balonon tama batanon usugon kamaan kokaen ijogi: "Moba, nono goo welenqeuruga omaya koloojon."

^t 50.11 Abel: = Jinjen saawaa arena. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaana.

^u 50.13 Apo 7.16

¹⁹Kaerj ijogito, Joosefnonj meleema kokaerj jero: “Mono keegia mende mobu. Niinonj Anutuwaa kitianonj mende nanjerj. ²⁰Oŋanonj, oŋo sili bologanonj tiwilaan nombombaajonj kaparanj koma aŋgito, Anutunonj ii meleeno kitianonj iwoi awaa asugiwaatiwaajonj kaparanj koma ano. Kaerj ama kondoonj kuunj nono kanatuuru mamaga oŋoo laaligogia somonjgowe iikawaa hoŋanonj kambanj kokaamba asuganonj kolooro iima kotojonj. ²¹Kawaajonj mono keegia mende mobu. Niinonj mono oŋoanġia ano embameraurugia oŋoo laaligogia kuuya nanjonj oŋoma laligomaŋa.” Kaerj jerj kilenġagiaa ironja ii mende meleemambaajonj mombo jerj kotiiŋ gumbonjonjonj ama oŋono. Kiaŋ.

Joosefnonj komuro.

²² Joosefnonj maŋaa kanagesouruta yoŋowo toroqerj Iijipt balononj laligogi. Joosefnonj laligonj uro yambuya 110 kolooro komuro.

²³ Joosefnonj esa amboaŋa Efraimbaanonġa koloogi ii injiro. Kaanġadeerj Manasewaa meria Makir iwaa meraboraŋa koloogi Joosefwaa tawoyanonj oŋoonġi doonjonj oŋono.

²⁴ Kawaa gematanonj Joosefnonj daremuŋuruta yoŋoojonj qaa kokaerj injijoro, “Nii komumambaajonj anjento, Anutunonj mono kalaŋ koma oŋono laligowuya. Iinonj oŋo balonj kokainonġa unġuama balonj Abraham, Aisak ano Jeikob yoŋoo buŋaga koloowaatiwaajonj jerj tegonj jojopanj qaanonj jerj kotiiroti, mono iikanonj kema laligowu.”

²⁵ ^v Kaerj injijoro Israelwaa meraurutanonj qaa jerj somonjonj jojopanj qaanonj kokaerj jerj kotiiwutiwaajonj jerj kotonj oŋono: “Anutunonj kalaŋ koma oŋono laligogi niinonj komuwe noo siina ii mono balonj kokainonġa aŋgonj Keinan balononj kembu.” ²⁶ Kaerj jerj yambuya 110 kolooro komuro. Komuro Iijipt kanonj qamoya ii sele meŋ kotikotiiwaa keleganonj morinġ qamo bokisnonj aŋgi ero. Kiaŋ.

---

^v 50.25 Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22